

HET VOORDEEL EN HET GEMAK VAN GELIJKE MATEN EN GEWIGTEN.

UITGEGEVEN DOOR DE

MAATSCHAPPIJ:

TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN.

Te AMSTERDAM, bij

DE ERVEN HENDRIK VAN MUNSTER EN ZOON

EN

JOHANNES VAN DER HEY EN ZOON.

1834.

VOORBERIGT.

Onder de veelvuldige veranderingen, waardoor het nu bijna afgeloopene derde gedeelte der tegenwoordige eeuw zich onderscheidt, behoort vooral die, in het gebruik van Maten, Gewigten en Munten, te weeg gebragt.

De toepassing van het Tientallig Stelsel hierop is van Hoogerhand ingevoerd, en het is alzoo niet alleen de pligt, maar ook het belang van elk bedrijvend lid der burgerlijke maatschappij, dat hij er zich naar schikke, en, door de kennis van hetzelve, van het gemak en voordeel overtuigd worde, dat deszelfs gebruik oplevert.

Al spoedig na de uitvaardiging der Wetten tot invoering van dit Stelsel, was de Maatschappij: Tot Nut van 't Algemeen, *bedacht, om het hare toe te brengen ter bespoediging van het algemeen verkrijgen van deze thans zoo noodzakelijke kennis.*

Bij die invoering toch was voor het oogenblik eene herleiding der alsnog althans *meest gebruikelijke oude Maten en Gewigten eene behoefte, en de Maatschappij bediende zich van den* Almanak, *om daarin zoo veel mogelijk te voorzien; doch die behoefte behoort niet voort te duren; te wenschen ware het* zelfs, *dat, tot de* benamingen toe, *de oude Maten en Gewigten uit het geheugen geraakten; maar noodig bleef het, dat ieder het meergenoemde gemak en voordeel van het Stelsel als met den vinger aangewezen wierde, en hij alzoo, door eigene overtuiging, als ware het, genoodzaakt wierde, hetzelve te omhelzen.*

Hiertoe was bereids door de Maatschappij een ontwerp op de Lijst harer Prijsstoffen geplaatst, toen zij eene aansporing ontving, evenzeer vereerend, als zij door haar geëerbiedigd werd.

Het behaagde namelijk Z. M. den Koning, haar, door den Heer Administrateur van Binnenlandsche Zaken, Hoogstdeszelfs verlangen te betuigen, om, door de Maatschappij, als Prijsstoffe, uitgeschreven te zien een Leesboek, zoodanig als de Vraag, vóór het bijgaande Werkje geplaatst, omschrijft, met aanbod eener premie van twintig Dukaten, om te voegen bij de gewone gouden Medaille der Maatschappij.

Even volijverig, als pligtmatig, voldeed de Maatschappij aan een verlangen, hetwelk haar tevens een streelend bewijs opleverde van het vertrouwen, waarmede Z. M. haar vereerde, en de Prijsvraag werd uitgeschreven.

Uitlokkend bleek het onderwerp te zijn, daar niet minder dan zes Antwoorden op de Vraag inkwamen, behalve nog twee, die, als te laat ingezonden, niet in beoordeeling konden genomen worden.

Ofschoon er onder deze zes zich bevonden, welken het niet aan verdiensten ontbrak, ja schoon sommige derzelve stemmen ter bekrooning hadden bekomen, misten echter alle het hiertoe noodige getal; de Vraag werd dus ten tweeden male uitgeschreven.

Nog ruimer was thans de keus, daar een getal van negen Antwoorden tot dezelve gelegenheid gaf, uit welk getal het Stuk, hierbij het publiek aangeboden, de noodige meerderheid van goedkeu-

rende stemmen ter bekrooning ontving, en waarvan, bij het openen van het daarbij behoorende Naambriefje, bleek Schrijver te zijn, de Heer JAN VISSER, Onderwijzer *te* Zevenhuizen.

Onder de onbekroonde Stukken bevond zich echter één, hetwelk, behalve de toewijzing van den Eereprijs door twee Beoordeelaars, van alle den hoogsten lof ontvangen had, zoodanig zelfs, dat door sommige hunner verklaard werd, dat zij hunne stem ter bekrooning alleen terughielden, omdat dit Stuk te vele kundigheden bij den lezer vooronderstelde, en alzoo minder aan het bepaalde doel der Maatschappij beantwoordde.

Hoofdbestuurders vermeenende, dat, na eene zoodanige, bijna met bekrooning gelijk staande, verklaring, er van dit Stuk gebruik zoude te maken zijn, ter aanvulling van het bekroonde Antwoord, stelden der Algemeene Vergadering voor, om den Schrijver aan te bieden de zilveren Medaille, *mits afstand doende van zijnen arbeid aan de Maatschappij; dit Voorstel aangenomen zijnde, en bij het Programma der Maatschappij openbaar gemaakt, deed zich, met toestemming in het gemaakt beding, als Schrijver kennen, de Heer* JOHAN PIETER BOURJÉ, Arrondissements-IJker voor het eerste District der Provincie Zeeland, Lid van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, *te* Middelburg.

Bij het alsnu plaats hebbende vergelijkend onderzoek der beide Stukken, bleek het echter dadelijk, dat het voorgestelde doel niet bereikbaar was, daar vorm, inrigting en manier van behandeling zulks niet toelieten; men zond alzoo het Stuk aan den Heer BOURJÉ, *met de sterkste aanmoediging, om hetzelve* voor eigene rekening uit te geven.

De Heer BOURJÉ *heeft aan deze uitnoodiging voldaan, en het Stuk is bereids bij de* GEBROEDERS ABRAHAMS, *te* Middelburg, *in het licht verschenen, met een Voorberigt, houdende de aanleiding tot de verschijning van hetzelve.*

Mogen nu beide deze Werken vlijtig gelezen en beoefend worden! hoe zeer zou dan beantwoord zijn aan het verlangen van eenen door allen geëerbiedigden Vorst, wiens vaderlijke zorg geen onderwerp ontgaat, dat voor zijne beminde Nederlanders nuttig of voordeelig is — aan de bedoelingen der Maatschappij — en aan de pogingen der verdienstelijke Schrijvers, die ongetwijfeld hierin hooger belooning zouden vinden, dan in de hun uitgereikte Eereprijzen.

Op last der Maatschappij:

Hend^k. Ranckel
Secretaris.

Amsterdam,

7 November, 1833.

BEANTWOORDING

DER

Prijsstoffe:

Een duidelijk en eenvoudig Leesboek, tot ontwikkeling der voordeelen, welke uit het genot van een algemeen en eenvormig Maten- en Gewigten-Stelsel voor elke beschaafde natie ontstaan; van het gemak, hetwelk, bijzonder in het dagelijksch gebruik, van het Metrieke Stelsel, in verband met het nieuwe Muntstelsel, gelegen is; en van het schadelijke der nog bestaande vooroordeelen hiertegen, en der gehechtheid aan de oude eenheden van Maten en Gewigten, bij de aanschaffing der dagelijksche behoeften.

DOOR

JAN VISSER,

Onderwijzer te Zevenhuizen.

INLEIDING.

Delinus veldman, de zoon eens welgestelden landmans op eene der *Overmaassche Eilanden*, was een jongman, die, door zijne zucht tot onderzoek, eene mate van beschaving had verkregen, waardoor hij zich voordeelig boven de meesten van zijnen stand onderscheidde. De vlijt, waarmede hij de belangen van het ouderlijk gezin behartigde, deed hem ook bijzonder in de achting der ouders en van alle braven deelen; en door ieder, die hem van nabij kende, werd hij om zijne braafheid en zijn edel karakter bemind. Ook bij den Heer hofrijk, zijns vaders Landheer, waren zijne goede hoedanigheden niet onopgemerkt gebleven; vandaar, dat hij zich ook diens achting had verworven, en, uit dien hoofde, de belofte verkreeg, van te gelegenen tijde door dezen te zullen worden voortgeholpen.

Maria van den akker, in zijne buurt opgevoed, de dochter van eenvoudige, doch goede en mede niet onbemiddelde boerenmenschen, was het meisje, met hetwelk hij als kind vaak vrolijk gedarteld en gespeeld, — als jongeling dikwerf vriendschappelijk gekout, — en voor wie hij altijd, door onderlinge overeenstemming van gevoel, eene bijzondere genegenheid gekoesterd had. Geen wonder derhalve, dat, toen beide enkele jaren boven de twintig hadden bereikt, deze genegenheid, welke ook jegens hem bij het meisje bestond, tot hartelijke maar reine liefde oversloeg, die hen, met gereedelijke toestemming van wederzijdsche ouders, eene wettige huwelijksverbindtenis deed aangaan.

De Heer HOFRIJK had, onder zijne vele bezittingen, eene schoone bouwmanswoning, met 51 Bunders allerbest wei- en teeland, staande en gelegen in eene der vruchtbare *Zuid-Hollandsche* droogmakerijen. De huurder van dit landgoed, een man van hooge jaren, had op hetzelve zoo veel overgewonnen, dat hij berekenen kon, met zijne vrouw, -- hij had het genoegen van zijne kinderen reeds gelukkig gehuwd, en, in een eigen bedrijf, zoodanig geplaatst te zien, dat zij, zonder de ouderlijke zorg, in hunne eigene behoeften konden voorzien, — hunnen overigen leeftijd in stille rust te kunnen doorbrengen; waarom hij, tegen het eindigen der laatstbepaalde huurjaren, intijds zijnen Heer had te kennen gegeven, dat hij niet gezind was, met hem weder eene nieuwe verbindtenis aan te gaan. Hierdoor was HOFRIJK gemakkelijk in staat gesteld, zijne bovengenoemde belofte te vervullen. Hij bood den jongen VELDMAN dit landgoed, op zeer aannemelijke voorwaarden, te huur aan. De overeenkomst werd, tot onderling genoegen, ook van dat der betrekkingen van den huurder, getroffen; en toen was het, dat ook de reeds vermelde echtvereeniging, onder de genoegelijkste en blijdste vooruitzigten, door DELINUS VELDMAN en MARIA VAN DEN AKKER gesloten werd; waarna het vereenigde paar de ouderlijke huizen en het *Overmaassche* verliet, om de genoegens van het huwelijk te smaken, en de vruchten van eigene zorg en vlijt te plukken, in een hun geheel vreemd oord, dat, boven plaatselijke bekoorlijkheid, zich ook bijzonder door de ligging in de nabijheid van verscheidene aanzienlijke steden, ter uitoefening van het bouwmansbedrijf, aanbeval.

Gelijk voor ieder elke verandering van woonplaats, door bijzondere plaatselijke instellingen en gebruiken, vreemd is, zoo ondervond dit ook de jonge familie VELDMAN bij hare aan-

komst

komst op het gehuurde landgoed. IJSBRAND TROUW, de zoon van des ouden VELDMAN's arbeider, die reeds sinds jaren, als dienstbare, onder vreemden verkeerd, en zich met de jonge lieden, als knecht, mede herwaarts begeven had, bragt, door zijne opgeruimde geaardheid — daar hij aan de huisselijke gesprekken tot dat einde steeds eene vrolijke wending wist te geven — evenwel veel toe, om DELINUS en MARIA het ouderlijk huis en de verlatene landstreek te doen vergeten, en hen aan den stand en de plaats hunner bestemming gewoon te maken.

Wat hun het meest van alles vreemd voorkwam — en in deze bevreemding deelde ook de anders onverschillige IJSBRAND — was het verschil der onderscheidene Maten. De ondervinding toch heeft bewezen, dat, niettegenstaande door Z. M. onzen geëerbiedigden Koning een algemeen en eenvormig Maten- en Gewigten-Stelsel is ingevoerd geworden, de meeste menschen, of uit gehechtheid aan oude gewoonten, of uit vooroordeel tegen nieuwe instellingen, of ook wel uit kwalijk begrepen eigenbelang, zoo veel mogelijk, ook in dezen, alles volgens vroegere instellingen blijven bepalen, en zich slechts naar het nieuwe schikken, waar zulks gebiedend gevorderd wordt. — Hoe jammer toch! want ook anders betergezinden blijven, door daaraan vaak, ja meestal toe te geven, te onkundig, om zich daarvan, bij alle voorkomende gelegenheden, in het dagelijksche leven, te bedienen. Vandaar, dat men bij dit jonge huisgezin ook niet meer kennis daaraan moet vooronderstellen, dan het had kunnen verkrijgen, door daarover den een' en den anderen eens oppervlakkig, en dikwijls zeer verkeerd oordeelend, te hooren praten.

DELINUS was een bouwman, die zijne zaak volkomen meester was; dan hier! — hier was hij telkens verlegen om den raad en de teregtwijzing zijner buren, ook in die gevallen, waarin hij gemeend had, die het minste te zullen be-

 hoe-

hoeven. Hij was gewoon, de hoegrootheid des lands, op de *Overmaassche* en *Zeeuwsche* wijze, bij *Gemeten* te bepalen. Hier hoorde hij niet dan van *Morgen* spreken. Dit was hem zeker reeds bekend geworden bij het maken van zijn huurcontract, daar de Heer HOFRIJK de landpacht per Morgen berekend, en het land op 60 Morgen bepaald had; welke bepaling evenwel, bij vergelijking, in de huurcedul, ten einde aan de Wet te voldoen, in Bunders was overgebragt; maar de Gemetsbepaling was hem, door de gewoonte, zoo eigen geworden, dat hij zich telkens vergiste, en aan Gemeten dacht, wanneer anderen met hem van Morgen spraken.

Met de bepaling van zijn zaaikoren, dat eene zijner eerste bemoeijingen uitmaakte, zat hij almede in de war. Hij wist wel zeer juist, hoe veel van de in het *Overmaassche* gebruikelijke *Brielsche* of *Zeeuwsche* Maat op het *Met* (*) gezaaid moest worden; maar hoe veel van de hier gebruikelijke op het *Morgen*, dit moest hij alweder bij zijne buren onderzoeken. — Verwonderlijk is het hem, dat de eene hem zegt: zoo veel *Rotterdamsche* maat, een ander dit met de *Leydsche*, en een derde weder met de *Amsterdamsche* bepaalt. (†)

MA-

(*) Dus wordt, als bij verkorting, door de *Overmaassche*, *Flacquésche* en *Zeeuwsche* landlieden, doorgaans, in het enkelvoud, het Gemet genoemd.

(†) Deze verschillende Maten werden met nog andere, in die streken, ten gevolge der plaatselijke ligging, bij afwisseling gebruikt, en, naar verkiezing, door de landbouwers, ter eigene bepaling van hoeveelheid, ten maatstaf genomen. De bepaling der *Amsterdamsche* evenwel vond haren oorsprong in het Besluit van den voormaligen Koning LODEWIJK, waarbij bepaald werd, dat deze in het geheele Rijk zoude worden ingevoerd; welke bepaling te *Leyden* is opgevolgd geworden; zoodat, ten gevolge daarvan, te dier stede, alleen met die Maat gemetene granen ter markt mogten worden aangebragt. — Op de omliggende dorpen echter bleef de *Leydsche* aanwezig; en tot huishoudelijk gebruik werd zij bijna door niemand afgeschaft.

Maria, die in het huis harer ouders gewoon was de zoete melk voor twee Centen, en de gekarnde voor anderhalven Cent het *Maatje* (*) te verkoopen, was het insgelijks vreemd, hier voor beide eene haar onbekende Maat te moeten gebruiken, en voor de eerste vijf, en voor de laatste twee en een' halven Cent voor het *Pintje* te ontvangen, te meer, daar *dit Pintje* ook veel grooter was, dan dat, wat zij eens bij eene harer nabestaanden, op een ander *Overmaasch Eiland* wonende, had leeren kennen. Zij was in hare berekening, die zij van moeder geleerd had, zoo juist mogelijk te maken, hier alles behalve zeker, naardien de onevenredigheid dier beide Maten, met betrekking tot de verschillende waardebepaling, zeer in het oogloopend was. Zij sprak hierover met eene harer geburinnen, die haar wel het noodige onderrigt gaf in de verhouding der voordeelen, van de met deze Maat verkochte melk, tot die, welke men trekt, wanneer van dezelve boter gekarnd, of kaas gewrongen wordt, maar haar ook zeide, dat deze verschillen in de Melkmaten menige boerin verlegen maken, die eene verhuizing van slechts eenige uren afstands doet; daar in de naburige streken, uit hoofde der onderscheidene ressorten of onderhoorigheden, of ook wel ten gevolge van plaatselijke regten en bepalingen, bijna overal, van elkander, in benaming en grootte, zeer verschillende Melkmaten gebruikt worden, waarvan de verhouding van het onderscheid der Maten niet altijd gelijk staat aan den verschillend bepaalden koopprijs der melk.

De

(*) Men wete, dat men, voor de bijzondere melksoorten, onderscheidene en in grootte zeer van elkander verschillende Maten had; zoodat het weinige verschil in den prijs aan het grootere in de Maat moet worden toegeschreven. — Tevens stelle men zich den tijd voor, vóór de invoering der nieuwe Vochtmaten; dus uiterlijk 1829.

De medegebragte voorraad van aardappelen verbruikt zijnde, vraagt VELDMAN bij een' zijner dorpelingen twee Ton te koop. Van *Tonnen* weet men hier alweder niet. « Men « meet ze hier uit met het *Agchel*", wordt hem gezegd; en, vragende naar de hoegrootheid dezer Maat, is de vertooning eener, in der tijd geijkte, mand al wat men doen kan, om hem hiervan een denkbeeld te geven. Even ongewoon is het zijner vrouw, dat, bij het uitkomen der nieuwe aardappelen, de uitventers geene kennis hebben aan de bij haar te Lande algemeen gebruikt wordende kleine Maat, het *Korfje* genaamd, en ziet zij verwonderd op, dat men hier ook niets weet van het, in sommige dier streken, in zwang zijnde *Spint;* maar die, van den eenen, uit *Leyden* komende, met het *Pond* toegewogen, door een' anderen, onder het ressort van *Rotterdam* wonende, met de *Maat* uitgemeten worden; terwijl een derde, op een dorp in de nabuurschap te huis behoorende, dezelve weder bij het *Tonnetje* verkoopt.

Kortom, zoo ging het met al hetgene op Maat en Meten betrekking had. Dit alles vereischte eene oplettendheid, die de hun ongewone zorg niet weinig moeijelijk maakte, en hun, van dien kant, hunne nieuwe woonplaats minder welgevallig deed voorkomen. — Intusschen vond dit bezwaar, daar zij hupsche en voor den gezelligen omgang zeer geschikte menschen waren, eenige vergoeding in het vriendschappelijk verkeer, dat zij reeds met eenige hunner nieuwe plaatsgenooten hadden aangeknoopt.

Onder deze beviel hun bijzonder de Onderwijzer der Jeugd, een man, die, uit hoofde zijner kundigheden en eener ijverige beroepswaarneming, zijnen stand eer aandeed en aller achting overwaardig was.

Meester WELZIGT had ook alras in VELDMAN eenen meer dan gewonen bouwman opgemerkt, waardoor hij, zoowel als door de vriendelijkheid

heid van deszelfs echtgenoote, dikwerf werd uitgelokt, om des zondags namiddags, na den kerktijd, onder het genot van een pijpje, en hetgene tijd en gelegenheid medebragten, eenige uren bij hen genoegelijk pratende te gaan doorbrengen.

Bij een dier bezoeken maakte ook het ongerief der verschillende Maatbepalingen een der onderwerpen van de gesprekken uit; waarbij WELZIGT aanvoerde, dat het, ter voorkoming van dergelijke ongelegenheden, wenschelijk zoude zijn, dat het Nieuwe Stelsel van Maten en Gewigten, — hetwelk in een zoo naauw verband staat met het tegenwoordige Muntstelsel, dat, volgens de Wet van onzen Koning van den 21sten Augustus, 1816, vastgesteld is, en waaraan, bij een Besluit van den 29sten Maart, 1817, nadere wijzigingen zijn gegeven, terwijl nog een later Besluit van den 22sten Maart, 1829, de noodige bepalingen ten aanzien der invoering behelst, — intijds, meer eenparig in beoefening ware gebragt; dan zoude, meende hij, de natie zich reeds, bij ondervinding, van het nut hebben overtuigd, dat aan de strikte nakoming van gezegde Wet en genoemde Besluiten verbonden is.

Van dat Stelsel hadden zij reeds lang, maar zeer verschillend en altijd slechts oppervlakkig, hooren spreken; en daar zij begrepen, dat WELZIGT de man was, best in staat, hun deswege de noodige inlichting te geven, was men zoo vrij, dezen daartoe te verzoeken. WELZIGT toonde zich daartoe bereid, bepaalde reeds den dag, waarop hij daarmede zoude aanvangen, en, ten einde te beproeven, of deze inlichting ook konde dienen ten nutte van anderen, en alzoo mogte beantwoorden aan de vereischten, door de Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, — verlangd in: *Een duidelijk en eenvoudig Leesboek, tot ontwikkeling der voordeelen, welke uit het genot van een algemeen en eenvormig Maten- en Gewigten-Stelsel voor elke be-*

schaafde natie ontstaan; van het gemak, hetwelk, bijzonder in het dagelijksch gebruik, van het Metrieke Stelsel, in verband met het nieuwe Muntstelsel, gelegen is; en van het schadelijke der nog bestaande vooroordeelen hiertegen, en der gehechtheid aan de oude eenheden van Maten en Gewigten, bij de aanschaffing der dagelijksche behoeften, — deelen wij alles, wat hij aanwendde, om dezen menschen daarvan een juist denkbeeld te geven, zelfs de daarover gevoerde gesprekken, in de volgende bladen, den lezer mede.

EER-

EERSTE AFDEELING.

Over de voordeelen, welke uit het genot van een algemeen en eenvormig Maten- en Gewigten-Stelsel voor elke beschaafde natie ontstaan.

De afgesproken tijd dáár zijnde, liet zich de goedhartige Onderwijzer ook niet te vergeefs aan het huis van VELDMAN wachten, en het gesprek, over de voordeelen van een eenvormig Maten- en Gewigten-Stelsel, waaraan ook de alles behalve onnoozele knecht IJSBRAND deelnam, werd aldus door WELZIGT aangevangen in de

EERSTE ZAMENSPRAAK.

WELZIGT. Bij iedere beschaafde natie bestaan bepalingen omtrent den vorm, benevens de hoegrootheid en de zwaarte van Maten en Gewigten. Ook die bestonden, reeds sinds overoude tijden, bij ons. Echter waren in die bepalingen gebreken, en wel zeer belangrijke; een der ergste bestond hierin, dat deze bepalingen bijna in elke stad van ons Vaderland, en gevolgelijk ook onder derzelver regtsgebied, verschillend gewijzigd waren, zelfs zoo, dat de Maten niet alleen in grootte zeer van elkander verschilden; maar, wat nog erger was, dat ook de benamingen van de zoodanige, welke tot dezelfde einden dienen moesten, van elkander onderscheiden waren; zoodat ik het bijna onder de onmogelijkheden reken, u daarvan eene volledige beschrijving

te geven. Deze onregelmatigheid moet elk in het oog vallen, wanneer men slechts in aanmerking neemt, dat de *Fruitton*, *Zeepton*, *Kalkton*, enz., en zoo ook eene menigte andere Maten, alle van verschillende grootte waren; dat *hier* de Lasten bepaald waren op 27, *ginds* op 29, *elders* op 36, op *andere plaatsen* weder op 44 Mudden of Zakken, enz.; dat men, om eene hoeveelheid, met den tegenwoordigen *Vijfkop* of het *Halve Schepel* gelijkstaande, te koopen, te *Amsterdam* naar 5¼ *Kop*, te *Groningen* naar 1 *Spint*, te *Utrecht* naar ⅛ *Schepel*, te *Rotterdam* naar ½ *Vierling* of 2 *Maten* en te *Enkhuizen* naar ½ *Takel*, (*) enz., en dus overal naar *dezelfde* hoeveelheid met *verschillende* Maatbenamingen diende te vragen, en er, behalve deze, nog onderscheidene ongelijknamige verdeelingen bestonden; waarvan de natuurlijke gevolgen op verwarring, bedriegerij en misleiding uitliepen.

VELDMAN. Ik verzeker u, Meester! wij weten van het verschil der Maten te spreken; want, bijna niets uitgezonderd, is alles hier anders dan bij ons. Onze verhuizing naar hier heeft ons het ongemak, daarin gelegen, bijzonder doen ondervinden.

IJSBRAND. Ja ter deeg hebben wij dat ondervonden, Meester! Wij hebben hier al wat gehaspel daardoor gehad. Het is al gebeurd, dat ik, in eene driftige bui, tegen den boer zeî: « Het is waarachtig, alsof wij in een ander « werelddeel verplaatst zijn." Ten minste onderstel ik, dat wij daar aan geene grooter moeijelijkheden, door het verschil der Maten, zouden blootgesteld zijn dan hier. Ik gaf hem daarom onlangs den raad, van zich maar van een *Zeeuwsch* Achtendeel te voorzien; dan konden wij onze oude wijze van doen volgen, en behoefden niemand, even alsof wij de bouwerij niet verstaan, te vragen, hoe wij doen moesten.

WEL-

(*) Dit wordt niet als de juiste verhouding opgegeven, maar als de naastmogelijke tot de eertijds verkrijgbare hoeveelheden.

WELZIGT. Deze raad zal toch zeker door VELDMAN niet opgevolgd zijn geworden?

VELDMAN. Ik begrijp, dat het, nu ik hier ben en ook hier hoop te blijven, mijne zaak is en mijn belang vordert, mij maar dadelijk naar de hier heerschende gebruiken te schikken, ten einde mij die zoo veel spoediger eigen worden. Ik zou, door dit niet te doen, mij als een' zonderling doen kennen, en eindelijk toch moeten toegeven; want menschen van ééne plaats hebben elkander in honderd gevallen noodig, en moeten ook dikwijls, in zaken, die zich door Maatbepalingen laten regelen, met elkander in aanraking komen. Bovendien moet ik immers in het vervolg mijne granen verkoopen, en zou, hoe halsstarrig ik mij in andere omstandigheden ook gedroeg, mij, in dat geval, toch gedwongen aan de hier gebruikelijke Maatbepaling moeten onderwerpen.

Vrouw VELDMAN. Het zou ook mij niet van de lastige noodzakelijkheid ontslagen hebben, om de melk met het *Pintje*, in plaats van met het *Maatje*, uit te meten, en niets kunnen toebrengen, om, bij voorbeeld, de groenboeren te verpligten, mij de aardappelen met het *Korfje* toe te meten, in stede van die met het *Pond*, de *Maat* of het *Tonnetje* te verkoopen.

WELZIGT. Maar ik twijfel, of het ook IJSBRAND zelven wel veel geholpen zoude hebben.

IJSBRAND. Wis en zeker zou het ons, in hetgene ik er mede op het oog had, de berekening onzer zaken wel te verstaan, geholpen hebben. Een Morgen toch is 600 Roeden; dus hadden wij een half Morgen op een *Met* kunnen stellen, want dat is 300 Roeden; ik had hen dan hier op zijn *Rotterdamsch*, *Leydsch* of *Amsterdamsch* laten rekenen; wij deden het, volgens ouder gewoonte, op zijn *Overmaasch*, en hadden ten minste bij geen' onzer buren behoeven te onderzoeken, hoe veel tarwe, rogge, garst, enz. wij moesten opmeten, om op dit of dat stuk land te zaaijen.

WEL-

WELZIGT. En toch zoude het niet voldoende geweest zijn; want uwe vergelijking van een half Morgen met een Met of Gemet is niet juist. Zij bevatten, ja, beide 300 Roeden, maar van het eerste zijn het *Rijnlandsche*, en van het laatste *Overmaassche* Roeden, (*) welke nagenoeg tot elkander staan, als 20 tot 17, of, om mij duidelijker uit te drukken, 20 *Rijnlandsche* Roeden maken geen noemenswaardig verschil met 17 *Overmaassche*. Bij zulk eene berekening hield uw grondregel geen' steek; immers zoudt gij de bouwerij van VELDMAN, die uit 60 *Rijnlandsche* Morgen bestaat, geschat hebben op 120 Gemeten, ofschoon zij er slechts 102 bevat.

IJSBRAND. Dan heb ik het niet gezegd. Ik dacht, dat een Morgen een Morgen was; maar zijn die ook alweêr verschillend, wel dan zet ik het den besten, om overal goed te regt te komen. Hoor! ik zeg, dat het onbehoorlijk is, dat in een en hetzelfde Land zoo veel verschil bestaat; dat moest, dunkt mij, verholpen worden, en overal eveneens worden gemaakt. Als ik het zelf eens zeggen mag: bij ons behoefde ik voor den knapsten boerenknecht, in kennis van bouwzaken, niet onder te doen, en hier sta ik, in veel dingen, onnoozeler te kijken dan een knaap, die nog naauwelijks den ploeg kan stellen. Was dit toch overal eenerlei, dan kon men, als men ééns zijne zaken goed geleerd had, door het heele Land te regt komen, en onverlet, naar zijne verkregene kennis, doen en handelen, zonder geheel afhankelijk te zijn van de inlichting van anderen, die er misschien ook al zoo heel vast niet op zullen wezen.

WELZIGT. Daar treft gij den spijker eens regt op zijn' kop, IJSBRAND! en uw gezegde behelst de ongekunsteldste lofspraak op de

(*) Eigenlijk wordt hier de *Puttensche* of *Strijensche* Landmaat bedoeld.

de bepaling van onzen Koning, ten gevolge waarvan dit reeds lang overal eveneens had moeten zijn, gelijk u wel niet onbekend zal wezen. Verouderde gewoonte, ondersteund door uwe onbekendheid met het Nieuwe Stelsel, trekt uwe aandacht daarvan af, en doet u dus spreken. Zoo gaat het de meesten; terwijl daarenboven nog velen, door vooroordeel en schandelijk eigenbelang, aan het oude als met hand en tand blijven hangen. Dat intusschen allen in ernst dachten gelijk gij, en men toch eens algemeen de behoefte aan eenparigheid in dezen inzag! Want het verschil der Maten, in de onderscheidene streken van ons Vaderland, heeft voordezen niet weinig aanleiding tot verwarring gegeven, en menig een' dikwerf in verlegenheid gebragt. Immers wordt ons dikwijls, zelfs door het maken van vergelijkingen, niets opgehelderd, daar dezen *die*, en genen de *andere* Maten weder geheel vreemd zijn; en deze ongelegenheden moeten noodwendig blijven voortduren, zoo lang men onwettiglijk aan deze verouderde bepalingen blijft vasthouden.

Maar komaan, geven wij ons gesprek eene meer ordelijke leiding, en zetten wij de ontwikkeling der voordeelen van een eenvormig Stelsel, die wij ons voorstelden, voort, met over het *gemak* te spreken, dat aan de eenheid verbonden is.

Uwe bijzondere omstandigheden, die ons daartoe aanleiding gaven, bieden ons, als van zelve, een der meest in het oogloopende voordeelen der eenvormigheid aan, in *het gemak, dat daaruit ontstaat, ingeval van verhuizing naar een ander oord.* — Wanneer toch die bepaalde eenvormigheid overal eenparig in beoefening ware gebragt, en gij derhalve reeds met het Nieuwe Stelsel volkomen bekend waart geweest, zoudt gij, bij uwe komst alhier, geen ongemak hoegenaamd daaromtrent ondervonden hebben. Gij, VELDMAN! hadt van de hoegrootheid van elk bijzonder stuk lands, tot uwe bouwerij behoo-

hoorende, dadelijk voor u zelven een juist denkbeeld gehad, zonder dit aan uwe buren te moeten vragen; de hoeveelheid geweten van het koren, dat daarop gezaaid moest worden; ook voor u zelven eene betere berekening op den vermoedelijken oogst kunnen maken; beter het verschil der vruchtbaarheid van de droogmakerijlanden met die der zwaardere *Overmaassche* gronden kunnen nagaan; uwe voordeelen voorloopig juister kunnen berekenen, door eene een' ieder, en dus ook u, eigene gemeenzaamheid met de in de jeugd aangeleerde verhouding van Prijs en Maat. Gij hadt, bij de aanschaffing van dagelijksche behoeften, nimmer eene bij den verkooper onbekende hoeveelheid gevraagd, en u niet door dezen eene u vreemde behoeven te doen toemeten of voorwegen. Gij hadt, in alle gevallen, uwen onderhoorigen, met kennis van zaken, betrekkelijk de landhoegrootheid, en daarmede in verband staande Maatbepaling van een of ander, bevelen kunnen geven, die door deze ook op het eerste woord zouden begrepen zijn geworden. Uwe vrouw zoude op de haar gewone wijze aan hare begunstigers de melk toegemeten, en het verschuldigde daarvoor ontvangen hebben; en naar de vroeger door haar verkregene kennis der zuivelbereiding de voordeelen, die de melkerij aanbrengt, kunnen berekenen. Ook zouden zoo vele ongemakken en onaangename teleurstellingen bij IJSBRAND niet zoo dikwijls eene gemelijke gewaarwording hebben veroorzaakt, en geene schijnbare onkunde zijn eergevoel hebben gekrenkt, waardoor hij voor een oogenblik zijn Vaderlandsch gevoel kon verloochenen, en deze toch waarlijk niet te verachten landstreek, in zijne schatting, met de van ons verstverwijderde gewesten gelijk durfde stellen.

VELDMAN. Hoezeer wij van alles door de ondervinding zijn overtuigd geworden, en er hoofdzakelijk ook zoo over dachten, moet ik toch

toch bekennen, dat uw gezegde mij de zaak nog veel duidelijker doet inzien.

WELZIGT. Nu spreek ik nog maar enkel met toepassing op *uwe* omstandigheden; maar ik ben verzekerd, dat ieder, ofschoon weder in andere omstandigheden verkeerende, dit, uit mijn gezegde, ook op *de zijne* juist genoeg zoude kunnen te huis brengen, om, even als gij, daardoor tot de erkentenis dezer waarheid te worden gebragt.

VELDMAN. Hoe meent gij dat, Meester?

WELZIGT. Ik meen hiermede, dat ik alleen over die verschillen gesproken heb, waardoor *gij* zoo vele botsingen, in uw bedrijf en in uwen handel, in dit oord ondervondt. Menschen uit andere streken hier gekomen, of lieden van eenen anderen stand, zouden zeker weder ongewoonten van eenen anderen aard hebben ontmoet; terwijl zoo ook van hier naar elders vertrekkenden, elk naar zijnen bijzonderen stand, zich in dezelfde onaangenaamheden zouden zien gewikkeld.

Duidelijker zal u dit worden, wanneer ik u zeg, dat men, bij voorbeeld, in de provincie *Groningen* onderscheidene Landmaten had, welke, in grootte en in getal der onderdeelen, aanmerkelijk van elkander verschilden, niet alleen, maar waarvan de namen menig een' uit een ander gewest zelfs onverstaanbaar zouden zijn. Daar sprak, en spreekt men welligt nog, van *Jukken*, *Deimten* en *Grazen*, zoo als men bij u van *Gemeten*, en hier van *Morgen*, benevens van *Roeden* en *Voeten* sprak, en, het spijt mij er dit bij te moeten voegen, nog maar al te veel spreekt.

IJSBRAND. Ik zou ten minste, op het hooren noemen van die namen, niet geweten hebben, waar men het van had: — *Jukken*, *Deimten* en *Grazen!*

WELZIGT. Verder wilde ik u zeggen, dat men ergens in *Noord-Holland* (*) een Morgen in

(*) Te *Barsingerhorn*.

in 3 *Geerzen*, elk van 240 vierkante Roeden, een' Geers in 12 *Snezen* en een Snees in 20 vierkante Roeden verdeelde; dat in *Vriesland* 240 vierkante Roeden een *Pondemaat*, een Pondemaat 12 *Einzen* en een Eins 20 *Penningen* maakte; dat men te *Breda* ook eertijds bij *Bunders* van 400 Roeden rekende; in één woord, dat, in de onderscheidene provinciën van *Oud-Nederland*, ongeveer 60 verschillende Landmaten (*) bestonden. — Wanneer men daarbij in aanmerking neemt, dat het bijna even zoo met de Inhoudsmaten voor drooge en natte waren was gelegen, en dat ook de Roede en de El, voor Lengtemaat dienende, benevens de aangenomene eenheid voor het Gewigt, het *Pond* genaamd, alles behalve overal even lang en even zwaar waren, moet immers elk het gemak als van zelf in het oog vallen, dat, door de verwisseling van zulke verwarring barende bepalingen voor een eenvormig Stelsel, der *Nederlandsche* natie is aangebragt; ja, hoe is het mogelijk, moet men vragen, dat deszelfs invoering nog zoo veel tegenstand vindt?

VELDMAN. Ik sta versteld over zulk eene uiteenloopende en natuurlijk ongemak met zich voerende verscheidenheid, Meester! Het verschil der Inhoudsmaten was ons reeds bij ondervinding en nader uit uw gezegde gebleken; maar gij spraakt daar ook van verschillende Roeden en Ellen. Waren die dan almede niet overal even lang?

WELZIGT. Toch niet. Hier, en ook bij u te Lande, gebruikte men tot Lengtemaat de *Rijnlandsche Roede*, die in 12 Voeten, en den *Voet*, die in 12 Duimen verdeeld werd; elders mat men met de *Amsterdamsche*, die 13 Voe-

(*) Blijkens eene Tafel, ontworpen volgens de *Werkdadige Meetkonst* van MORGENSTER, overgezien door KNOOP, waarop de Hoogleeraar VAN SWINDEN mede gebouwd heeft, voorkomende in het voor 40 Cents verkrijgbaar *Vergelijkend Overzigt der Oude en Nieuwe Nederlandsche Landmaten*, door J. G. KROL, uitgegeven te *Sneek*, bij F. HOLTKAMP.

Voeten had, en welke *Voet* weder in 11 Duimen verdeeld was. Deze werden algemeen, in onze gewesten, voor de twee Hoofdmaten gehouden. — Evenwel zijn, behalve deze, nog in gebruik geweest de *Utrechtsche* of *Stichtsche Roede*, die bij de Landmeters in 10, maar voor het burgerlijk gebruik in 14 Voeten was verdeeld; de *Geldersche Roede*, die 14 Voeten van 10 Duimen hield; de *Groningsche*, mede van 14 Voeten, doch welke in 12 Duimen waren verdeeld, en de *Koningsroede* in *Vriesland*, die verdeeld was in 12 deelen.

Hoe algemeen ook de *Amsterdamsche El* in ons Vaderland in gebruik was, had men, onder andere, ook nog langere Ellen, zoo als te *'s Gravenhage*, *Heusden* en *Breda*, en ook weder, die korter waren, namelijk te *Leyden*, *Groningen*, *Nijmegen*, *Zaltbommel* en *'s Hertogenbosch*.

Vrouw VELDMAN. Zeidet gij niet, dat het Pond mede zoo verschillend was, Meester?

WELZIGT. Ja; dan daar het *Amsterdamsche* Pond meest overal in gebruik was, was dit verschil minder, en misschien, meestendeels, het gevolg van de verandering, door veroudering of vervalsching der bij de bijzondere stedelijke Besturen bewaard wordende Kopijen der Gewigten, ten einde die van tijd tot tijd daaraan te toetsen en vervolgens te doen ijken. Het te *Amsterdam* in gebruik zijnde Gewigt evenwel hield men vrij algemeen voor het zwaarste. Men meende op vele plaatsen, dat dit verschil tien op de honderd Ponden bedroeg; ten minste in *'s Gravenhage* rekende men, dat 21 Looden *Haagsch Gewigt* zeer nabij 20 *Amsterdamsch* uitmaakten. Men legde daarom daar ter stede op de schaal der balans 21 Looden *Haagsch Gewigt*, ter vertegenwoordiging van 20 Looden *Amsterdamsch*. (*) Maar juist

---

(*) *Handboekje, dienende ter herleiding van Maten en Gewigten.* (Officiele uitgave.) Te *'s Gravenhage* en te *Am-*

juist door dit kleinere, en alzoo niet overal in aanmerking genomen verschil, was daarop zoo veel te minder berekening te maken, en gebood de voorzigtigheid den handelaar, zich in vele gevallen, door naweging, van dat verschil te verzekeren, alvorens van het ingekochte den verkoopprijs bij het Pond te bepalen; waardoor, ten opzigte van het Gewigt, ook een ongemak voor den handel bestond, dat die, welke aan de ongelijke Maten waren verbonden, zoo niet overtrof, dezelve zeer zeker evenaarde.

VELDMAN. Nu begrijp ik uw gezegde van daareven volkomen, Meester! Men kon bijna niet verhuizen, of het ongemak drukte, onverschillig van waar men kwam. Elke stand, dit gevoel ik, had evenwel zijne bijzondere ongemakken. Zoo stond, bij voorbeeld, een timmerman, door vertrek naar elders, waar eene andere dan de hem gewone Houtmaat bestond, aan de grootste moeijelijkheden bloot, en kon gewis niet met de hem eigene vaardigheid zijn werk verrigten; zoo moest zich zeker een *Haagsche* kleermaker, naar *'s Hertogenbosch* vertrekkende, tot zijne eigene of zijner kalanten schade, in de bepaling der benoodigde Ellen voor kleedingstukken vergissen, enz.

Vrouw VELDMAN. Ik vat het nu ook. Ik heb, bij voorbeeld, doorgaans voor een jak drie en eene halve El stoffe noodig, en dan schiet er niets, dan eenige onbruikbare snippers, over; dat zoude dan zeker te *Groningen* en die andere plaatsen wat krap zijn: dus kon de verhuizing voor eene naaister, door dat verschil in de El, ook aleens ongemak baren.

IJS-

Amsterdam, bij DE GEBROEDERS VAN CLEEF; de Noot op bl. VIII.

Behalve dit, kan men ook over het verschil der oude Maten en Gewigten naslaan *Allereerste gronden der Cijferkunst van den Hoogleeraar* J. DE GELDER, I Deel, Les 34, bl. 163 en vervolgens. — In beide vindt men, naar derzelver verschillenden aard en bijzonder doel, de juiste verhouding tusschen deze en die van het Nieuwe Stelsel zoo naauwkeurig als ergens opgegeven.

IJSBRAND. Hoe digter bij huis gebleven, hoe beter toch maar, merk ik; want met die *Groningsche Grazen*, *Noord-Hollandsche Geerzen*, *Vriesche Pondematen*, en al die nooit gehoorde benamingen, wier verdeelingen wel even zonderling kunnen zijn, zouden wij nog meer te stellen gehad hebben dan hier met de *Rijnlandsche Morgen*.

WELZIGT. Dat moge in dat opzigt waar zijn; doch gij moet weten, dat elke bepaling hare grenzen had, aan welker overschrijding reeds ongemak gepaard was; te meer, daar het verschil niet altijd van lieverlede ging, maar op een' kleinen afstand dikwijls zelfs zeer aanmerkelijk was.

VELDMAN. Zoo herinner ik mij onlangs in een blaadje van een' Almanak (*) gelezen te hebben, dat eene Ton aardappelen te *Hattem* of te *Zwol*, twee steden, die slechts een uur van malkander liggen, ruim anderhalf Spint (†) verschilde, en dat dit zoo op andere plaatsen meer het geval was.

IJSBRAND. Het was toch met dat al maar niet gemakkelijk, om een koopman te zijn; want, wil men met voordeel handelen, zoo moet men er overal op uitgaan; en wie kon toch al die verschillende Maten onthouden!

WELZIGT. Dat hebt gij wel, IJSBRAND! — En gij wendt, door die aanmerking, ons gesprek op een ander *gemak*, dat uit eenvormigheid ontstaat, *met betrekking* namelijk *tot de uitbreiding van den handel*, doch welks ontwikkeling wij tot eene volgende gelegenheid zullen besparen.

TWEE-

(*) In dien der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, voor de jaren 1820—1823, is een *Buurpraatje over de nieuwe Maten en Gewigten* opgenomen, dat, vooral om de daarin voorkomende Vergelijkingstafels, wel waardig is, om door desbehoevenden te worden nageslagen. — Het hier door VELDMAN aangevoerde verschil komt voor in dien van 1823.

(†) Rijkelijk 1 *Nederlandsch* Schepel, of 10 *Nederlandsche* Koppen.

TWEEDE ZAMENSPRAAK.

VELDMAN. Wij zijn reeds verlangende naar de voortzetting van uw onderrigt, Meester! hetwelk, volgens uwe opgave, thans zal aanvangen met de *ontwikkeling van het gemak, dat de eenvormige Maten en Gewigten, met betrekking tot de uitbreiding van den handel, zullen aanbrengen.*

WELZIGT. Het is mij aangenaam, dit verlangen bij u te bespeuren, daar mij dit ten waarborg verstrekt, dat het reeds besprokene u niet ongevallig is geweest. Aanstonds ter zake dan maar.

Met de uitbreiding van den handel, staan algemeen welvaren en bloei van den Staat in het naauwste verband. Dat deze echter, door de verschillend in gebruik geweest zijnde Maten en Gewigten, als met verscheidene vijanden te kampen had, die deze uitbreiding schier overal tegenstand boden, is ontwijfelbaar zeker. Ik zal mij, om u dit op te helderen, slechts hoofdzakelijk bij den handel in granen en de Korenmaten bepalen, en, wanneer gij u dan daarbij herinnert, dat het verschil der andere Inhoudsmaten, zoo niet dat in deze overtreft, althans zeker daaraan gelijk staat, dan zal u de toepassing op den handel in het algemeen zeer gemakkelijk vallen. Stelt u voor: iemand zal aanvangen met daarin handel te drijven. Hij beproeft dit natuurlijk eerst in kleine hoeveelheden, en in die streken, waar hij, uit hoofde van de plaats zijns verblijfs, het meeste bekend is. Hij markt het gekochte ook alleen in die stad, waar zijne woning gevestigd, of die het digtst bij dezelve gelegen is, en alzoo voor de gewone marktplaats in zijne streken gehouden wordt. De fortuin dient hem. Hij krijgt een matig kapitaaltje bij elkander, en be-

gint

gint aan de uitbreiding van zijnen handel te denken. Stelt u nu tevens voor, dat niet alleen in onze voorname handelsteden, maar ook in al diegene, waar, uit hoofde van derzelver ligging in de nabijheid van vruchtbare korenlanden, veel handel in granen gedreven wordt, in grootte van elkander zeer verschillende Maten gebruikt werden. Het ongemak, dat daardoor voor hem ontstond, moet u dadelijk in het oog vallen; en het kon niet anders dan zeer nadeelig voor hem zijn, in de bereiking van zijn doel, om, namelijk, den door hem begonnen' handel verder uit te breiden.

VELDMAN. Maar er zijn toch kooplieden genoeg, die op vele steden van ons Vaderland tevens handel drijven, en dit ook reeds deden, eer men iets van het Nieuwe Stelsel wist.

WELZIGT. Dat is ook zoo. Zelfs heeft men er vele, die op buitenlandsche steden handelen; maar dat zijn zoogenoemde groote handelaren, welke al de verschillende Maatbepalingen, of van jongs af in het geheugen hadden geprent, of die, door een meer kostbaar onderwijs, hadden aangeleerd. Dezulke hebben gevestigde kantoren, die echter hunnen grondslag vinden *in*, — of zich staande moeten houden *door* kleine handelaren, die meer in aanraking komen met den landman. En gelooft mij, zelfs die voorname handelhuizen ondervonden menige moeijelijkheid, door de bestaan hebbende verschillen in de Maten. Derzelver regeling of bestuur was natuurlijk ten uiterste omslagtig; terwijl daardoor ook ligtelijk abuizen konden ontstaan, welke, boven het ongemak, aan derzelver herstelling verbonden, dikwerf, ofschoon onschuldig, hem, die ze beging, in de grootste onaangenaamheid wikkelden.

VELDMAN. Ik stem u dit volkomen toe, Meester! Maar hij, die zich door den handel een bestaan wilde verschaffen, diende zich dan ook de verschillende verhoudingen eigen te maken.

IJSBRAND. Ja, Baas! dat is wel en goed; maar als er zoo vele verschillende Maten waren, als de Meester zegt, welk een verbazend sterk hoofd moest men dan niet hebben, om die altemaal te kunnen onthouden!

WELZIGT. Dat *diende* hij te doen; — ja — maar waarom? — om het bestaande verschil. Dat dienen was derhalve een verpligtend gevolg der onderscheidene Maatbepaling, hetwelk geheel vervalt door de eenvormigheid. En, gelijk IJSBRAND te regt aanmerkt, door het menigvuldige verschil werd er een bijzonder sterk geheugen vereischt, om al die verschillen goed in het hoofd te houden. Gij moet mij dus volkomen toestemmen, dat het ontslaan van deze verpligting inderdaad veel gemak moet aanbrengen.

VELDMAN. Volkomen, Meester! en ik beken u bovendien openhartig, dat ik daar niet genoeg doordacht; waarom ik dan ook mijne gemaakte aanmerking terugneem.

WELZIGT. Intusschen zijn wij daardoor, als ook door het gezegde van IJSBRAND, op een ander voordeel aanbrengend gemak gewezen van een eenvormig Maten- en Gewigten-Stelsel, hetwelk gelegen is in *het onnoodige, van zich verschillende verhoudingen in het geheugen te prenten, en het maken van daaruit voortvloeijende moeijelijke berekeningen.*

IJSBRAND. Dat laat zich begrijpen, Meester! de ongelijkheid in dat opzigt moet niet weinig moeijelijkheden ingehad hebben.

WELZIGT. Neen, niet weinig. Het moge twijfelachtig zijn, of, naar de gissing van sommigen, het Last bepaald zij naar de grootstmogelijke hoeveelheid, die men op eenen wagen laadde, welke alsdan gezegd konde worden den last te hebben; — of dat, naar de onderstelling van anderen, deszelfs naam afkomstig zoude zijn van Scheepslasten, — dit ten minste is zeker, dat deze hoeveelheidsbepaling afhankelijk gemaakt is van de kleinere aange-

nо-

nomene eenheden, die op de eene plaats *Mudde*, op de andere *Zak*, op eene derde *Mal*, ook nog wel elders *Viertel*, *Mouder* en *Loop* werden genoemd, dewijl men uit derzelver veelvoud eene grootere, nog niet overal evenveel bevattende, hoegrootheid getracht heeft te verkrijgen, welke algemeen onder den naam van *Last* bekend was. Deze eenheden of onderdeelen van het Last waren, zoowel met betrekking tot den inhoud, als tot derzelver benaming, bijna overal, hier en daar zelfs zeer verschillend; zoodat men het onder de toevalligheden konde rekenen, wanneer van twee verschillende steden het Last eens gezegd konde worden een nagenoeg gelijk getal onderdeelen te hebben, en men zonder behulp van tafels, waarin dit verschil werd opgegeven, dit onmogelijk onthouden konde. De hieruit ontstaande moeijelijkheid werd daarenboven nog aanmerkelijk vergroot, door de gewoonte van de geldswaarde der granen bij denkbeeldige stukken, dat zijn de zoodanige, die niet bestonden, als *Ponden Vlaamsch* en *Grooten*, te bepalen; (*) ja zelfs had men hier en daar een nog verkeerder gebruik, van namelijk aan Schellingen, in plaats van *zes*, eene waarde van *acht Stuivers* toe te kennen. Dáár, waar dit laatste plaats had, werd dus het zes Gulden waardige Pond Vlaamsch verdeeld in *vijftien Schellingen*, en de Schelling in *zestien Grooten*; welke afwijking van de gewone verdeeling van een Pond, in *twintig Schellingen*, en eene Schelling in *twaalf Grooten*, voor hem, die met dezen koopmansstijl niet bekend was, eene moeijelijkheid baarde, welke hem ten eenemale buiten staat stelde, om iets van Maat en Prijs

---

(*) Voor *koolzaad* schijnt de waarde-bepaling in Ponden Vlaamsch *nog niet* in onbruik te zijn. Uit de Notitiën der marktprijzen van dit artikel, bestendig voorkomende in het *Algemeen Handelsblad*, meent men dit te mogen opmaken.

Prijs met eenige zekerheid te bepalen of te berekenen.

VELDMAN. Ik merk dan wel, ook uit die vreemde namen, welke gij daar noemdet, dat er, behalve de bij ons en hier bekende, nog veel meer verschillende Korenmaten bestonden, ten minste meer dan ik mij had voorgesteld.

WELZIGT. o Ja! haar getal zal weinig minder dan dertig geweest zijn. (*)

IJSBRAND (*met verbazing*). Wat zegt gij, ten naasten bij dertig verschillende Korenmaten! — Wel, Meester! ik dacht niet, dat er zoo veel verschillende Maten in de wereld waren, laat staan in ons eigen Land, dat er maar een zoo klein gedeelte van uitmaakt.

VELDMAN. Neen, zoo veel verschil had ik ook niet kunnen denken, dat er bestond.

WELZIGT. En evenwel was het zoo. Bij dit bestaande verschil was het nu, dat de koopman, wilde hij met voordeel handelen, de verschillende verhoudingen vast in het hoofd moest hebben. Hij moest, bij voorbeeld, een zeker getal *Mudden* te *Utrecht* gelijk weten te stellen met een ander getal *Rotterdamsche Zakken*; — het getal *Amsterdamsche Mudden* kennen, dat ook een rond getal *Bredasche Viertels* uitmaakte; — eene zekere hoeveelheid *Dordrechtsche Hoeden* met eene andere bepaling van *Middelburgsche* of *Zeeuwsche Zakken* weten te vergelijken, enz. enz., en uit al deze verschillende verhoudingen dadelijk gevat wezen, hoe veel *hier* de waar-

(*) Men vindt 27 verschillende bepalingen daarvan opgegeven in J. BRUNT's *Eerste beginselen der Rekenkunde, veranderd en vermeerderd overeenkomstig het nieuw aangenomen Stelsel van Maten, Gewigten en Munten, door* N. ANSLIJN, NZ., *Vierde Stukje*, van bl. 10—13. — Daarin komen ook van de meestgebruikte oude Maten, benevens van de Gewigten, Lijsten voor, waaruit men de moeijelijkheid, die uit dergelijke verdeeling voor den handel moest voortvloeijen, gemakkelijk kan afleiden. — Wij verwijzen naar dit zoo algemeen bekende Werkje, omdat wij meenden, dat in een Leesboek, zoo als dit, zoo min mogelijk *Tafels*, vooral geene van reeds afgeschafte instellingen, behoorden voor te komen.

waarde van den Zak of het Mudde was, wanneer die *elders* op *dezen* of *dien* prijs waren bepaald.

Herinnert u nu daarbij, dat de andere Maten en ook de Gewigten op vele plaatsen van elkander verschilden, zoo zult gij tevens begrijpen, dat ook de handelaar in andere waren in dezelfde moeijelijkheden verkeerde. Immers moest een *Groninger* manufactuurhandelaar noodwendig het verschil *zijner stads- of gewestelijke El*, met de *Leydsche*, naauwkeurig kennen, om uit de lengte van een stuk *Leydsch* laken den prijs van de *Groningsche El* te kunnen bepalen. Een kaaskooper moest, om het bestaan hebbende verschil der oude Ponden, alweder vast in het hoofd hebben, wanneer hij met het *Goudsche Gewigt* eene lading *Stolwijksche* kaas had ontvangen, hoe vele *Amsterdamsche Ponden* Waaggewigt hij bij de aflevering konde houden, wilde hij zich ten minste niet de moeite getroosten, van dit door naweging te weten te komen.

VELDMAN. Ik zou haast zeggen: geen menschelijk vermogen is in staat, om zich dit alles oogenblikkelijk te vertegenwoordigen.

WELZIGT. Ten minste zoude zulk een vermogen onze bewondering verdienen. Zelfs hij, die het sterkste van geheugen was, konde het, om deze reden, daarop niet geheel laten aankomen; want het moest al zeer toevallig zijn, wanneer de prijs, naar de verhouding der Maat, zich dadelijk ook juist uit het hoofd liet bepalen; waarom men dien dan vooraf nog wel naauwkeurig behoorde uit te rekenen. — Zeg mij nu zelf eens, wanneer de Maten en Gewigten overal op dezelfde wijze, overeenkomstig de Besluiten van onzen Koning, worden gebruikt, zal dat niet een onberekenbaar gemak aanbrengen?

VELDMAN. Voorzeker, Meester! want dan zal niemand door verhuizing, uit hoofde van verschil, eenige teleurstelling ondervinden; elks handel door hem onbelemmerd kunnen worden uit-

uitgebreid; ieder bevrijd zijn van zich zoo vele verschillende verhoudingen in het geheugen te prenten, en vele moeijelijke en omslagtige berekeningen van zelve vervallen.

WELZIGT. Het is mij regt aangenaam, reeds bij het einde onzer tweede zamenspraak — want hierbij zullen wij het dezen avond laten — te vernemen, dat ik mij duidelijk genoeg ter uwer overtuiging heb uitgedrukt. Spoedig zal ik mijn bezoek weder hervatten, om onze gesprekken over dit onderwerp voort te zetten.

DERDE ZAMENSPRAAK.

WELZIGT. Wij hebben den vorigen keer ons bezig gehouden met te spreken over het gemak, dat natuurlijk ontstaan moet uit de gelijkheid der Maten en Gewigten, en dit uit eenige verschillende oogpunten beschouwd; wij zullen thans over een niet minder belangrijk voordeel, daaruit voortvloeijende, met elkander spreken, dat door velen, helaas maar al te zeer! wordt uit het oog verloren.

VELDMAN. Dat zal ons weder bijzonder aangenaam zijn, Meester! Komaan, IJSBRAND! zetten wij ons, om te luisteren; dan hebben wij daardoor, even als door de vorige gesprekken, weder stoffe tot nadenken en tot nuttig onderhoud tusschen ons beide.

Ja, Meester! wij hebben daarover nog dikwerf te zamen gesproken; en uit onze gesprekken bleek ons het nut van uw onderrigt nog nader, naardien wij door u op den weg gebragt zijn, om het besprokene daarin onderling uit te breiden, en op alle gevallen, die wij ons maar konden te binnen brengen, toe te passen.

Even-

Evenwel, op den laatsten marktdag in de stad zijnde, hoorde ik, in eene herberg, een gesprek tusschen eenige Heeren over het Nieuwe Stelsel van Maten en Gewigten voeren, dat wij ons volstrekt niet verklaren kunnen, en waarover ik maar gansch niet opgeruimd ben; want het liep geheel in tegen hetgene gij ons daarvan gezegd hebt. Naar hunne wijze van redeneren te oordeelen, waren het toch geene onkundige menschen, en hun uitwendig voorkomen gaf hun alle aanspraak op geloofwaardigheid. Ik wilde dus deswege uwe gedachten weleens hooren.

Zij beweerden namelijk, dat, hoe fraai het Stelsel, op zich zelf beschouwd, ook wezen moge, het den doodsteek aan den handel zoude geven, en alzoo vele menschen hunne winsten doen derven, ja sommige steden, die haren bloei aan drukbezochte markten verschuldigd zijn, tot eenen staat van kwijning brengen.

WELZIGT. Dit is eene bedenking, die ik mede weleens heb hooren maken, en aan welke vele onkundigen maar al te dikwerf het oor leenen; waartoe zeer medewerkt, dat zij ook niet zelden door voor knap doorgaande menschen geopperd wordt. Om deze reden, en omdat de koophandel voor elke natie, en bijzonder voor de *Oud-Nederlandsche*, eene der voornaamste zenuwen van haar bestaan kan genoemd worden, en alzoo alles, wat aan dezelve maar eenige verlamming zoude kunnen veroorzaken, allerzorgvuldigst behoort vermeden te worden, is het dus wel der moeite waardig, den grond dezer bedenking op te sporen. Het was ook juist mijn voornemen, de *eenvormigheid — hoe ook kwalijkgezindheid of eigenbelang de onkundigen daartegen tracht op te zetten — te beschouwen als geschikt ter voorkoming van bedrog, waaraan wij, door zoo vele verschillende bepalingen, maar al te zeer waren blootgesteld.* Dat de handel uit een allerwegen plaats hebbend verschil van Maten en Gewigten, en de daaruit

voort-

voortvloeijende moeijelijkheden en verwarringen, belemmeringen en nadeel ondervond, is ons reeds duidelijk gebleken. Alzoo kan het Oude daarin boven het Nieuwe Stelsel niet voordeelig zijn.

IJSBRAND. Neen, dat is onmogelijk.

VELDMAN. Maar doelt men hierbij ook op den handel, dien men in het groot en buiten's lands drijft?

WELZIGT. Vroeger heb ik u gezegd, dat men bij de zoogenoemde groote handelhuizen, die gevestigde kantoren hebben, meer dan gewone kunde moet vooronderstellen. Bij de buitenlandsche zullen derhalve onze Maten en Gewigten, met al derzelver verhoudingen, even goed bekend zijn, als onze kooplieden de hunne kennen; terwijl de prijs van ons van elders toegezondene waren altijd berekend is naar de Maten en Gewigten van dat Land, van waar zij ons toekomen.

VELDMAN. En voor toepassing op den binnenlandschen handel is deze bedenking althans in het minst niet vatbaar. Immers wanneer kooper en verkooper beide met de gebruikt wordende Maten en Gewigten bekend zijn, vervalt alle moeijelijkheid in bepaling en berekening van zelve.

WELZIGT. Zoo is het. — En daar nu geen gezond menschenverstand, op gronden, die den toets der billijkheid kunnen doorstaan, zal beweren, dat in de voormaals bestaande ongelijkheid en duisterheid zulke bijzondere voordeelen voor den handel gelegen zijn — want wie toch zal dwaas genoeg zijn, zich opzettelijk te laten benadeelen, of zich, ten gevolge van verouderde gewoonten en plaatselijke bepalingen, zoo maar goedschiks schade te getroosten? — is het natuurlijk, dat deze bedenking enkel gegrond is op bedrog en op misleiding der onkundige menigte, waaraan de verscheidenheid van het voormalige Stelsel alleen kon dienstbaar zijn, en die ik bij eene

al-

algemeene eenvormigheid voor ten eenemale onmogelijk reken.

IJSBRAND. Maar hoe moet ik het dan begrijpen, dat, gelijk ik uit uw gezegde opmaak, ook door zoodanigen, die men juist niet voor oneerlijk kan houden, deze bedenking wordt gemaakt?

WELZIGT. Juist allen hebben niet evenveel doorzigt, IJSBRAND! en velen praten op de redenering van anderen voort. Daar het nu door de ondervinding bevestigd is, dat alle nieuwigheden, in den beginne, eenigen tegenstand ontmoeten, behoeft slechts één kwalijkgezinde zoodanige bedenking te opperen, om die bij meerderen geloof te doen vinden, en als een geldend bewijs voor het min doelmatige van het nieuwe, met voorbijzien harer ongegrondheid, en als ware deze de vrucht van eigene overtuiging, ter goeder trouw te doen verbreiden.

VELDMAN. Ik begrijp het nietige dezer bedenking, in zooverre als ik u gaarne gelooven wil, dat ook de ongelijkmatige bepalingen op bedriegerij en misleiding uitliepen, volkomen. De wijze evenwel, *hoe* men daardoor bedrogen en misleid konde worden, is mij nog niet duidelijk.

WELZIGT. Ik zal dan trachten u dit te doen begrijpen. Men liep, tijdens het bestaan der oude Maten en Gewigten, dikwerf gevaar, van, ten gevolge der allerwegen plaats hebbende verschillen, bedrogen te worden, van den éénen kant, door de onkunde aan de onderscheidene, doch gelijknamige hoegrootheidsopgaven, en, aan de andere zijde, door de sluwheid der zoodanigen, die van deze onkunde gebruik maakten, om meerdere winsten te erlangen.

Om van deze aanmerking uit te gaan, zullen wij ons alweder tot den graanhandel bepalen, eensdeels, omdat daarin steeds veel binnenlandsche handel gedreven wordt, en, anderdeels, omdat het bedrog, dat, door eene verschillende Maatbepaling, ook in andere waren gepleegd kon-

konde worden, daaruit zeer gemakkelijk kan worden afgeleid.

Ik heb vroeger reeds met een enkel woord vermeld, dat, schier overal, de Lasten door derzelver onderdeelen verschillend waren ingedeeld. In deze indeeling nu lag juist de grond der kunstgrepen, waarvan men zich tot dat einde bediende. Weet dan, dat de aangenomene eenheid, of de Grondmaat, voor de korenmeting, niet het Last, maar *die* Maat was, welke de bij het opmeten gebruikt wordende (op de meeste plaatsen *Schepel*, *Agchel* of *Achtendeel*, en op sommige ook nog wel anders geheeten) zoo vele malen bevatte, dat daardoor een gewone korenzak, naar plaatselijk gebruik, genoegzaam gevuld was, welke hoeveelheid, gelijk ik tevens zeide, *Mudde*, *Zak*, *Viertel*, enz., ook al naardat dit door plaatselijke gewoonte gewettigd was, genoemd werd. Daar nu deze eenheid op de meeste plaatsen zeer en onregelmatig onderscheiden was, moest ook overal het veelvoud, of het Last, hoezeer ook nagenoeg tot dezelfde hoeveelheid gebragt, verschillen.

VELDMAN. Nu vat ik ook, hoe men aan die met het gezond verstand schijnstrijdige bepalingen was gekomen, van een bepaald getal Zakken of Mudden, met een gedeelte daarvan er bijgevoegd, tot een Last te maken; zoo als, bij voorbeeld, ook bij ons, waar men de *Brielsche* of *Zeeuwsche* Maat had, en een Last uit 38¾ Zak bestond. Met 39 Zakken zou het Last zeker te groot, en met 38 weder veel te klein geweest zijn.

WELZIGT. Goed begrepen. Daar nu natuurlijk het Last op de eene plaats grooter was dan op de andere, ontbrak het niet aan kooplieden, die, bij voorkeur, bij het Last dáár kochten, waar dit het grootste, en wederom verkochten, waar dit kleiner was. Waar nu het laatste het geval was, werd meestal met den Zak of het Mudde gekocht, al was het ook, dat de partij eenige Lasten bedroeg; — in het kort: door het veelvuldige verschil der Maten, wist men

men altijd voor koopen zulke plaatsen uit te kiezen, waar de *toemeting* — en voor verkoopen de zoodanige, waar de *uitmeting* in het voordeel van den handelaar liep, met inachtneming, dit spreekt van zelf, hoe daaraan de groote of de kleine Maat het best konde dienstbaar zijn. Zoo verrijkten zich dan velen, boven de bedongene winst, nog door het bij anderen niet opgemerkte verschil der Maten, veelal ten koste van den nijveren landman, van wien, in de meeste gevallen van dien aard, *gekocht* — benevens van den verbruiker, aan welken *verkocht* werd. Eene handelwijze, eenmaal voortgevloeid uit de verschillende Maatbepalingen, die door de gewoonte was gewettigd, zoo zelfs, dat vele anders naauwgezette en brave menschen daarin niets berispelijks vonden, en er zich, ter verkrijging van gewin, van bedienden; maar die echter eene gestrenge beoordeeling, zoo niet met den naam van straffelooze bedriegerij zoude bestempelen, ten minste als ongeoorloofd in eene welgeordende Christenmaatschappij zal verklaren.

VELDMAN. Uwe opheldering in dezen verspreidt veel licht over de zaak. Evenwel zal bij het Nieuwe Stelsel der kooplieden winst eenigzins gemakkelijker zijn na te gaan dan onder het Oude.

WELZIGT. Dat kan ik u niet tegenspreken; — maar dit moet niemand reden geven, om, ten koste der waarheid, daartegen bedenkingen in het midden te brengen; te meer daar door niemand, die wel denkt, den handelaar eene billijke winst zal betwist worden. Daarenboven heeft de koopman dit nog boven velen in eenen anderen stand geplaatst vooruit, dat zijne voordeelen niet aan vaste bepalingen zijn onderworpen; terwijl de ware handelgeheimen, onder de tegenwoordige bepalingen, wel even bedekt voor het algemeen zullen blijven, als zij dit onder de voormalige waren.

Nu moet ik nog met een enkel woord spreken

over de *misleiding*, waaraan men door de menigvuldig bestaan hebbende verschillen in de Maten en Gewigten was blootgesteld.

IJSBRAND. Dat zal wel waar zijn, dat men aan misleiding blootstond. Maar dan moest men zich toch willen laten misleiden.

WELZIGT. In zeker opzigt hebt gij gelijk, in dit namelijk, wanneer men met al de verschillende bepalingen juist bekend was; maar kon men bij de menigte wel vooronderstellen, dat zulks het geval ware? Gij hebt het zelf vroeger, en te regt, voor eene onmogelijkheid verklaard, die alle vast in het hoofd te hebben. Men werd dus meestal onwillekeurig misleid. Hoe ligt toch konde men in den waan verkeeren, van in deze of gene stad, waar de Maten kleiner en de Gewigten ligter waren, goedkooper ter markt te kunnen gaan, dan in eene andere, waar de eerste grooter en de laatste zwaarder bestonden; ten minste wanneer het verschil niet te zeer in het oogloopend was! Naar mate de waren kostbaarder waren, naar die mate werd men door het grootere prijsverschil in dien waan versterkt, en gevolgelijk was in dezelfde mate de misleiding ook te grooter. Aan deze misleiding was men blootgesteld, zelfs in plaatsen, in onze nabijheid gelegen; hoe gevaarlijk moest het dan zijn voor iemand, der zake onkundig, om op eene meer verwijderde vreemde plaats iets te koopen! Ik herinner mij een geval, welks mededeeling genoegzaam zal zijn ter opheldering van het gezegde. — Het betreft iemand, die voor eenige jaren den stand van handwerksman met dien van landbouwer verwisseld had. Hij waande zich in zijne nieuwe betrekking zeer goed, zonder teregtwijzing van anderen, te kunnen redden. Te *R.* in onderhandeling geweest zijnde, om eenige Zakken vlas- of lijnzaad te koopen, ten einde daarmede een gedeelte van zijnen akker te bezaaijen, was hij onverrigterzake teruggekeerd, alzoo hem de prijs te hoog was voorgekomen. Hij komt toevallig te *A.*, en ver-

verneemt, dat daar de Zak heel wat minder geldt. Deze slag moet worden waargenomen. Hij koopt, op vooruitzigt van eene goede winst, niet alleen het voor *hem* benoodigde, maar bovendien een partijtje, om, zoo hij meende, ook *anderen* te kunnen gerijven, en bevindt, bij de uitkomst, dat hij door het Maatverschil is misleid geworden; welke misleiding hem op een verlies van 73 Gulden te staan kwam. (*)

IJSBRAND. Dat kon op zulk eene wijze den besten gebeuren, hoe veel te meer dan iemand, die zonder kennis van zaken het boerenbedrijf heeft aanvaard, dat waarlijk door velen verkeerd als zoo gemakkelijk wordt beschouwd. Alligt toch zou men door den naam van de Maat kunnen gedacht hebben, eene groote hoeveelheid voor eene geringe som gelds te verkrijgen. Ondertusschen moest men na de ontvangst zich toch deerlijk teleurgesteld zien, bij de ontdekking, dat men ons zoodanig had medegenomen.

WELZIGT. Dit evenwel kon aan de zijde van den verkooper volstrekt onschuldig zijn, te meer door het zeer af te keuren gebruik van te overeischen, en de daaruit voortgevloeide gewoonte van af te dingen. Het boven verwachting gebodene kon immers bij hem de meening hebben doen ontstaan, dat er eene door hem nog niet voorziene rijzing in til was; hetgene hem, zelfs bij de eerlijkste beginselen, konde wederhouden hebben, van zich over zijne verwondering deswege nader te verklaren. Dat men echter, bij de ontdekking der onkunde, door den minder eerlijken konde medegenomen worden, daarin hebt gij volmaakt gelijk. Intusschen hoop ik genoeg gezegd te hebben ter uwer overtuiging, dat het ongelijkmatige Stelsel tot het een en ander van dien aard aanleiding gaf, en dat de eenvormigheid in Maten en Gewigten, wel-ver-

(*) Dit is mij eens verhaald als eene daadzaak behelzende.

verre van nadeelig voor den handel te zijn, deszelfs bloei veeleer, door de eenvoudigheid van zamenstelling, door de zekerheid der te berekene uitkomsten, en door het moeijelijkmaken van alle kwade praktijken — waardoor de goede trouw toch zeker meer en meer bevestigd zal worden — in de hand werkt; en tevens het voordeel aanbrengt, dat men meer tegen bedrog van listige en niet strikt eerlijke menschen beveiligd is, en alle misleiding in dezen ten eenemale daardoor moet ophouden.

VIERDE ZAMENSPRAAK.

WELZIGT. Tot hier toe wees ik u de voordeelen van een algemeen en eenvormig Maten- en Gewigten-Stelsel aan, door u op het gebrekkige en onregelmatige, dat in het Oude Stelsel bestond, oplettend te maken, en door u het ongerief en de nadeelen, daaruit voortvloeijende, van nabij te doen kennen; thans wil ik beginnen met u het voortreffelijke van het Nieuwe Stelsel voor te stellen, en u de voordeelen, die door het algemeen gebruik daarvan te wachten zijn, aan te wijzen.

VELDMAN. Maar mag ik vooraf vragen: daar het toch altijd eene moeijelijkheid is, zich aan iets nieuws, vooral aan iets, dat nooit bestaan heeft, te gewennen, ware het niet beter geweest, dat men eene der vroeger hier of elders bestaan hebbende Maten- en Gewigtenbepalingen algemeen had ingevoerd? — Men had de zoodanige kunnen nemen, als het meest algemeen in gebruik of bekend waren; bij voorbeeld: voor Lengtemaat de *Rijnlandsche Roede* en *Voet* — voor Landmaat het *Rijnlandsche Morgen* — voor Ellemaat de *Amsterdamsche El* — voor Graan-

maat den *Rotterdamschen Zak* — enz.; dan hadden toch de zoodanigen, die met eene dezer bekend waren, van de moeite ontslagen geweest, om iets nieuws te leeren, en anderen, die er niet mede bekend waren, kunnen onderrigten.

WELZIGT. Ik stem u toe, het heeft altijd iets moeijelijks in, om zich met wat nieuws bekend te maken. Maar, daar men voorhad, een zoo veel mogelijk *volmaakt Stelsel* in te voeren, heeft men na rijp overleg besloten, dit niet te doen. In de eerste plaats zal men in aanmerking genomen hebben, dat, hoe algemeen bekend men ook dezen of genen met de bestaande bepalingen te nemen' maatstaf onderstellen mogt, in vele gedeelten van ons Land, deze toch even vreemd in het gebruik zoude geweest zijn, als een zoodanige, waarmede men *nergens* bekend was; — allen hadden een gelijk lot te dragen, en in het eene gedeelte des Rijks moest men zich niet bevoorregt boven het andere kunnen rekenen; — vervolgens, dat de oorspronkelijke grootte der oude bepalingen meest overal onbekend geworden was, zóó zelfs, dat twee voorname Geleerden van ons Vaderland (*) in de bepaling van de grootte van de *Rijnlandsche* Roede met elkander verschilden; een gevolg van de onzekerheid van den grondslag, waaruit zij zijn afgeleid. Onderscheidene Standaards toch van eene zelfde Maat of Gewigt kwamen dikwijls, met elkander vergeleken, niet juist overeen. Wie zou dus de *ware* bepaling van de *valsche* hebben *kunnen* onderscheiden? Wie ons durven verzekeren, of nog wel de echte aanwezig was?

Het onregelmatige der indeeling is u uit de zoo zeer van elkander verschillende bepalingen, waarmede ik u bekend maakte, reeds gebleken

---

(*) De Hoogleeraren VAN SWINDEN en LULOFS. — *Jaarboekje, uitgegeven op last van Zijne Majesteit den Koning.* (*Jaargang* 1830.) In *'s Gravenhage*, ter Algemeene Landsdrukkerij, bl. 92.

bleken. Dit streed volstrekt met het doel, dat men zich met de invoering van een eenvormig Stelsel had voorgesteld; dit namelijk, dat iedere hoegroot- of hoeveelheid in betrekking moest staan tot eene andere, die tien- of honderdmaal grooter of kleiner zoude zijn; terwijl men eindelijk alles tot elkander in een tot hier toe niet bestaan hebbend zeker verband wilde hebben gebragt. — Het ongerief ware dus daardoor niet *overal* weggenomen. Er zoude aanleiding tot jaloerschheid gegeven zijn. Een onwisse grondslag had ons voor het in stand blijven van het ingevoerde Stelsel eenen zekeren waarborg doen missen. En door de wegneming der bestaan hebbende onregelmatigheid, en de zamenstelling van een onderling verband, de voorname vereischten van een goed te noemen Maten- en Gewigten-Stelsel, ware het niet mogelijk geweest, van de duizend en eene reeds bekende Maten- en Gewigten-bepalingen, meer dan *slechts eene enkele* te behouden. Hoe vreemd dus de eigenmaking met het geheel Nieuwe Stelsel dan ook wezen, of liever schijnen moge, deszelfs invoering was verreweg het beste. Bij de nadere ontwikkeling van het goede, waardoor het zich allervoordeeligst boven alle vroegere Stelsels onderscheidt, zal u dit op de overtuigendste wijze blijken.

VELDMAN. Gij hebt mijne nieuwsgierigheid daarnaar reeds opgewekt, Meester! Ik verlang dus die van u te hooren.

WELZIGT. Vooreerst: *het is op de Natuur gegrond, waardoor deszelfs onveranderlijkheid tegen veroudering en vervalsching gewaarborgd is.*

Ten tweede: *er bestaat in hetzelve, tusschen al de verschillende hoofdsoorten van Maten en Gewigten, een oorspronkelijk verband, zoodat men uit de lengte van de El den inhoud van het Mudde of de Kan en de zwaarte van het Pond kan vinden.*

Ten derde: *het is meer eenvoudig dan eenig ander vroeger bestaan hebbend Stelsel, waardoor het middelmatigste verstand deszelfs verband kan*

val-

ratten, en het zwakste geheugen den zamenhang met gemak onthouden kan.

Ten vierde: *het is Decimaal of Tiendeelig, en heeft daardoor eene gelijke eigenschap met de bij alle beschaafde volken aangenomene wijze van tellen.*

VELDMAN. Wat wilt gij daarmede zeggen, Meester! dat het op de Natuur gegrond is?

WELZIGT. Ik wil hiermede zeggen, dat men ter bepaling van eene lengte, die ten grondslag van dit Stelsel moest dienen, de grootte van den omtrek onzer aarde ten grondslag heeft gelegd; welke grondslag bepaald is naar de lengte van het *tien millioenste* gedeelte van den boog des aardkloots, welke zich van de Noordpool tot aan de Evennachtslijn uitstrekt, en door *Parijs* gaat. Daarnaar heeft men den *Franschen Mêtre* of *Meter* bepaald, welke *Meter*, ook bij ons, doch met de veranderde benaming van *Nederlandsche El*, is ingevoerd. — Alzoo is dan het *veertig millioenste gedeelte onzer aarde*, want de gezegde boog geeft slechts de lengte van het vierde gedeelte van derzelver omtrek, de maatstaf, naar welken thans alles gemeten moet worden, en ligt de bepaling dezer eenheid in de Natuur zelve, die, door de eeuwig wijze wetten van haren volmaakten Schepper, steeds onveranderd blijft, en bevestigt dan daardoor tevens de onveranderlijkheid onzer nieuwe Maten en Gewigten.

IJSBRAND. Maar hoe heeft men die bepaling naar de grootte van den aardbol kunnen vinden, Meester? — want dien te gaan meten, is toch, dunkt mij, een werk van onmogelijkheid.

WELZIGT. Neen, IJSBRAND! geen werk van onmogelijkheid. — Onze aarde, weet gij, heeft eene platronde, veel naar eenen oranjeappel gelijkende gedaante. Zij is dus een bijna ronde bol. Door den stand der zon heeft men naauwkeurig de plaatsen weten op te sporen, waar deze haar hoogste standpunt bereikt, en alsdan, daar, loodregt hare stralen op dezelve ne-

nederschiet. Op de globe, die ons de aarde beschouwelijk maakt, vindt men, ter aanwijzing dezer plaatsen, eenen cirkel getrokken, dien men gewoonlijk *Evennachtslijn* of *Evenaar*, en ook wel eenvoudig *Linie* noemt, en waardoor de aardbol in een noordelijk en zuidelijk halfrond verdeeld wordt. Van hier kan men, noord- en zuidwaarts, door gade te slaan, welke plaatsen gelijktijdig middag hebben, derzelver uiterste punten, *aspunten* of *polen* genoemd, ontdekken, en de getrokkene cirkels over deze plaatsen noemt men, gelijk gij mede zult weten, *Meridianen* of *Middagcirkels*. Men heeft dus slechts de lengte van de Evennachtslijn tot eene der polen te weten, om den omtrek des geheelen aardbols met genoegzame zekerheid te kunnen bepalen.

IJSBRAND. Dit komt mij wezenlijk nog als onuitvoerbaar voor, Meester! want wie toch, mag ik vragen, zal, van het heetste gedeelte des aardbols, tot aan eene der, door koude bijna niet te genaken, polen, in eene regte lijn dien verbazenden afstand kunnen afreizen, en, dat nog wat anders te zeggen is, met een' maatstok deszelfs lengte navorschen?

WELZIGT. Hoogere wetenschappen, zoo als, bij voorbeeld, de Natuur- en Wiskunde, maken het onnoodig, om eene dergelijke meting in derzelver geheel te bewerkstelligen. Volgens de laatste is iedere cirkel, hetzij die groot of klein zij, in 360 gelijke deelen of graden verdeeld, wier ware lengte door behulp der eerste naauwkeurig kan worden bepaald. Door de beoefening dezer wetenschappen, ontdekte ook de groote NEWTON, van wien gij weleens gehoord of gelezen zult hebben, (*) de platronde, of aan de polen eenigzins

(*) In sommige Werken der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, toch, vindt men van dien Geleerde gewag gemaakt; onder andere in J. BUIJS, *Natuurkundig Schoolboek*, II Stukje, bl. 15.

zins ingedrukte gedaante des aardbols, waaruit volgt, dat de graden van breedte bij de polen grootere lengte hebben, dan daar, waar de aarde volkomen rond is. — Men heeft dus slechts de meting tot enkele graden, namelijk die van elkander in lengte verschillen, behoeven te bepalen, omdat door eenvoudige vermenigvuldiging der uitkomsten met de graden van gelijke lengte, en optelling der verschillende, de ware lengte van de Evennachtslijn, tot aan eene der polen, te bepalen was. (*)

Op deze wijze — voorgelicht door de Sterrekunde, en geholpen door kunstig gemaakte instrumenten — hebben reeds, omstreeks de jaren 1735-1740, de Heeren LA CONDAMINE, GODIN en BOUGUER, Leden van de Fransche Akademie, in de nabijheid der stad *Quito*, in *Amerika*, de lengte van eenen boog des Middagcirkels bepaald, en is, te dien tijde, door den Heer MAUPERTUIS, vergezeld van eenige andere, in de nabijheid der pool, in *Noorwegen*, hetzelfde verrigt geworden; terwijl men naderhand, tot dat oogmerk, eenen boog van den Middagcirkel, van *Duinkerken* tot *Barcelona*, heeft gemeten, welke onderscheidene metingen, op verschillende breedten gedaan, met zulk eene juistheid zijn ten uitvoer gebragt, dat zij alle volkomen overeenstemden in derzelver uitkomsten; waarom men dan ook de laatste ten zekeren grondslag heeft gelegd van ons tegenwoordig schoon Maten- en Gewigten-Stelsel. Hieruit volgt dan nu, dat de lengte-bepaling vol-

(*) Meetkundig vindt men de mogelijkheid, om den aardbol te meten, zoo duidelijk als dit voor den minkundige doenlijk is, ontwikkeld in de door de Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, bekroonde *Volks-Meetkunde* van den Heer J. W. KARSTEN, in de 23ste en 24ste Zamenspraak. — Gelijk deze, onderstellen ook wij bij den lezer eenige bekendheid met het in de vorige Noot genoemde *Natuurkundig Schoolboek* van BUIJS, en de *Volks-Natuurkunde*, mede door de Maatschappij uitgegeven; terwijl wij hem tevens voor niet geheel onbekend houden met de Wiskundige Aardrijksbeschrijving.

volstrekt niet verloren kan gaan; want al waren alle Standaards te zoek geraakt of vervalscht geworden, zoude men, door eene nieuwe meting, de lengte van de El toch wedervinden; waardoor, over duizenden jaren, de nakomelingschap nog dezelfde Lengtemaat, en bij gevolg ook de daarmede in betrekking staande andere Maten, benevens de Gewigten zal gebruiken, die wij bezitten.

VELDMAN. Zouden dan de door ons gebruikte oude Maten niet even lang en groot geweest zijn, en de onlangs afgeschafte Gewigten niet dezelfde zwaarte hebben gehad, als die, van welke onze Voorouders zich bedienden?

WELZIGT. Ja, wie verzekert ons dat? — Immers was elke eenheid der oude Maten en Gewigten slechts naar willekeur aangenomen, zonder dat men eene bestendige grootheid in de Natuur tot grondslag had genomen, of dezelve met een altijd weder te vinden voorwerp in betrekking had gebragt. — Het is waar, bij de Besturen der steden of landschappen werden te allen tijde Leggers of Slapers, dat zijn de Modellen of Kopijen, bewaard, om daaraan, van tijd tot tijd, de gebruikt wordende te toetsen, waarna dezelve, ten bewijze, dat zij goed waren bevonden, geijkt werden. Maar deze waren toch, door veroudering, of door andere natuurlijke oorzaken, ja zelfs door onkunde of opzettelijk bedrog der Ambtenaren, aan verandering onderworpen, of voor vervalsching vatbaar, zonder dat de ontdekking daarvan mogelijk was. — De ondervinding toch heeft meermalen geleerd, dat de Maten of Gewigten, die bij de ijking het eene jaar te groot of te zwaar werden gekeurd, het andere weder veel te klein of te ligt werden bevonden, en omgekeerd; iets, dat ten sterkste de mogelijke verandering, of de willekeur der Ambtenaren bevestigt.

IJSBRAND. Dit is nu altemaal goed en wel, Meester! maar ook de Leggers of Slapers van het Nieuwe Stelsel zijn voor verandering vatbaar, en

en de meting van een vierde gedeelte van onzen aardbol zal, als ik het niet mis heb, toch wel niet tot die kleinigheden behooren, die zoo maar, als men dit wil, met spoed te verrigten zijn; — en wie belooft ons, dat, bij de hervorming der Maten en Gewigten, tevens het Rijk van oneerlijke Ambtenaren zal gezuiverd zijn?

WELZIGT. Daar hebt gij gelijk in. De tegenwoordige Leggers of Slapers zijn, ja, mede voor verandering vatbaar; maar het is bijna onmogelijk, dat die verandering niet dadelijk ontdekt zoude worden.

Vroeger had men alleen in elke stad, voor de daar gebruikt wordende Maten en Gewigten, van iedere soort, eenen bijzonderen Legger of Slaper; maar van het tegenwoordige algemeene Stelsel, heeft men die *overal*, door het *geheele Rijk;* en al hadden deze dan *hier*, door deze of gene omstandigheden, eenige verandering ondergaan, dan zullen zij toch *elders* wel ongeschonden zijn gebleven; zoodat eene onderlinge toetsing ons altijd voor het verlies der oorspronkelijkheid waarborgt, waardoor dan eene hermeting, allerwaarschijnlijkst, tot dat einde, wel altijd onnoodig zal blijven; evenwel de moeijelijkheid neemt de mogelijkheid niet weg, en alzoo blijft de natuurlijke grondslag ook altijd een waarborg voor de onveranderlijkheid van ons Stelsel.

Uit een en ander zal het u nu mede wel duidelijk zijn, dat ook oneerlijken Ambtenaren de gelegenheid is benomen, om hierin bedrog te plegen, dat ten minste niet op de daad ontdekt zoude kunnen worden. — Wij mogen ons dan al niet verzekeren durven, dat zij ophouden zullen te bestaan, dit weten wij, dat de Wetten hen met straffen bedreigen, die, bij de ontdekking van overtreding, ook zeer zeker aan hen zouden worden uitgeoefend.

VELDMAN. Maar, Meester! dat gaat nu goed,

als de *El*, door het een of ander toeval, hare bepaalde lengte verloren heeft; maar wanneer aan de *Inhoudsmaten*, of aan het *Gewigt*, iets scheelde, dan kan men toch de juiste grootte of zwaarte, door den omtrek der aarde te meten, niet wedervinden?

WELZIGT. Ja zeker wel, VELDMAN! en daarom gaf ik als eene tweede reden, waardoor het Nieuwe Stelsel zich zoo voordeelig boven andere onderscheidt, op: *dat tusschen al de verschillende hoofdsoorten van Maten en Gewigten een oorspronkelijk verband bestaat.*

IJSBRAND. Dat kan ik toch niet begrijpen, dat er verband bestaat tusschen eene El en eene Maat, daar men, bij voorbeeld, koren en melk mede meet, en nog veel minder kan ik dat met het Gewigt bevatten. Wie kan daar nu eenige overeenkomst in zien?

VELDMAN. Ja, dat is ook mij volstrekt onbegrijpelijk.

WELZIGT. Luistert dan. Ik zal trachten dit schijnbaar onoplosselijk raadsel te ontknoopen; want het is van zeer veel belang, daarvan behoorlijk kennis te dragen.

De aangenomene eenheid voor de Lengtemaat, zeide ik, is de *Meter*, in onze taal *El* genoemd; en deze is tevens de grondslag van alle Maten, zelfs van het Gewigt.

Om afstanden in het groot te berekenen, heeft men het *duizendvoud* der Meter of El, of *duizend Ellen* tot eenheid aangenomen, en aan die eenheid den naam van *Kiliometer* (Mijl) gegeven.

Voor de Landmaat heeft men insgelijks de Meter tot Grondmaat. Daarvoor heet zij de *vierkante Meter* (vierkante El), waardoor men eene oppervlakte van *eene El lang* en *eene El breed* verstaat. Zoo ook voor de ligchamelijke Maat, wanneer men haar de *kubieke Meter* (kubieke El) of *Stêre* (Wisse) noemt, en daardoor iets uitdrukt, dat *eene El in de breedte*, *eene El in de lengte* en *eene El in de hoogte* bevat.

Om

Om drooge en natte waren te meten, moest men noodwendig Inhoudsmaten hebben. Ten einde deze nu in betrekking te brengen met de genoemde *Meter* (El), heeft men, ter verkrijging daarvan, den teerling op een van derzelver onderdeelen, de *Decimeter* (Palm) bepaald, en de inhoud daarvan is voor beider eenheid aangenomen. De oorspronkelijke naam dezer eenheid is *Liter*. In onze taal heeft men gemeend, die naar derzelver verschillende bestemming te moeten afzonderen; waarom daaraan voor *drooge waren* de naam van *Kop*, en voor *natte waren* die van *Kan* is gegeven.

Om nu ook het Gewigt met de aangenomene eenheid van het Maten-Stelsel in verband te brengen, heeft men tot eenheid daarvan bepaald, *het gewigt van eene hoeveelheid zuiver gefiltreerd regenwater, tot deszelfs grootstmogelijke digtheid gebragt*, (*) *begrepen in den teerling van de Decimeter* (Palm), en aan dit Grondgewigt is de naam van *Kiliogramme*, in onze taal *Pond* genoemd, gegeven.

Om goud, zilver, juweelen en andere kostbaarheden te wegen, is tot grondslag gelegd, *de zwaarte van eene hoeveelheid zuiver gefiltreerd regenwater, tot deszelfs grootste digtheid gebragt, in den teerling op de Centimeter* (den Duim) *begrepen;* en dit Gewigt is *Gramme* (Wigtje) geheeten.

VELDMAN. Een teerling is, meen ik, een vierkant ligchaam, gelijk aan eenen dobbelsteen: hoe moet ik dan verstaan, dat deszelfs inhoud ten maatstaf eener Maat of van een Gewigt kan dienen?

WEL-

(*) Dit is voor de juiste bepaling noodzakelijk, omdat de vloeistoffen, even als alle andere ligchamen, door den invloed van warmte en koude uitzetten en inkrimpen. Zuiver gefiltreerd regenwater heeft de grootstmogelijke digtheid, bij eene kunstmatig voortgebragte temperatuur van 39½ graad op den thermometer van FAHRENHEIT. Men kan een en ander verklaard vinden in het reeds aangehaalde *Natuurkundig Schoolboek* van J. BUIJS, II Stukje, bl. 165 en 181—185.

WELZIGT. Dat hebt gij u dus voor te stellen: dat in den Kop, of de Kan, juist een teerling op de *Decimeter* (Palm) moet kunnen besloten worden. Dus bevatten de Kop en de Kan juist zoo veel in zich, als men in eenen vierkanten bak, die een tiende gedeelte van eene El, of eene Palm lang, en even zoo breed en diep is, kan besluiten; waaruit volgt, dat men, om de zwaarte van het *Kiliogramme*, of het Pond, te bepalen, zich ook van eene zeer naauwkeurige Kan of Kop, en voor die van het *Gramme*, of het Wigtje, even goed van een *Centiliter* (Vingerhoed), die naar dezen maatstaf vervaardigd zijn, heeft kunnen bedienen, om het gefiltreerde water te meten, en daarna van deze hoeveelheden naauwkeurig het Gewigt te onderzoeken.

VELDMAN. Kijk, ik moet zeggen: alles is zoo uitmuntend uitgedacht, en zoo naauwkeurig, ter verkrijging van eene niet te betwijfelen juistheid, bepaald, dat deszelfs zamenstelling boven allen lof verheven is.

WELZIGT. Gij begrijpt dan nu het onderling verband, dat gij, uit hoofde van verschil in vorm en strekking der voorwerpen, meendet onbestaanbaar te zijn?

VELDMAN en IJSBRAND (*als uit éénen mond*). Volkomen, Meester!

VELDMAN (*alleen*). Tē regt zeidet gij, Meester! dat dit oorspronkelijk verband behoorlijk te kennen, van zeer veel belang was; want daardoor, dat merk ik duidelijk, heeft men, wanneer men van het eene iets weet, dadelijk een overzigt van het geheel.

WELZIGT. Er is alzoo eene schijnbare duisterheid voor u opgehelderd. Ik zoude nu met een ander voordeel moeten vervolgen; maar het zal thans genoeg zijn. Wij zullen dit tot eene nadere gelegenheid uitstellen.

VIJF-

VIJFDE ZAMENSPRAAK.

WELZIGT. Wel, IJSBRAND! kunt gij mij nog zeggen, welk voordeel er, volgens mijne vroegere opgave, thans om te bespreken aan de beurt ligt.

IJSBRAND. Als ik het wel heb, Meester! is het, *dat het Nieuwe Stelsel meer eenvoudig is dan eenig ander der afgeschafte, waardoor het middelmatigste verstand deszelfs verband kan vatten, en het zwakste geheugen den zamenhang met gemak onthouden kan.*

WELZIGT. Uitmuntend onthouden. Bij het algemeen verband, dat er tusschen de Maten en Gewigten onderling bestaat, zult gij dit reeds opgemerkt hebben. Duidelijker zal u dit blijken, wanneer ik dit in eenige bijzonderheden opgeef.

Stelt u voor, dat, behalve de nu opgehoudene plaatselijke verschillen in de Lengte-, Land- en Graanmaten, enz., voor onderscheidene dingen, nog daarenboven verschillende Maten bestonden. Zoo had men, behalve de El, nog de *Lengte-Vadem* van zes *Amsterdamsche* Voeten, om touw en kabels, en de *Kubiek-Vadem*, om brandhout te meten; — het *Schaft*, zijnde eene hoeveelheid aarde van eene Roede in het vierkant en een' Voet diep, meestal naar de *Amsterdamsche* of *Puttensche* bepaald. — Nu wordt tot alles, wat men onder het denkbeeld van *lengte*, *breedte*, *hoogte* en *diepte* kan voorstellen, eeniglijk de *Nederlandsche El* gebruikt, die, voor de meting van ligchamen en aarde of zand, *vierhoekig vierkant* of *teerlingswijze* hare lengte moet bevatten, en daarom *kubieke El* wordt geheeten, en ook even zoo gebezigd wordt, om kleingemaakt brand-

brandhout te meten, doch daarvoor den naam van *Wisse* draagt. Voor granen, aardappelen, fruiten, zout, (*) kalk, biksteen, steenkolen, houtskolen, turf, enz. bestonden even zoo vele verschillende Grondmaten, ook alle in onderscheidene verhoudingen tot derzelver onderdeelen. Thans is de Grondmaat *voor al deze waren* het *Mudde*. Alleen voor turf heeft men, ingevolge eene nadere bepaling, om het gemak der meting te bevorderen, *dubbele Mudden*, of *Tonnen van twee Mudden*, vervaardigd.

Voor de vloeistoffen bestonden mede bijzondere Maten, die wij ons ook maar als reeds afgeschaft zullen voorstellen, omdat de invoering der nieuwe daarvoor toch eerlang, met het begin des jaars 1830, zal plaats hebben, (†) voor elke der bijzondere soorten, als voor wijn, brandewijn, bier, melk, olie, en voor de laatste nog verschillende voor de bijzondere soorten daarvan, als voor olijfolie, zaadolie en traan. Het Nieuwe Stelsel bepaalt voor die alle eene Grondmaat, namelijk de *Kan*, welker honderdvoud eene geschikte hoeveelheid bedraagt, om in gekuipte fusten te worden besloten, en waaraan de naam van *Vat* gegeven is.

Zoo ook was het met de Gewigten. — Voor alle, gewoonlijk bij het Gewigt verkocht wordende, grove waren, gebruikte men dat Pond, hetwelk, hoezeer ook aan plaatselijke verschillen onderworpen, algemeen bekend was, door deszelfs verdeeling in 16 Oncen of 32 Looden, en naar welks veelvoud de Steen, Cente-

(*) Zout echter kan, wanneer men dit verkiest, ook bij het Gewigt worden verkocht, gelijk dit mede voor meel en steenkolen aan de keuze der ingezetenen is overgelaten.

(†) Wij behoeven den lezer niet te zeggen, dat die invoering werkelijk heeft plaats gehad; doch achten het niet overtollig, hem oplettend te maken, dat deze gesprekken geacht worden vóór dezelve gehouden te zijn. — Hij vergelijke hiermede het voorkomende op bl. 7 met de aanteekening in de Noot aldaar.

tenaar, benevens de Lijs- en Schippondenberekend waren. Behalve dit Pond, had men er nog een, dat in Marken, Oncen, Engelzen en Azen was verdeeld; dit werd *Trooisch Gewigt* geheeten, en diende om goud en zilver te wegen; — verder, Goud-proefgewigt, Zilver-proefgewigt en Gewigt voor edelgesteenten.

Al deze onderscheidene Grondgewigten, met derzelver verschillende onderverdeelingen, zijn nu vervangen geworden door de eenheid van het *Nederlandsche Pond*, en, zoo als ik in ons vorige gesprek zeide, voor de edele metalen en kostbare dingen, door een van deszelfs onderdeelen, namelijk het Wigtje.

VELDMAN. Dat is waarlijk eenvoudig, Meester! en daardoor zeer gemakkelijk te begrijpen. — Zoodra men nu maar een denkbeeld van de El, het Mudde, de Kan of het Pond heeft, dan heeft men begrip van het geheele Stelsel; en, door de algemeene toepassing van elke dezer vier soorten, bij voorbeeld van de El, op alles, wat men onder het denkbeeld van lengte, enz. kan brengen, — van het Mudde of den Kop, op hetgene als drooge waar, — en van de Kan, op alles, wat als vloeistof voor meting vatbaar is, — benevens van het Pond, op dingen, welke minder tot meten geschikt zijn, en dus door het Gewigt dienen bepaald te worden, is men ontslagen van de lastige noodzakelijkheid, om zich eene geheele reeks van zoo vele verschillende Maten en Gewigten in het geheugen te prenten.

IJSBRAND. Wel, ik heb op de school, op mijne wijze, ook nog wat cijferen geleerd, en schoon ik er juist niet magtig ver in gekomen ben, heb ik toch nog, om geregeld te kunnen voortgaan, die overgroote lijst van oude Maten en Gewigten van buiten moeten leeren; maar als ik de waarheid moet zeggen, heb ik er meer dan de helft van vergeten. — Als zij toen evenwel zoo *eenvoudig* geweest was als nu, zou

 ik

ik haar, dunkt mij, nog wel grif in het hoofd hebben gehad.

WELZIGT. Zeker zoudt gij. Te meer nog, omdat *het geheele Stelsel Decimaal of Tiendeelig is, en daardoor eene gelijke eigenschap heeft met de, bij alle beschaafde volken, aangenomene wijze van tellen.* — Dit gaf ik als eene vierde reden op, waarom het zich boven andere Stelsels voordeelig onderscheidt.

VELDMAN. Hier, Meester! moet ik u mijne onkunde belijden, door te zeggen, dat mij die eigenschap van de wijze van tellen onbekend is.

WELZIGT. Indien gij in uwe jeugd behoorlijk onderwijs in het rekenen hebt gehad, heeft men u toch daarvan zeker onderrigt. — Immers zal u geleerd zijn, dat het grondtal onzer telling tien is. — Nu, uit dit grondtal tien heeft men de volgende opklimmende getallen of namen gemaakt:

Tienmaal de eenheid geeft het getal tien.

Tienmaal de hoeveelheid tien, geeft eene hoeveelheid, die men honderd noemt.

Tienmaal de hoeveelheid honderd, geeft eene hoeveelheid, die men duizend noemt.

Tienmaal de hoeveelheid duizend, geeft eene hoeveelheid, die men tien duizend noemt.

Tienmaal de hoeveelheid tien duizend, geeft eene hoeveelheid, die men honderd duizend noemt.

Tienmaal de hoeveelheid honderd duizend, geeft eene hoeveelheid, die men millioen, of duizendmaal duizend noemt, enz.; en deze tienvoudige opklimming gaat alzoo tot in het oneindige voort. (*)

De-

(*) Uitvoeriger dan dit ons bestek gedoogt, en tevens zeer duidelijk en juist, kan de lezer dit behandeld vinden in het slechts 50 Centen kostende Werkje, getiteld: *Kort Onderrigt in het Nieuwe Nederlandsche Tientallige Stelsel van Maten, Gewigten en Munten; als ook in de, op hetzelve toegepaste, Decimaal- of Tiendeelige Rekening*, door J. P. BOURIJ. Uitgegeven te *Middelburg*, bij S. VAN BENTHEM.

Deze korte opheldering leert, of liever herinnert u, de bedoelde eigenschap onzer getallen, hierin bestaande: dat elke aan de linkerhand voortgeschrevene getalletter tienmaal meerdere waarde aanduidt, dan de onmiddellijk voorgaande.

VELDMAN. o Ja, Meester! nu herinner ik mij nog levendig, dat de Meester op de school, wanneer wij op het bord geschrevene getallen moesten uitspreken, ons leerde, dat in een getal, bij voorbeeld van zes letters, de achterste letter eenheden aanduidde; de tweede tienheden; de derde honderdheden; de vierde duizendheden; de vijfde tienduizendheden, en de zesde honderdduizendheden; hetwelk met uwe verklaring volmaakt overeenstemt.

WELZIGT. Juist. — Deze opheldering heeft u dan eene bijna verlorene wetenschap als op nieuws weder in haar geheel doen kennen. — Hoe staat gij er bij, IJSBRAND! heb ik mij voor u insgelijks bevattelijk genoeg uitgedrukt?

IJSBRAND. Als ik het zeggen moet, Meester! had ik ook eerst maar volstrekt geen denkbeeld van die eigenschap der getallen; want menschen als wij denken doorgaans maar al te weinig aan hetgene zij eens geleerd hebben, en door verzuim van oefening, zeide mijn Leermeester dikwerf, gaat alles al gaauw weder schoot. — Maar toch had ik uwe meening spoedig gevat, en liep, in mijne verbeelding, den Baas, bij zijne verklaring van eenheden, tienheden en zoo vervolgens, al vooruit. — Het is toch maar waar, Meester! dat men eens *goed* geleerd heeft, mag zoo eens doorvliegen, maar bij de eerste herinnering komt het wel terug.

WELZIGT. Dat is ontwijfelbaar zeker. — Alzoo hebt gij dan deze eigenschap der getallen, die men de Decimale of Tiendeelige noemt, goed begrepen; en deze zelfde eigenschap heeft ook het tegenwoordige Maten- en Gewigten-Stelsel.

IJSBRAND. Dat is te zeggen, Meester?

WELZIGT. Dat is te zeggen: dat van elke aangenomene eenheid, derzelver veelvoud in eenen tien- of honderdvoudigen rang opklimt, en, natuurlijk, derzelver onderdeelen in denzelfden rang afdalen.

Hieruit wordt een voordeel geboren, dat een onberekenbaar gemak aanbrengt, en door ieder, als zoodanig, ook gereedelijk zal erkend worden. — Men behoeft toch de zeer onregelmatige verdeeling van het Oude Stelsel zich maar voor den geest te brengen, en in de indeeling ziet men een willekeurig, als in den blinde bijeengegrepen, allerlei; tot welks bewaring een stalen geheugen werd vereischt, en dat, in de berekeningen, den vlugsten zelfs in moeijelijkheden wikkelde. — Hoe zeer nu het Nieuwe Stelsel het Oude daarin, door deszelfs Decimale verdeeling, overtreft, zal u duidelijk blijken (*dit zeggende haalde* WELZIGT *een papier uit zijn' zak, hetwelk hij onderwijl ter lezing overgaf*) uit de, ter uwer nadere overtuiging, door mij voor u medegebragte

T A F E L

van het Nederlandsche Maten- en Gewigten-Stelsel. (*)

LENGTEMAAT.

Grondmaat: EL (*Meter*).

Veelvoud.	Indeeling.
10 Ellen maken 1 Roede (*Decameter*).	1 El (*Meter*) heeft 10 Palmen.
Hectometer.	1 Palm (*Decimeter*) — 10 Duimen.
100 Roeden — 1 Mijl (*Kiliometer*).	1 Duim (*Centimeter*) — 10 Strepen.
Myriameter.	1 Streep (*Millimeter*) is de kleinste Maat.

VLAR-

(*) Ingevolge het Koninklijk Besluit van den 29sten Maart, 1817, worden, in plaats van de oorspronkelijke of systematische benamingen, *Nederduitsche* gebruikt. Wij hebben gemeend in de vo-

VLAKTEMAAT.

Grondmaat: VIERKANTE EL (*vierkante Meter*).

Veelvoud.	Indeeling.
100 vierkante Ellen maken 1 vierkante Roede (*vierkante Decameter*).	1 vierkante El (*vierkante Meter*) heeft 100 vierkante Palmen. 1 vierkante Palm (*vierkante Decimeter*) heeft 100 vierkante Duimen. 1 vierkante Duim (*vierkante Centimeter*) heeft 100 vierkante Strepen. 1 vierkante Streep (*vierkante Millimeter*) is de kleinste Maat.

LANDMAAT.

Grondmaat: VIERKANTE ROEDE (*Are*).

Veelvoud.	Indeeling.
Decare. 100 vierkante Roeden maken 1 Bunder (*Hectare*). *Kiliare.* *Myriare.*	1 vierkante Roede (*Are*) heeft 100 vierkante Ellen. *Deciare.* 1 vierkante El (*Centiare*) is de kleinste Maat. *Milliare.*

LIG-

vorige zamenspraak, bij de bepaling der onderscheidene Maten en Gewigten, en in deze Tafel, bij derzelver geregelde opgave, ook deze oorspronkelijke namen tusschen twee haakjes te moeten voegen, omdat vele Geleerden tegen de mede-aanneming der *Hollandsche* namen geijverd hebben. Wij laten onbeslist, of zij regt of onregt hadden; doch dit is zeker, dat het verwisselen van de *Hollandsche* met de oorspronkelijke namen, uit hoofde der overeenkomst met vele, in de afgeschafte Stelsels bekende, tot velerlei misvatting aanleiding heeft gegeven.

De oorspronkelijke namen bestaan uit de vijf wortelwoorden: *Meter* (Grondmaat), *Are* (Akker), *Stère* (ligchamelijke inhoud van den teerling der El), *Liter* (Kan of Kop), *Gramme* (Gewigt), — en uit zeven voorzetsels, waarvan de volgende vier, van *Griekschen* oorsprong, de veelvouden aanduiden, als: *Deca* (tienmaal), *Hecto* (honderdmaal), *Kilio* (duizendmaal), en *Myria* (tien duizendmaal); — terwijl die voor de onderdeelen, van het *Latijn* afkomstig, zich tot deze drie bepalen: *Deci* (tiende deel), *Centi* (honderdste deel) en *Milli* (duizendste deel). — Door deze twaalf woorden wel en grondig te kennen, zal men ook alles, wat in het Nieuwe Stelsel door systematische namen wordt uitgedrukt, behoorlijk kunnen verstaan. — In het vervolg echter, zullen wij ons, op grond van het gezegde Koninklijk Besluit, eeniglijk van de inheemsche namen bedienen.

LIGCHAMELIJKE of KUBIEKMAAT.

Grondmaat: KUBIEKE EL of WISSE (*kubieke Meter of Stère*).

	Indeeling.
	1 kubieke El (*kubieke Meter*) heeft 1000 kubieke Palmen.
	1 kubieke Palm (*kubieke Decimeter*) heeft 1000 kubieke Duimen.
	1 kubieke Duim (*kubieke Centimeter*) heeft 1000 kubieke Strepen.
	1 kubieke Streep (*kubieke Millimeter*) is de kleinste Maat.

INHOUDS- of RONDEMAAT.

Voor drooge waren.

Grondmaat: KOP (*Liter*).

Veelvoud.	Indeeling.
10 Koppen maken 1 Schepel (*Decaliter*).	1 Kop (*Liter*) bevat 10 Maatjes.
10 Schepels —— 1 Mud of Zak (*Hectoliter*).	1 Maatje (*Deciliter*) is het kleinste Decimale onderdeel.
30 Mudden of Zakken maken 1 Last (*drie Kilioliters*).	

Voor natte waren of vloeistoffen.

Grondmaat: KAN (*Liter*).

Decaliter.	1 Kan (*Liter*) bevat 10 Maatjes.
100 Kannen maken 1 Vat (*Hectoliter*).	1 Maatje (*Deciliter*) —— 10 Vingerhoeden.
Kilioliter.	1 Vingerhoed (*Centiliter*) is de kleinste Maat.

GE-

GEWIGT.

Voor grove waren.

Grondgewigt; POND. (*Kiliogramme*).

Veelvoud.	Indeeling.
Myriagramme.	1 Pond (*Kiliogramme*) bevat 10 Oncen.
	1 Once (*Hectogramme*) —— 10 Looden.
	1 Lood (*Decagramme*) —— 10 Wigtjes.
	1 Wigtje (*Gramme*) is voor grove waren het kleinste Gewigt.

Voor kostbare waren.

Grondgewigt: WIGTJE (*Gramme*).

10 Wigtjes maken 1 Lood (*Decagramme*).	1 Wigtje (*Gramme*) bevat 10 Korrels.
10 Looden —— 1 Once (*Hectogramme*).	1 Korrel (*Decigramme*) is het kleinste Gewigt.
10 Oncen —— 1 Pond. (*Kiliogramme*).	*Centigramme.*
	Milligramme.

(*Nadat deze Tafel oplettend was nagezien, werd de draad van het gesprek weder aangeknoopt door:*)

IJSBRAND. Wel dat is bijzonder gemakkelijk, vooral als men wat van een of ander heeft uit te rekenen. — Ja, Meester! het staat mij nog goed voor, dat toen ik de Tafel van Multiplicatie leerde, de kolom van tienmaal het best in het hoofd kwam; want ik voegde bij elk getal, dat ik vermenigvuldigd moest opnoemen, in de gedachte maar eene nul, en daarmede was ik klaar. Met dat eenvoudige hulpmiddel zal men zich nu ook in vele gevallen kunnen redden.

WELZIGT. Wel begrepen; doch de Decimale verdeeling bezit ook nog andere voordeelen. — Door de enkele ter nederschrijving

eener bepaalde hoegrootheid, tien of honderd te boven gaande, verdeelt zij zich zelve tot andere betrekkelijke hoegrootheden.

IJSBRAND. Dat vat ik niet, Meester!

WELZIGT. Ik zal u dit door voorbeelden ophelderen. — Wanneer gij, aardappelen potende, uwe poters vier Palmen van elkander legt, en gij hadt op een stuk lands, op eene rij in de lengte, 213 aardappelen verpoot, hebt gij, om de lengte der geheele rij ook in Ellen en Roeden te weten, deze 213 slechts met 4 te vermenigvuldigen. Omdat nu 10 Palmen eene El, en 10 Ellen eene Roede maken, drukt de letter van de uitkomst, aan de regterhand, de Palmen, de daaropvolgende de Ellen en de derde de Roeden uit; en men ziet in het verkregene getal 852, dat de lengte der aardappelenrij is: 8 Roeden, 5 Ellen en 2 Palmen. Op dezelfde wijze verdeelen zich de Maatjes in Koppen, de Koppen in Schepels, en de Schepels in Mudden. — Ik vervoeder, bij voorbeeld, aan mijne kippen en duiven dagelijks 1 Kop en 5 Maatjes garst; nu is de eenvoudige ternederstelling der beide getalmerken 1 en 5 genoegzaam, om de hoeveelheid enkel in Maatjes uit te drukken. Dit zijn er 15. — Wil ik nu ook weten, hoe veel ik daarvoor in een jaar noodig heb, zoo behoef ik slechts het getal der dagen (365) met 15 te vermenigvuldigen, en de uitkomst 5475 wijst mij, in al de betrekkelijke hoegrootheidsbepalingen, zonder eenige herleiding, de juiste hoeveelheid aan, die in 5 Mudden, 4 Schepels, 7 Koppen en 5 Maatjes bestaat.

Zoo ook komen uit Wigtjes, Looden, uit Looden, Oncen en uit Oncen, Ponden. Gaat nu, om mij van iets anders ter opheldering te bedienen, eene huishoudende vrouw naauwkeurig hare jaarlijksche uitgaven na, en bevindt zij op hare aanteekenlijst van eene of andere specerijsoort -- ik zal maar eens peper noemen -- 163 Looden te hebben verbruikt, zoo duidt

dat

dat getal der Looden tevens aan, dat zij, in dat tijdsbestek, 1 Pond, 6 Oncen en 3 Looden heeft noodig gehad.

Van zelf vloeit hieruit een ander gemak voort, namelijk dit, dat men op de eenvoudigste wijze alle betrekkelijke opgaven kan optellen, aftrekken, enz. Geene onregelmatige indeelingen, zoo als die van ouds bestonden, baren hier eenige moeijelijkheid. De hoegrootheden klimmen, even als de getallen, tienvoudig op, en men handelt in optellen en aftrekken, zelfs in vermenigvuldigen en deelen, even alsof men met onbepaalde getallen te doen had.

Vrouw VELDMAN. Als ik u daar wel begrepen heb, Meester! zou ik, wanneer ik, bij voorbeeld, mijne boter, in plaats van met het oude Gewigt, met het nieuwe afwoog, altijd de hoeveelheid van Ponden, Oncen en Looden, bij mijne aanteekening, die ik gewoon ben daarvan te houden, maar geregeld naast elkander behoeven ter neder te schrijven, en, bij mijn maandelijksch onderzoek naar de zuivelopbrengst, die aanteekeningen maar voetstoots kunnen optellen, zonder door herleidingen opgehouden te worden, zoodat derzelver uitkomst van zelve, door de plaats der getalmerken, aanwijst, wat Ponden, wat Oncen en wat Looden zijn.

WELZIGT. Gij hebt mij uitstekend goed begrepen, Vrouw VELDMAN! te goed zelfs, dan dat gij langer zoudt blijven voortgaan, om, zoo als gij daar zelve ongemerkt erkendet, dat gij tot hiertoe deedt, met het oude Gewigt te wegen. Immers moet uw goed begrip, daar zoo even aan den dag gelegd, u tevens van het gemak overtuigen, dat aan het gebruik van het nieuwe Gewigt, ook in de toepassing op uw bedrijf, verbonden is.

Vrouw VELDMAN. Ik zie dit gemak duidelijk in, Meester! en bemerk zelfs, dat men, door die eenvoudige wijze van optellen, minder gevaar loopt van fouten te begaan. Ik neem

dan ook nu maar voor, mij, bij de eerste gelegenheid de beste, van nieuw Gewigt te voorzien, om daarmede in het vervolg mijne boter te wegen.

WELZIGT. Het verstrekt mij tot genoegen, Vrouw VELDMAN! u daar ook eens, over dat belangrijk onderwerp, aan het praten gekregen te hebben, en bovendien te hebben medegewerkt tot het opvatten van een goed en navolgenswaardig voornemen.

VELDMAN. Naar het mij voorkomt, is de Rekenkunde, voor zooverre derzelver beoefening de toepassing op zaken in het dagelijksch leven voorkomende geldt, door de Decimale verdeeling van het Nieuwe Stelsel ook zeer vereenvoudigd geworden; en wanneer men maar eenigzins daaraan gewoon is geraakt, moet deze verdeeling mede veel gemak aanbrengen, om, zoo met koopen als verkoopen, dadelijk uit het hoofd te weten, hoe veel men betalen of ontvangen moet.

WELZIGT. o Ja, dat gemak is natuurlijk aan dit Stelsel eigen; dan daar ik dezen avond nog een bezoek bij iemand heb af te leggen, roept mij de tijd thans tot vertrekken; bij eene andere gelegenheid willen wij over dat belangrijke punt nader spreken.

TWEE-

TWEEDE AFDEELING.

Over het gemak, hetwelk, bijzonder in het dagelijksch gebruik, van het Metrieke Stelsel, in verband met het nieuwe Muntstelsel, gelegen is.

Kort na het laatste gesprek over de voordeelen van het nieuw ingevoerde Maten- en Gewigten-Stelsel, ontving IJSBRAND, die zijne geheele zomerverdienste had laten oploopen, van VELDMAN dit geld, ten bedrage van omstreeks *f* 100. — Niet gewoon zijnde, het niet volstrekt benoodigde tot zijn onderhoud, gelijk sommigen, in woeste vermaken, op boerenkermissen of jaarmarkten, nutteloos te verspillen, had hij, in tegendeel, de loffelijke gewoonte, dit te besparen, om, zoo men zulks noemt, eenen kwaden dag te kunnen afwachten. — VELDMAN, wien dit niet onbekend was, had hem daarom een gedeelte in mooi, of eigenlijk in nieuw geld toegeteld. — IJSBRAND was hierover regt in zijn' schik, en, bij het bezien van de door hem tot potstukken bestemde gouden Tien- en Vijfguldenstukken, benevens eenige Guldens en stukken van eenen halven Gulden of vijftig Centen, merkte hij op, dat bij de nieuwgeslagene Muntstukken eene verdeeling was in acht genomen, gelijk aan die, welke door WELZIGT als een der voordeelen van het Nieuwe Stelsel van Maten en Gewigten was opgegeven, en door hem, benevens door zijn' Baas, als zoodanig, ook was erkend geworden, namelijk de *Decimale* of *Tiendeelige*. — „Hebt gij dat wel ooit opgemerkt, Baas?" vroeg

vroeg IJSBRAND den laatsten, en vervolgde: « Het zou mij niet verwonderen, wanneer ook « de nieuwe Munten in verband stonden met « het Maten- en Gewigten-Stelsel. Het is ze- « ker wel wat vreemd, dat Geld in betrek- « king tot Maten zoude staan; maar zoo dacht « ik er omtrent het Gewigt ook over, en « evenwel het was toch zoo." — VELDMAN betuigde dit nog nimmer te hebben opgemerkt; maar op het zeggen van IJSBRAND, scheen hem dit mede niet onmogelijk, in tegendeel zelfs zeer waarschijnlijk toe; te meer nog, wanneer hij zich daarbij de thans gebruikelijke schrijfwijze van Guldens en Centen, en de daardoor zoo zeer vereenvoudigde optelling der rekeningen, voor den geest bragt. — « Hoor, het is vast zoo, IJSBRAND!" zeide hij, « en wanneer de Meester weder bij ons « komt, zal dit de eerste vraag zijn, die ik « hem voor te stellen heb."

De eerste zondag, die volgde, stelde hem daartoe reeds in de gelegenheid; alzoo op den achtermiddag van dien dag WELZIGT weder een uitstapje naar VELDMAN kwam doen, om de gesprekken over het bewuste onderwerp voort te zetten.

Op de voorstelling der evengenoemde vraag, antwoordde, in de

ZESDE ZAMENSPRAAK,

WELZIGT. Door uwe opmerking zijt gij mij voorgekomen in de bepaling van het onderwerp onzer gesprekken voor dezen avond. Het was inderdaad mijn plan, met u te spreken over *het gemak, hetwelk, bijzonder in het dagelijksch gebruik, van het Metrieke Stelsel, in verband met het nieuwe Muntstelsel, gelegen is.*

VELDMAN. Gij spreekt daar van het *Metricke Stel-*

Stelsel. Ik begrijp wel, dat gij daardoor het Nieuwe Stelsel bedoelt; maar daar ik het woord *Metriek* niet versta, moet ik u vragen, wat dit beteekent?

WELZIGT. Vroeger heb ik u gezegd, dat men het tien millioenste gedeelte van den boog des aardkloots, welke zich van de Noordpool tot aan de Evennachtslijn uitstrekt, en door *Parijs* gaat, ten grondslag gelegd heeft van alle Maten en Gewigten. Aan deze tot grondslag gelegde eenheid nu, heeft men in *Frankrijk* den naam van *Meter* gegeven — wij hebben bij ons dien naam verhollandscht in El — en naar dezen oorspronkelijk *Franschen* naam wordt het Nieuwe Stelsel, ter onderscheiding van andere, die willekeurig, zonder eenige bazis bepaald waren, en uit ongelijke verdeelingen bestonden, het *Metriek Stelsel* genoemd.

VELDMAN. En dit staat dan nu ook in verband met het nieuwe Muntstelsel?

WELZIGT. Niet zoo als dit tusschen het Maten- en Gewigten-Stelsel onderling bestaat. Bij eene Wet van den 28sten September, 1816, tot regeling van het *Nederlandsche* Muntwezen, is eene Munteenheid tot Standpenning bepaald, van dezelfde innerlijke waarde als de voormalige *Generaliteits*-Gulden, en aan denzelven ook de naam van *Gulden* gegeven. Daardoor hebben al de oude Munten, gedeeltelijk als onderdeelen of tusschenmunten, en ten deele als daarmede in betrekking gebragt kunnende worden Negotie- of Handelpenningen, kunnen blijven bestaan. Iets, waarvoor ook nog bijzonder in aanmerking kan gekomen zijn, dat, uit hoofde van den voormaligen en tegenwoordigen bloei onzer *Oud-Nederlandsche* provinciën, door den uitgestrektsten handel — die toch zonder omloop eener groote hoeveelheid Muntstukken niet gedreven kan worden — het hier gemunte Geld overal, zelfs in de verstafgelegene Rijken en Staten, bekend, en

dik-

dikwijls gangbaar niet alleen, maar ook zeer gewild en gezocht is. (*)

VELDMAN. Maar deze bepaling kan dan toch, door die afwijking van het aangenomene beginsel bij het Maten- en Gewigten-Stelsel, na verloop van tijd, weder verloren gaan?

WELZIGT. Toch niet. -- Het allooi en de zwaarte van elke bijzondere soort der Muntstukken is, in de zoo even genoemde Wet, naar het *Nederlandsch* Gewigt bepaald; het gemis van dat verband is daarom slechts denkbeeldig, en maar in zooverre spijtig, als de Munten nu niet eigenlijk gezegd kunnen worden een wezenlijk geheel met de Maten en Gewigten uit te maken. — Gehalte en Gewigt hebben, zoo lang men voor het verlies van de juistheid onzer Gewigten gewaarborgd is, een' altijd weder op te sporen' grondslag; en deze slechts zeker genoeg zijnde, doet hier de bepaling van derzelver zwaarte, door een rond of Tiendeelig getal, weinig ter zake.

Van meer belang is het, dat er toch eene wezenlijke overeenkomst bestaat tusschen het Muntstelsel en dat der Maten en Gewigten, hierin gelegen, dat deszelfs verdeeling, even als die der laatste, Decimaal of Tiendeelig is; waardoor, bij koopen en verkoopen, beide Stelsels in het naauwste verband tot elkander kunnen worden gebragt; en het is daardoor, dat wij ons, bijzonder in het dagelijksch gebruik, een onberekenbaar gemak zien aangebragt.

IJSBRAND. Hetzelfde — niet waar, Baas? — merkten wij op, bij het beschouwen van eenige nieuwe geldstukken, toen ik onlangs mijne huur ontving.

VELD-

(*) Ten bewijze hiervoor strekt, dat, bij het Vredesverdrag tusschen *Rusland* en *Turkije*, in 1829, het bedrag der schadeloosstelling, door het laatste Rijk aan het eerste te betalen, bij *Hollandsche* Dukaten werd bepaald. — *Nederlandsche Staats-Courant* van den 19den October, 1829, N°. 246.

VELDMAN. Ja. — IJSBRAND maakte mij hierop oplettend; en wanneer ik mij daarbij voorstelde, op welke wijze men tegenwoordig de in Guldens en Centen geschrevene rekeningen optelt, bragt ik dit bij mij zelven in vergelijking met hetgene door ons, den laatsten keer, dat gij hier waart, ten opzigte van de Maten en Gewigten besproken is, en met dat, wat mijne vrouw in het midden bragt, door de aanteekening van de afgewogene boter; waardoor ik toen reeds vooronderstelde, hetgene ik nu van u hoor, dat werkelijk het geval is.

WELZIGT. Volgens dit Stelsel is, gelijk ik zeide, aangenomen tot

	Munteenheid de *Gulden*,
en bepaald tot veelvoud daarvan:	De Gouden Penning van tien Gulden.
Deszelfs onderdeelen zijn: de van zilver gemunte	tiende Gulden van tien Centen;
en de van koper geslagene	Cent, waarvan de honderd een' Gulden bedragen.

Behalve deze bestaan er nog de volgende	*Tusschenmunten:*
	De halve Gouden Penning van vijf Gulden.
De zilveren	Driegulden, doende drie honderd Centen.
» »	halve Gulden van vijftig Centen.
» »	kwart Gulden van vijf en twintig Centen.
» »	twintigste Gulden van vijf Centen.
Benevens de koperen	halve Cent, makende een twee honderdste van den Gulden.

Den naam van	*Scheidemunten*
dragen	al de beneden den halven Gulden geldende stukken.

Nog

Nog zijn bestemd tot *Negotiepenningen:*

De gouden Dukaat van vijf Gulden en vijftig Centen.

De zilveren Rijder van drie Gulden en vijftien Centen.

De zilveren Dukaat van twee Gulden en vijftig Centen.

Hierbij merk ik nog ten overvloede aan (want uit mijn gezegde van daareven moet u dit reeds duidelijk zijn), dat al de oude in omloop geblevene Munten, die, door gelijkheid in waarde met de genoemde, niet van zelve hare soort bepalen, als Negotiepenningen kunnen worden aangemerkt.

VELDMAN. Om welke reden geeft gij aan eenige geldstukken den naam van *Tusschenmunten*, Meester?

WELZIGT. Omdat zij voor geene Decimale ineensmelting vatbaar zijn. Dat wil zeggen, dat zij in een getal eene zekere som gelds, boven de tien Gulden uitdrukkende, geene bijzondere plaats beslaan, zoo als de vier eerstgenoemde. — Schrijf ik, bij voorbeeld, *f* 24,68 ter neder, dan kan ik de *eerste* letter aan de regterhand aanmerken als Centen, de *volgende* als tien-Centenstukken, de *derde* als Guldens, en de *vierde* als Gouden Penningen aanduidende; maar geene der andere vindt daarin eene bijzondere rangschikking aangewezen. *Tusschenmunten* is derhalve eene geschikte benaming voor deze, omdat derzelver waarde, als ware het, tusschen de Decimaal-ineensmeltbare bepaald is. — Zij zijn dan ook meer bepaald bestemd tot gerijf van den handel, en dienen, wat de veelvouden van den Gulden betreft, om groote sommen met minder geldstukken te kunnen betalen, en daardoor eene langwijlige telling te voorkomen; — daarenboven zijn de halve, zoowel als de heele Gouden Penningen, in het

bij-

bijzonder verkieslijk voor den reiziger, alzoo men daardoor eene aanzienlijke som met zich kan voeren, zonder dat het gewigt derzelve eenigen last veroorzaakt. De onderdeelen zijn weder in een ander geval dienstbaar; namelijk, om mindere waarde juist te kunnen afpassen, — of, uit Guldens en Centen bestaande vorderingen, in groote stukken betaald wordende, door weder teruggeven van kleinere, volmaakt te vereffenen.

Na dit gezegd te hebben, zal het mede geene verklaring behoeven, waarom aan de kleine Muntstukken, beneden den halven Gulden, de naam van *Scheidemunten* is gegeven; dit ligt toch in den aard der zake, omdat zij dienstbaar zijn, om, in alle gevallen, de vorderende en betalende partijen van elkander te scheiden, en door eene juiste afbetaling te bevredigen.

VELDMAN. o Neen, dat laat zich van zelf begrijpen; maar omtrent de benaming van *Negotiepenningen* zou ik van u nog wel eenige nadere verklaring verlangen.

WELZIGT. Het zou kunnen gebeuren, dat onvoorziene omstandigheden schaarschheid in de Rijksmunten veroorzaakten, waardoor natuurlijk de handel groote belemmeringen zou ondergaan. Ten einde daarin te voorzien en deze voor te komen, zijn er ook, bij de Wet op het Muntwezen, bepalingen gemaakt omtrent de genoemde Negotiepenningen. — Zij dragen dus zeer eigenaardig dezen naam, te meer nog, daar zij, tot dat einde, niet van Gouvernementswege, maar alleen voor rekening van bijzondere personen — op 's Rijks Munt evenwel, met verzekering, dat gehalte, gewigt en grootte aan die bepalingen beantwoorden — vervaardigd worden.

IJSBRAND. De verandering van het Muntwezen bestaat dus meer in den naam dan in de daad, merk ik wel.

WELZIGT. Zij bestaat, behalve in de bepa-

king van veranderde figuren of zinnebeelden, benevens op- en omschriften van zoodanige Muntstukken, als wij vroeger van gelijke waarde hadden, voornamelijk in de invoering der te voren niet bestaan hebbende Gouden Penningen en koperen Centen, alsmede van de halve van elke dezer soorten; waardoor de hoofdverdeeling of Tiendeelige zamenstelling haar beslag heeft verkregen. En door deze hoofdverdeeling of Tiendeelige zamenstelling nu, is, uit hoofde der aan te schaffen benoodigdheden tot dagelijksch gebruik, een gemak aangebragt, waardoor, in het algemeen, ieder, als in een oogenblik, de waarde der dingen bepaald ziet, zonder dat een zweem van twijfeling aan de juistheid daarvan overblijft. — Niets toch, waarvan de hoegroot- of hoeveelheid volgens het Nieuwe Stelsel is aangeduid, en de waarde tevens in Guldens en Centen is bepaald, is daarvan uitgezonderd, en van al de bijzondere deelen laat zich daardoor de waarde met het meeste gemak berekenen.

VELDMAN. Ik meen uwe verklaring van het Muntstelsel volkomen begrepen te hebben, Meester; maar nimmer heb ik, in opgaven van kosten, in waardebepalingen, rekeningen of wat van dien aard meer zij, van Munten behalve Guldens en Centen gewag hooren maken. — Volgens uwe bepaling moest men dan toch zoowel van Gouden Penningen als van Guldens, en van tiende Guldens even als van Centen spreken.

WELZIGT. Deze aanmerking getuigt van uwe oplettendheid. — Maar sta mij toe u te zeggen, dat ik dat slechts heb opgegeven als het kenmerk van het volmaakt Tiendeelige, dat in ons Muntstelsel ligt opgesloten; doch dat ik evenwel aan de aangenomene wijze van waardebepaling, waarbij men eeniglijk aan den tot Munteenheid aangenomen' Gulden denkt, en slechts den Cent als deszelfs onderdeel beschouwt, verre de voorkeur geve. Daardoor wor-

worden alle berekeningen zeer vereenvoudigd, zonder dat er inbreuk gemaakt wordt op de juiste zamenstelling, die ik u als de ware heb opgegeven.

IJSBRAND. In de Courant van gisteren zie ik eene advertentie met het opschrift: *Zuivering van niet ingeschrevene Schuldvorderingen*, waarbij berigt wordt, dat in het *Overmaassche* twee mij welbekende stukken land verkocht zijn aan een' mij insgelijks bekenden bouwman NICOLAAS DE RIJKE, te zamen den hoop om en voor eene som van drie duizend zeven honderd twee en zeventig Gulden en vijf en twintig Centen. Daar ik nu zoo bekend ben met dat land en den kooper, werd mijne weetgierigheid door de lezing van dit berigt opgewekt; doch door mijne onkunde in de berekening kon ik die geene voldoening geven. Maar, omdat, volgens uw zeggen, alles thans zoo gemakkelijk te berekenen is, moet het ook niet moeijelijk wezen, uit te cijferen, voor hoe veel Guldens dit land het Bunder is verkocht geworden; want zoowel de hoegrootheid lands, als de koopsom, staat, volgens het Nieuwe Stelsel, in de Courant uitgedrukt.

WELZIGT. o Dan is dit met het grootste gemak te berekenen. Komaan, ik zal u daartoe eens op den weg helpen, en u dit dan ter uwer oefening zelven laten doen. — De koopprijs is, zegt gij?

IJSBRAND. Drie duizend zeven honderd twee en zeventig Gulden en vijf en twintig Centen.

WELZIGT. En de grootte van het land?

IJSBRAND (*die intusschen de nog in huis aanwezige Courant gekregen had, leest daaruit woordelijk voor*):

« 1. Drie Bunders, negentien Roeden, twee « en vijftig Ellen weiland, gelegen in de Ge- « meente *N. H.*, in den *Voorvorschenhoek*, « geteekend N°. 15.

« 2. Twee Bunders, vier en tachtig Roe-

« den en vier Ellen weiland, gelegen als vo-
« ren, in den *Mooriaan*, geteekend N°. 25;
« deze twee perceelen, te zamen den hoop
« om en voor eene som," enz.

WELZIGT. Om nu te weten, voor hoe veel dit land per Bunder gekocht is, dient men de hoegrootheden van de beide partijen eerst te zamen te tellen.

IJSBRAND (*een krijtje nemende*). o, Dat is in een oogenblik verrigt........... Ziedaar, Meester! dat maakt 6 Bunders, 5 Roeden en 56 Ellen.

WELZIGT. Men had de landerijen beter en duidelijker bepaald, met eenvoudig op te geven, dat het eene groot was, zoo als hier (*hij neemt het krijtje en schrijft*):

	3,1952	Bunders,
het andere	2,8404	———
te zamen	6,0356	Bunders.

Bij eene dusdanige schrijfwijze kunnen daarbij belanghebbenden spoediger, en als met een' oogopslag, de grootte met betrekking tot het Bunder — waarnaar toch doorgaans de waarde van het land wordt berekend — ontdekken; terwijl de zamengevoegde hoegrootheidsopgave, die bij de vermelding der koopsom van eenige partijen te zamen in den aard der zake ligt, van de moeite zoude bevrijd hebben, om — zoo als gij die daar moest nemen — de verschillende opgaven eerst ter neder te schrijven, en die daarna bij elkander te tellen.

Door deze ternederstelling in eenen Decimalen rang blijkt het dan, dat de hoegrootheden beneden het Bunder tot in tien duizendste deelen van hetzelve afdalen. Hierin moet nu de koopsom, die uit Guldens en Centen bestaat, gedeeld worden; maar daar de Centen honderdste deelen van den Gulden zijn; moet gij het getal, dat deze som uit-

drukt, door bijvoeging van twee nullen, insgelijks tien duizendste deelen van Guldens doen vertegenwoordigen; en daarna de deeling bewerkstelligd hebbende, geeft u de uitkomst het juiste getal Guldens op, waarvoor het Bunder gekocht is.

IJSBRAND (*reeds bezig met deze berekening*). Kijk, dat gaat wat gaauwer en gemakkelijker dan de berekening van de oude Maat, waarbij men, behalve Gemeten of Morgen, ook nog Roeden en Voeten had .... Ik krijg juist *f* 625 — voor het Bunder, Meester!

WELZIGT. Goed uitgerekend, IJSBRAND! en zoo grif, dat ik vertrouw, dat gij u nu in soortgelijke gevallen wel zelf zult kunnen helpen.

VELDMAN. Die berekening is, als men ze weet, ook de eenvoudigheid zelve. Zij heeft mij tevens duidelijk gemaakt, waarom men een half met eene kleinere en door een teeken van de geheelen afgescheidene 5 schrijft; de rede ligt in de tienvoudige afdaling der verschillende hoegrootheden in het Metrieke Stelsel, die zelfs tot beneden de eenheden kan worden voortgezet. Immers beteekent dan zulk eene 5, dat dit tiende deelen van de naastvolgende eenheden zijn?

WELZIGT. Juist; en deze schrijfwijze, waarvoor dit Stelsel uit zijnen aard zoo vatbaar is, is het, die het verband met het nieuwe Muntstelsel voor ieder, die de geringe moeite neemt, zich dezelve eigen te maken, zonneklaar te voorschijn brengt. Alle herleidingen vervallen daardoor; zoodat in het dagelijksche leven bijna geene berekeningen voorkomen, die niet dadelijk, met eene middelmatige vlugheid, uit het hoofd te maken zijn.

Ik wil u dit bewijzen uit de berekening, daareven door IJSBRAND gemaakt van den prijs van een Bunder lands; welke berekening men niet eens onder die, waaraan men dagelijks behoefte heeft, kan rangschikken. — Dit land

 was

was gekocht voor *f* 625 — het Bunder; daar nu 100 Roeden een Bunder uitmaken, hebt gij in gedachte de twee achterste letters (de 25) voor honderdste deelen te houden, en gij kent ook den prijs van de Roede lands, die 6 Gulden en 25 Centen is (want de Centen zijn honderdste deelen van den Gulden). Om voorts ook de waarde van de grootte eener El te weten, denkt men weder twee letters voorwaarts, en vult de ontbrekende getalletters met nullen aan, waardoor men zich *f* 0,06[25] vertegenwoordigt, en alzoo weet, dat de El lands 6 en 25 honderdste Cent heeft gekost.

VELDMAN. Dat is een gemak, waardoor het Nieuwe Stelsel zich waarlijk nog meer aanprijst.

WELZIGT. Dat is het inderdaad, VELDMAN! en zoo veel te meer, omdat dit zich in het dagelijksch gebruik zoo bijzonder gevoelen laat. Alle huisgezinnen toch hebben bijna ieder oogenblik behoeften; en in deze te voorzien, bestaat eene der voornaamste en moeijelijkste zorgen voor hem of haar, op welke die naar den aard dezer noodwendigheden rusten. In een' opslag kan men nu, door middel van het Metrieke Stelsel, en het daarmede in verband staande Tiendeelig Muntstelsel, in alle gevallen, uit den prijs van grootere hoeveelheden de waarde van kleinere naauwkeurig afleiden; zoodat deze zorgen, uit hoofde der minder bestaande vrees voor nadeelige abuizen, daardoor veel van hare moeijelijkheid verliezen.

IJSBRAND. Uit hetgene gij mij geleerd hebt, om de waarde van land, volgens de nieuwe Maat, te berekenen, kan ik wel nagaan, dat dit zoo wezen moet; maar zonder daartoe op den weg geholpen te zijn, zou ik er toch nog geene kans toe zien.

WELZIGT. Gij verlangt derhalve daaromtrent nog eenige teregtwijzing. Bij eene volgende gelegenheid hoop ik aan dit uw verlangen te

vol-

voldoen, en daarmede onze gesprekken over dit onderwerp, die wij thans zullen staken, weder aan te vangen.

ZEVENDE ZAMENSPRAAK.

WELZIGT. Wij hebben den laatsten keer geëindigd met te zeggen, dat men nu door middel van het Metrieke Stelsel, en het daarmede in verband staande Tiendeelig Muntstelsel, in alle gevallen, uit den prijs van groote hoeveelheden de waarde van kleinere, met het meeste gemak, naauwkeurig kan afleiden, waaromtrent IJSBRAND nog eenige teregtwijzing verlangde. Met die te geven moet ik, volgens mijne belofte, thans beginnen.

Uit hoofde der eenvoudigheid, waardoor deze gemakkelijke afleiding bestaat, is die u met weinige woorden duidelijk te geven.

Herinnert u, tot dat einde, uit de u medegedeelde Tafel van het *Nederlandsche* Maten- en Gewigten-Stelsel, dat eene El 10 Palmen, — een Mudde 10 Schepels, — eene Kan 10 Maatjes, — een Pond 10 Oncen, enz. heeft. — Van al deze grootheden de prijs bepaald zijnde, is die van het tienmaal kleinere onderdeel altijd zoo veel tiende Guldens, of stukjes van 10 Centen, als die daarvan Guldens bedraagt, welke, door daarachter in de gedachte eene nul te voegen, tevens het juiste getal Centen aanduiden. — Is de waarde, beneden den Gulden, in Centen bepaald, zoo neemt gij, voor die van het onderdeel der Maat of van het Gewigt, de tienheden der Centen voor eenheden aan, terwijl de eenheden daardoor in tiende deelen veranderen.

VELDMAN. Mag ik omtrent dit laatste eenige opheldering verzoeken, Meester?

WELZIGT. Zekere aangenomene eenheid, bij voorbeeld een Pond, kost 75 Centen, dan moet men voor de tienmaal kleinere hoeveelheid, die van het Pond de Once is, 7½ of zeven en een' halven Cent geven.

VELDMAN. o Ja, dat is heel natuurlijk, en begrijp ik volkomen.

WELZIGT. Ook omgekeerd baart dit hetzelfde gemak. — Men heeft, wanneer van iets, om het even wat, de prijs is bepaald, om die van eene tienmaal grootere Maat of Gewigt te weten, niets te doen, dan bij het dit uitdrukkende getal eene nul te denken. Het belangrijkste daarbij is slechts, om wel te letten, welke der getallen men als heele of gedeelten van Centen, en welke men als Guldens te beschouwen hebbe; iets echter, dat met veel minder moeite, zelfs door den minstkundigen, is aan te leeren dan de vroegere, zeer verschillende en, naar gelang der onregelmatige indeelingen of verdeelingen, dikwerf vrij ingewikkelde berekeningen van de waarde der betrekkelijke hoegroot- of hoeveelheden.

Van honderdvoudige verdeelingen, trouwens dit spreekt van zelf, is de berekening nog wel zoo gemakkelijk. — Bij de Vlaktemaat maken, zoo als gij weet, 100 vierkante Ellen eene vierkante Roede, en 100 vierkante Roeden een Bunder; waaruit volgt, dat de Roede zoo veel Centen als het Bunder Guldens kost, — en het getal der Centen van de waarde der El juist gelijk staat met de honderden Guldens, die men een Bunder waardig schat. (*) Eindelijk: voor een' Kop, waarvan er 100 in het Mud gaan, — eene Kan, van welke de 100 een Vat uitmaken, — een Lood,

(*) In de bevorens ontwikkelde berekening van den prijs van een Bunder lands kan men dadelijk het bewijs vinden.

Lood, waarvan het honderdtal een Pond bevat, — enz., geeft men altijd — is er wel iets gemakkelijker uit te denken? — even zoo vele Centen, als men Guldens voor een Mudde, een Vat, een Pond, enz. moet besteden.

Vrouw VELDMAN. Uw daar opgegeven gemak, aan het gebruik van het Nieuwe Stelsel verbonden, komt, voor een groot deel, in de kraam van ons vrouwen te pas; en, daar ik mij geheel van de gegrondheid uwer redenering overtuigd houd, beginnen mij de nieuwe Maten en Gewigten hoe langer hoe meer te bevallen, Meester! te meer, daar ik er nog een ander voordeel in zie, dit namelijk, dat wanneer ons de prijs van het een of ander in het groot bekend is, wij de winkeliers wat beter kunnen nagaan; want de goede niet te na gesproken, er zijn er op afgelegene dorpen, die de menschen met het uitverkoopen duchtig snijden; zelfs is het van sommige waren eene algemeene mode geworden dit te doen. — Zoo herinner ik mij, dat mijne moeder, die altijd gewoon was den azijn met de flesch in den winkel te koopen, eens door eene harer vriendinnen geraden werd, dien, ter beooging van haar voordeel, van den biersteker met het halve Kinnetje op te doen, waartoe zij dan ook besloot. Door alles fijntjes na te gaan, want vaste berekening had er het goede mensch in het eerst niet op, omdat zij niet wist hoe veel flesschen er in een half Kinnetje gingen, en, geloof mij, van de honderd boerenmenschen zullen er dit misschien geen tien net weten; door alles dan fijntjes na te gaan, zeg ik, ontdekte zij, dat het haar, ja ik durf niet zeggen, hoe veel wel, maar althans heel wat in haar voordeel scheelde. Maar is nu de waarde van een Vat bekend, dan is het, tot op een half Centje na, te berekenen, wat de Kan kost; waardoor mij dunkt, dat het nemen van woekerwinst ook wel wat op zal houden. Dat geval van mij-

mijne moeder met den azijn valt mij daar nu juist in; doch zoo is het nu natuurlijk van alles heel netjes te berekenen.

WELZIGT. Uwe oplettendheid verdient waarlijk een prijsje, Vrouw VELDMAN! — Ik moet bekennen, hetgene gij daar aanvoert, is zeer gegrond, en wel, omdat men nu, door de eenvoudigheid van het Stelsel, eene meer algemeene bekendheid met de verdeeling aller Maten met reden verwachten kan.

VELDMAN. Dat is natuurlijk. Zoo herinner ik mij, om maar eens iets te noemen, in vorige jaren, dikwijls in de Nieuwspapieren den marktprijs van den jenever, onder de bepaling van een zeker getal Viertels, met of zonder fust, genoteerd te hebben gezien. Daarbij had ik geene de minste berekening, omdat ik — en wie weet hoe velen met mij — de verhouding van deze tot de Stoop, of eene dergelijke Maat, niet wist. Thans geschiedt deze prijsopgave, merk ik van tijd tot tijd, per *Nederlandsch* Vat. Zie ik nu, dat zij op *f* 25 — genoteerd staat, weet ik dadelijk, dat, tegen dien prijs, de Kan 25 Centen kost.

IJSBRAND. Alles is mij zeer duidelijk, voor zooverre een en ander het *juist Tiendeelige* betreft; — maar daar men toch meerdere Maten heeft — om er slechts eene te noemen, het kwart Mudde, waarmede wij het koren meten — zal dit gemak toch niet op *alle gevallen* van toepassing zijn?

WELZIGT. Ik heb u de vorige reis gezegd, dat men eenige der nieuwe geldstukken als Tusschenmunten te beschouwen hebbe; nu moet ik u dan ook nog zeggen, dat iets dergelijks bij het Maten- en Gewigten-Stelsel is in acht genomen, en er, behalve de in de u medegedeelde Tafel voorkomende Maten en Gewigten, ook nog andere bestaan, die, uit hoofde van derzelver grootte en zwaarte, tusschen de elkander Decimaal opvolgende moeten gerangschikt worden. Deze zijn gemaks-

hal-

halve vastgesteld: eensdeels, omdat er bepaalde hoeveelheden zijn, zoo als, bij voorbeeld, het Mudde, die zich bezwaarlijk ineens zouden laten meten, en anderdeels, om zoo veel mogelijk alle verlangde hoegrootheden, niet alleen juist, maar ook met den meesten spoed, dadelijk te kunnen toemeten of wegen. Door onkunde verleid, zou men hierop kunnen aanmerken, dat daardoor inbreuk was gemaakt op het zoo even betoogde gemak, gelegen in het onderlinge verband der beide Stelsels.

IJSBRAND. Ja, ja, daar is wat aan. — Oppervlakkig ten minste zou ik zeggen, dat daardoor het Tiendeelig verband is verbroken geworden.

WELZIGT. Ik zou kunnen volstaan met aan te merken, dat zij, als alleen gemakshalve vervaardigd zijnde, niet tot de hoofdverdeelingen behooren. Maar door ze uit twee oogpunten te beschouwen, zijn wij in staat te bewijzen, dat hierdoor niets op het gemak kan worden afgedongen, dat wij beweerd hebben, aan de Stelsels, in betrekking tot elkander, verbonden te zijn.

Het eerste is, dat de Tusschenmunten dit oppervlakkig schijnbaar gebrek bij de Tusschenmaten en zoodanige Gewigten herstellen. Neem, bij voorbeeld, den prijs van het Mud bepaald te zijn bij Guldens. — Men heeft een half en een kwart Mud, maar ook een' halven en een' kwart Gulden; — een dubbel Schepel kan men met even zoo vele tien-Centenstukken verdubbeld betalen, als het Mud Guldens kost; op dezelfde wijze een half Schepel met juist zoo vele vijf-Centenstukken; — een' dubbelen Kop met zoo vele Centen verdubbeld; — en een' halven Kop met even zoo vele halve Centjes, als het Mud Guldens geldt. Maar genoeg: van een dubbel Maatje en een half Maatje, in betrekking tot den prijs van den Kop gebragt, zal door u zelven nu wel de toepassing kunnen worden gemaakt.

Om

Om geene herhalingen opeen te stapelen, zult gij mij mede wel ontslaan van dit aan te toonen ten opzigte der Maten voor vloeistoffen en der Gewigten.

IJSBRAND. Neen, Meester! dat behoeft niet. Het spreekt door de onderlinge overeenstemming van zelf, dat dit bij het een even zoo zijn moet als bij het ander. — Alleen ben ik nu nog nieuwsgierig naar de Tusschenmaten *voor natte waren*, en de Tusschengewigten: wees zoo goed mij die eens op te noemen.

WELZIGT. Voor de vloeistoffen heeft men:

de halve Kan,
het dubbel Maatje,
het halve Maatje en
den dubbelen Vingerhoed.

De veelvouden van het *Nederlandsche* Pond, dienende, om groote hoeveelheden met meer gemak te wegen, komen hierbij niet in aanmerking. Ik geef u alleen die Gewigten als Tusschengewigten op, welke tot het Stel van een verdeeld *Nederlandsch* Pond behooren, als hebbende de bepaling van deze het gerijf in dagelijks voorkomende gevallen ten doel; en daarbij heeft men, behalve *het Once, het Lood* en *het Wigtje,*

het vijf Oncen,
het dubbel Once,
het vijf Lood,
het twee Lood,
het vijf Wigtjes en
het dubbel Wigtje.

Maar ik noemde nog een oogpunt, waardoor dit verband niet verbroken wordt. Dit is de uit den aard der zamenstelling voortvloeijende wijze van schrijven, door welke alles, zelfs tot be-

beneden de eenheden, in Decimale verhouding, door middel van Tiendeelige breuken, wordt ter nedergesteld. Daardoor behoeft men den prijs der aangenomene eenheid met het dus geschrevene onderdeel slechts te vermenigvuldigen.

Ter verduidelijking zal ik, op een stukje papier, u de geheele zamenstelling der Inhoudsmaten voor drooge waren op die wijze eens voorschrijven, waardoor gij zelf in staat zult zijn, dit ook op die der vloeistoffen en op de Gewigten toe te passen.

(*Hij schrijft het volgende ter neder:*)

1 half Mud . .	is	gelijk	aan 0,5	Mud	en	aan	50	Kop.
1 kwart Mud .	»	»	» 0,25	»	»	»	25	»
1 dubbel Schepel	»	»	» 0,2	»	»	»	20	»
1 Schepel . .	»	»	» 0,1	»	»	»	10	»
1 half Schepel .	»	»	» 0,05	»	»	»	5	»
1 dubbele Kop .	»	»	» 0,02	»	»	»	2	»
1 Kop . . .	»	»	» 0,01	»	»	»	1	»
1 halve Kop . .	»	»	» 0,005	»	»	»	0,5	»
1 dubbel Maatje .	»	»	» 0,002	»	»	»	0,2	»
1 Maatje . . .	»	»	» 0,001	»	»	»	0,1	»
1 half Maatje .	»	»	» 0,0005	»	»	»	0,05	»

Nu zal één voorbeeld genoegzaam zijn, om u alles begrijpelijk te maken.

Ik neem aan, dat een Mud *f* 6,75 kost. Nu wil ik weten, wat ik, *naar evenredigheid*, voor *een' dubbelen Kop* moet geven; eenvoudig heb ik deze *f* 6,75 met 0,02 te vermenigvuldigen, en de uitkomst geeft mij te kennen, dat dit 15^{15} Cent is. Dit begrijpt gij immers wel?

VELDMAN. o, Meester! dat is zoo eenvoudig en gemakkelijk, dat een kind het begrijpen kan. Wat zegt gij er van, IJSBRAND?

IJSBRAND. Wel, die nu maar multipliceren geleerd heeft, kan alles wel op zijn' duim berekenen; is ten minste geleerd genoeg, om dat te begrijpen, en te moeten erkennen, dat,

al

al zeggen sommige menschen, dat alle verandering geene verbetering is, de verandering der Maten, Gewigten en Munten eene verbetering is, die zich door geene laffe praatjes laat wegredeneren.

WELZIGT. Het is mij een bijzonder genoegen, dat gij alle, door de onderrigtende ophelderingen van hetgene u nopens het Stelsel van Maten en Gewigten, benevens dat onzer nieuwe Munten, onbekend of eenigzins duister was, en door uwe oplettendheid, zoo ver gekomen zijt, dat ik mij durf vleijen, dat gij daarvan, zoo veel noodig is, weet, om er u, in alle gevallen, van te kunnen bedienen. Ik vertrouw dan ook, dat gij dit doen zult.

VELDMAN, *zijne Vrouw* en IJSBRAND (*tegelijk*). Daar kunt gij staat op maken, Meester!

Vrouw VELDMAN (*alleen*). Jammer maar, dat er zoo vele menschen tegen zijn. Zij schijnen maar niet van hunne oude gewoonte af te willen; en, bevooroordeeld, verwerpen zij het nieuwe misschien alleen, omdat het nieuw is, zonder dit door het gebruik te beproeven. o, Meester! ik ken er zoo vele, die maar vast op hun stuk staan, en beweren, dat alle menschen door de nieuwe Maten en Gewigten schade hebben, en zelfs de Centen verwenschen, omdat zij, begrijp eens, daarmede geen' *Duit*, geen *Oordje*, geene 3, 5, 6 en 7 Duiten kunnen afpassen; en wezenlijk, het staat nu bij mij vast, dat het tegendeel waar is, en zij, door niet aan den wil van onzen goeden en wijzen Koning, die, zoo als ik nu gemerkt heb, met de beste bedoelingen, dezelve verordend heeft, in dit opzigt te voldoen, zich zelve grootelijks benadeelen.

WELZIGT. Zeer juist werd daarom onlangs in een officieel stuk aangevoerd: « Het Metrieke « Stelsel, hoezeer minder dan te voren bestre« den, lijdt echter nog steeds onder gewoon« ten, verouderde verhoudingen en vooroor« deel; en indien het waar zij, dat het met de « Ma-

« Maten en Gewigten gaat gelijk met alle din-
« gen, welke deels zeer oude gewoonten, maar
« deels ook de wel of kwalijk begrepene kleine
« belangen van neringdoende lieden en van het
« minder publiek te overwinnen hebben; —
« indien het waar zij, dat tijd, geduld en de
« langzaam zich vestigende overtuiging, dat het
« nieuwe Maten- en Gewigten-Stelsel toch be-
« ter is dan het oude, hier meer zullen afdoen
« dan alle dadelijke tusschenkomst van Gezag,
« zoo neemt dit een en ander dan toch niet
« weg, dat het als eene zaak van het allerui-
« terste belang beschouwd moet worden, dat
« de plaatselijke Authoriteiten, in al derzelver
« daden en handelingen, ja, dat al de van haar
« afhankelijke deelen van Stedelijk- en Gemeen-
« te-Bestuur het voorbeeld behooren te geven,
« dat al derzelver pogingen daartoe strekken,
« om de weldadige oogmerken van het Gouver-
« nement ten deze te ondersteunen en bevor-
« derlijk te zijn;" (*) en, mag ik er bijvoegen, dat ieder, die, door een meer helder inzigt, of ook door stand en betrekking, iets daaraan toebrengen kan, wel doet, ook daaraan de hand te leenen. Ik wil daarom, op den door u gegeven' wenk, het schadelijke dezer tegenkantingen nog eens opzettelijk, ter bevestiging uwer goede gezindheden, met u bespreken; dan daar dit mij thans te lang bij u zou doen vertoeven, wil ik tot dat einde liever eens nader bij u komen.

Hierop vertrok WELZIGT.

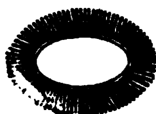
Intusschen bragten zij werkelijk in beoefening, hetgene zij, bij de beschouwing, als zoo voor-

---

(*) Verslag van Gedeputeerde Staten van *Zuid-* en *Noord-Holland* aan de Algemeene Provinciale Staten van *Holland*, in hunne gewone Bijeenkomst van 1831. — Medegedeeld in een Aanhangsel der *Haarlemsche Courant* van den 9den Julij, 1831.

voordeelig en gemakkelijk hadden hooren voorstellen, en overtuigden zich daardoor, dat zij nimmer WELZIGT's redenen ongegrond hadden toegestemd. Ja, dikwijls voelden zij zich, door de ondervinding van het voordeel, aan het gebruik van het langzamerhand overal meer bekend wordende eenvormige Maten- en Gewigten-Stelsel verbonden, en het gemak, gelegen in het verband tusschen hetzelve en het nieuwe Muntstelsel, gedrongen, om tot elkander, in navolging van WELZIGT, (*) te zeggen: *Hoe is het mogelijk, dat de invoering van het Metrieke Stelsel nog zoo veel tegenstand vindt!*

(*) Zie bl. 18.

DERDE AFDEELING.

Over het schadelijke der nog bestaande vooroordeelen tegen het Nieuwe Stelsel van Maten en Gewigten met het daarmede in verband staande Tiendeelige Muntstelsel, en der gehechtheid aan de oude eenheden van Maten en Gewigten, bij de aanschaffing der dagelijksche behoeften.

Dat VELDMAN en de zijnen menschen waren, die zich, door hun verkeer als anderzins, gunstig aanbevolen, hebben wij reeds vroeger gezegd, en is ons, in hunne gehoudene gesprekken met WELZIGT, tot hier toe, ook duidelijk gebleken. Geen wonder derhalve, dat zij ook van tijd tot tijd weleens bezoeken van andere hunner dorpgenooten ontvingen, en, nu en dan, bij dezen en genen een tegenbezoek aflegden. Ten gevolge der gehoudene gesprekken met WELZIGT, zoowel als door de allengs meer bekend wordende Maten en Gewigten, leverde ook het Metrieke Stelsel dikwerf stoffe tot onderhoud op. Daarbij waren de bestaande vooroordeelen, bij velen hiertegen, hun ook niet ontglipt; trouwens zij hadden, vóór het ontvangen onderrigt van WELZIGT, zich zelve mede er niet geheel vrij van gekend. Hierin lag de grond van het gezegde van Vrouw VELDMAN tegen WELZIGT, dat het jammer was, dat er zoo vele menschen tegen hadden; dat zij niet van hunne oude gewoonte schenen af te willen gaan, en, bevooroordeeld, het *nieuwe*, *om het nieuwe*, zonder beproeving, verwierpen.

VELDMAN had daarover met den timmerman, Baas VAN HOUTEN, op de ontdekking, dat hij nog met den ouden Duimstok mat, gesproken; zijne vrouw had onder anderen met eene harer geburinnen, de Weduwe HOUWELING, over dat onderwerp gesprekken gevoerd, en ook IJSBRAND had met zijnen buurman STRIJDHORST, doch meer bepaaldelijk over het gebruik van het nieuwe Gewigt, getwist. — Al deze menschen kleefden bijzonder het oude aan, en waren, wat VELDMAN, *zijne Vrouw* of IJSBRAND, ter bestrijding hunner gevoelens, ook hadden aangewend, maar niet te overtuigen, dat zij mishadden, en de invoering van het Metrieke Stelsel, benevens de Tiendeelige verdeeling der Munten, eene goede zaak was. — Dat een en ander voordeel aanbragt, daar wilden zij nog veel minder van hooren. Zij beweerden er bijna dagelijks schade door te lijden. Het aangevoerde, dat die schade haren grond had in de vooroordeelen, die hen tegen het nieuwe bezielden, en in de gehechtheid aan het oude, waardoor zij zich niet schikten naar de bestaande verordeningen, en geenszins in het Stelsel zelf, maakte hen zelfs eenigermate boos, en stelde de betergezinde, door WELZIGT onderrigte familie alzoo buiten staat, om hen in hunne overtuiging van het goede, daarin gelegen, te doen deelen. Deze twisten waren evenwel nimmer tot zulk eene hoogte gekomen, dat zij eenige inbreuk op de aangeknoopte vriendschap maakten. In tegendeel, het waren slechts woordenwisselingen, zoo als die in het gezellige verkeer dikwerf worden gevoerd over onverschillige zaken, waarover men niet eenstemmig denkt, en die, bij den afloop, vrienden als zoodanig scheiden doen. Men bleef dus elkander over en weder bezoeken, en, naar mate de een den anderen nader leerde kennen, werden deze bezoeken, wanneer tijd en gelegenheid het toelieten, nog vermenigvuldigd. VELDMAN kwam op den inval, om al de daareven genoemde menschen te noodigen, wanneer

neer WELZIGT het beloofde onderrigt zou komen voortzetten. Misschien, dacht hij, zal het aanhooren van diens bondiger redenen gunstiger werken, en zullen zij daardoor overtuigend geleerd worden, dat men niet alles, wat oud is, moet goedkeuren, omdat het oud is, en tot de erkentenis worden gebragt, dat wij het Metrieke Stelsel niet goed heeten, omdat het nieuw (dit had hij weleens moeten hooren), maar omdat het inderdaad beter is.

Aan deze uitnoodiging werd door allen voldaan, en WELZIGT vond, bij zijne komst, behalve zijn gewone gezelschap, ook Baas VAN HOUTEN, STRIJDHORST en de Weduwe HOUWELING. Na de gewone pligtplegingen, liep het onderhoud eerst over onverschillige zaken; daarna sprak men ook over eene ophanden zijnde Besteding van een belangrijk timmer- en metselwerk in eene naburige gemeente. — Als van zelven was men nu het punt genaderd, waarvan men, overeenkomstig het doel der zamenkomst, moest uitgaan, en de lezer vindt alzoo het onderhoud over het nieuwe Maten- en Gewigten-Stelsel geleidelijk voortgezet in de

ACHTSTE ZAMENSPRAAK.

WELZIGT. Gij zult toch zeker op de Besteding te *M.* mede inschrijven, Baas VAN HOUTEN?

VAN HOUTEN. Ik heb met mijne laatste Aanneming zoodanig mosterd gegeten, dat ik daartoe thans geen' trek meer heb, en voor altijd Publieke Aannemingen heb vaarwel gezegd.

WELZIGT. Als dit de eenige reden is, die gij daarvoor hebt, is dit besluit, als ik het u zeggen mag, toch niet verstandig. — Het moet dan aan uwe berekening hebben gehaperd, of mis-

misschien hebben er andere, toevallige omstandigheden aanleiding toe gegeven. — Het eerste moest u geleerd hebben, in het vervolg meer naauwkeurig te zijn, en het laatste zijn dingen, die wij niet in onze handen hebben. Daarop eenigermate te rekenen is pligt; maar voor het overige moet er ook iets gewaagd worden. Men kan in zulke gevallen niet altijd zeker van zijne zaak zijn; en de uitslag van het eene is geen zekere maatstaf voor dien van het andere.

VAN HOUTEN. Ik heb voordezen, als ik het zelf eens zeggen mag, mijne berekening altijd goed kunnen maken, en nimmer eenig werk bij Aanneming vervaardigd, waarbij ik niet tamelijk welstond, voor het minste kon ik er dan toch mede uitspelen. Maar het zit hem thans in die nieuwe Maat van Ellen, Palmen, en ik weet niet wat al, die men in de bestekken opgeeft. Altemaal dingen, die door de *Franschen* in de wereld zijn gebragt. Is het niet vernederend voor den *Nederlander*, zich aan instellingen te moeten onderwerpen van vreemden!

WELZIGT. Dat het Metrieke Stelsel van *Franschen* oorsprong is, wil en kan ik trouwens niet ontkennen. Maar dat in het Oude Stelsel zeer groote gebreken waren, dit zult ook gij mij niet kunnen tegenspreken. Immers is dit, vóór bijna twee eeuwen, door de geleerdste mannen van hunnen tijd erkend; en toen reeds sloeg onze beroemde Landgenoot HUIJGENS voor, om een beter Stelsel van Maten en Gewigten, gebouwd op eenen natuurlijken, dus altijd weder te vinden grondslag, benevens eene Tiendeelige verdeeling van dezelve, in te voeren. — Het bleef echter bij dezen voorslag; en de *Fransche* Regering ging, door reeds den 1sten Augustus, 1793, en den 7den April, 1794 (of 8 Germinal van het derde Jaar), de *Meter*, het *Kiliogramme* en het *Liter* te bepalen, alle andere natiën voor in de aanvankelijke tenuitvoerbrenging dezer wenschelijke zaak. — Dan, daar men in *Frankrijk* begreep, dat ook alle beschaafde natiën daarin be-

belang zouden stellen, riep men te *Parijs* vele *Europesche* Wiskunstenaars te zamen; en op die uitnoodiging waren ook onze geleerde Landgenooten, de Heeren VAN SWINDEN en ÆNEÆ, in deze zamenkomst verschenen, die als twee der voornaamsten zijn te beschouwen, welke al hetgene tot vestiging van het Metrieke Stelsel noodig was, hebben helpen overwegen, beoordeelen en nazien.

Het is dus eene zaak, die enkel wetenschappelijk is, — geheel afgescheiden van het Staatkundige, waarin uw afkeer voor het vreemde toch wel zijn' grond zal hebben, — die van de geleerdste mannen aller *Europesche* Staten de goedkeuring en toejuiching heeft mogen verwerven; en zouden wij *Nederlanders* dan kleingeestig genoeg zijn, een Stelsel te verwerpen, dat onze geëerbiedigde Koning niet heeft ingevoerd, dan nadat het nog weder eene *nadere*, hetzelve met andere ook eenvormige Stelsels *vergelijkende*, beoordeeling had ondergaan door de Eerste Klasse van het Nederlandsch Instituut, dat uit door- en doorkundige mannen, aan welke wij ons oordeel veilig onderwerpen kunnen, is zamengesteld, met dat gevolg, dat het daardoor verklaard werd voor het *eenige volmaakt goede?* — Zouden wij dwaas genoeg zijn, dit als niet verkieslijk voor het gebruik te houden, enkel omdat *wij* niet op de eer der uitvinding kunnen bogen?

Neen, VAN HOUTEN! ik zie er niets vernederends voor den *Nederlander* in, maar in tegendeel het bewijs eener edele grootmoedigheid, en van waarlijk verlichte denkbeelden, wanneer hij, met aflegging van alle vooroordeel, zich aan zulk eene goede instelling, zonder te letten, van waar zij haren oorsprong heeft, ter vervanging van inheemsche, doch zeer gebrekkige, onderwerpt.

VELDMAN. Het verblijdt mij, Meester! deze mij onbekende bijzonderheden en die bewijzen voor deszelfs deugdelijkheid daar van u

te vernemen; want ook mij is het al verscheidene malen voorgekomen, dat men er met verachting van sprak, en het hevig bestreed, omdat het eeniglijk van de *Franschen* nageaapt, en dus den *Nederlander* onwaardig zoude zijn. Gij hebt mij dus, door deze mededeeling, van een wapen te meer, ter verdediging van hetzelve, voorzien.

VAN HOUTEN. Wanneer ook mijne ondervinding dit goede bevestigde, zou er mij minder aan gelegen zijn, dat het *Fransch* was; maar zij doet juist het tegenovergestelde. Gij kunt het dus zoo veel verdedigen als gij wilt; maar om het daardoor *goed* te praten, zal u even onmogelijk zijn, als het voor een' timmerman of eenig ambachtsman is, om het in beoefening te brengen.

WELZIGT. Gij meet dan nog, merk ik wel, met den ouden Duimstok?

VAN HOUTEN. Wis en zeker. Ik zeg immers, Meester! het is onmogelijk, dat een timmerman met den nieuwen te regt kan komen.

WELZIGT. Onmogelijk? — Dat zou ik u weleens willen hooren bewijzen.

VAN HOUTEN. Onze geheele berekening zou daardoor in duigen vallen. Met smid, met glazenmaker, met den geheelen boel geraakten wij in de war; want alles heeft zijne bepaalde Maat. Zoo maakt de eerste tweeduims krammen, zesduims bouten, enz. en weet de laatste, ter bespoediging van ons werk, zijne ruiten zeer goed pas te snijden, als wij hem opgeven, dat wij een raam op 9 en 7 Duimen hebben gemaakt. Daarenboven heeft ook al het hout zijne vaste Maat. Men heeft ribben van 3 en 4, van 4 en 5, enz., halfduims, driekwartierduims en vijfkwartiers deelen. Al ons werk is naar de Voetmaat geregeld, en is, om zijnen eisch te hebben, aan vaste bepalingen onderworpen. Wij hebben al die bepalingen vast in het hoofd, en dat alles behoort een timmerman naauwkeurig te weten.

ten. — Wel, mijn lieve man! wanneer wij met den nieuwen Duimstok gingen meten, zouden wij bij ons werk even onnoozel staan kijken, als een pas op den winkel gekomen krullenjongen. — Nieuwigheid! altemaal nieuwigheid, en — groote gekheid! — Ik blijf bij mijne gewoonte, en meet met den ouden Duimstok.

WELZIGT. Uit uwe slotrede zou ik u misschien kunnen overtuigen, dat gij met vooroordeel behebt zijt; maar dit zal u, hoop ik, straks van zelf wel blijken. — Gij zeidet daar, dat gij met geene Ellen, Palmen en dergelijke Maatbepalingen te regt kondet komen; gij schijnt het, naar de wijze, waarop gij u uitdruktet, te oordeelen, ook al op de namen gemunt te hebben. Men heeft toch op den nieuwen Duimstok ook Duimen, zoowel als op den ouden; en als gij nu al die vaste bepalingen van oude Duimen eens in nieuwe overbragt, en u die eigen maaktet, waarom zoudt gij dan, naar deze veranderde bepaling, welke verandering enkel in de *hoeveelheid der Duimen*, en niet in de *hoegrootheid der dingen*, gelegen is, niet even goed en juist uw werk kunnen maken?

VAN HOUTEN. Duimen! ja het zijn er Duimen na. Verbeeld u, een drievoets Duimstok is 36 Duimen lang, en op den nieuwen, daar zij nu eene El tegen zeggen, en die maar twee en een kwart Duim langer is, heeft men er, denk eens aan, wel 100. — Het zijn immers dingetjes of geen.

WELZIGT. Maar de onderdeelen van den ouden Duim, zoo als een halve, een kwart, een achtste en een zestiende, kwamen u die nooit te pas?

VAN HOUTEN. Ja zeker wel. Een timmerman moet juist meten. Wil men goed werk maken, dan moet de dikte, lengte, breedte of wijdte, zelfs geen haarbreed verschillen.

WELZIGT. Gij zoudt dus met de oude Maat

 ook

ook alles even goed op kwartierduimen kunnen bepalen?

VAN HOUTEN. Kunnen? — wel, waarom niet? Dat wordt ook in sommige gevallen gedaan. Zoo als ik zeide, heeft men driekwartiers en vijfkwartiers deelen, en als het zoo uitkomt, zeggen wij: dat is zeven kwartier of negen kwartier lang of breed of dik.

WELZIGT. Daar zoudt gij dan mede te regt kunnen, en met de nieuwe Duimen, die bijna nog een achtste langer zijn dan een kwartierduim oude Maat, en bovendien, door derzelver verdeeling in tien Strepen, eene naauwkeuriger meting bevorderen, niet? — Kom kom, VAN HOUTEN! dit zijn uitvlugten, die haren grond in louter vooroordeelen hebben.

VAN HOUTEN. Ja, wat zal ik er veel op zeggen. Gij hebt mij met mijne eigene redenen uit het veld geslagen. — Maar waarom bepalen de houtkoopers het hout dan ook niet met de nieuwe Maat?

WELZIGT. Dit doen zij zeker, voor zooveel zij aanvragen krijgen volgens de nieuwe Maatbepaling. In een tegenovergesteld geval, schikken zij zich misschien naar den wil hunner kalanten; evenwel dit is niet in hen te prijzen. Ik houd mij verzekerd, als gij uwen houtkooper om ribben van 10 en 14 Duimen *Nederlandsche* Maat schrijft, dat gij zoowel het begeerde hout zult ontvangen, als wanneer gij hem de dikte en breedte op 3 en 4 oude Duimen bepaaldet. Ook zou de smid u wel krammen, bouten, of wat gij van hem begeerdet gemaakt te hebben, volgens eene bepaling in *Nederlandsche* Maat leveren, zoowel als de glazenmaker volgens dezelve zijne ruiten zou snijden; want ieder tracht toch, al was het slechts om zijn eigen belang, zoo veel mogelijk zijne kalanten of begunstigers genoegen te geven.

Daareven erkendet gij nu zelf, dat gij met de nieuwe Maat zoudt *kunnen* meten, wanneer gij

slechts

slechts *wildet*; en, geloof mij, het zou u weinig moeite kosten, u daaraan te gewennen; maar gij moet uwe vooroordeelen afleggen, en kunt dan dezelfde voordeelen hebben, welke anderen, door zich die Maat eigen te hebben gemaakt, reeds genieten.

VAN HOUTEN. Maar, Meester! niemand meet er mede.

WELZIGT. Mag ik u eens vragen, of gij denkt, dat bij de aangekondigde Besteding zich geene liefhebbers zullen opdoen?

VAN HOUTEN. o Ja, misschien meer dan genoeg. Daaraan ontbreekt het tegenwoordig niet.

WELZIGT. En daar nu in het bestek alle bepalingen van houtwaren, ijzer, te leveren zand, metselwerk, enz. in de *Nederlandsche* Maat zijn opgegeven, spreekt het immers van zelf, dat deze menschen zich de nieuwe Maat hebben eigen gemaakt; want hoe toch zouden zij, zonder eenige grondige bekendheid daarmede, hunne berekening kunnen maken? Oordeel dus zelf, of gij niet ten onregte gezegd hebt, dat niemand met de nieuwe Maat zoude meten.

VAN HOUTEN. Hoor! zij mogen er hunne berekeningen naar maken; maar, dat zij er hun werk naar regelen, dat geloof ik niet; want zeker, Meester! het gaat niet.

WELZIGT. Dat het bij u niet gaat, wil ik wel gelooven, omdat gij er u niet mede bekend gemaakt hebt, en er door het vooroordeel afkeerig van zijt. Maar ik kan u toch zeggen, dat ik er velen, die in uw vak geplaatst zijn, ken, welke uitsluitend naar de nieuwe Maat rekenen en werken; en allen, die ik daarover sprak, betuigden mij, dat de nieuwe El of Duimstok even gemakkelijk in het gebruik is als de oude, en de berekeningen daarnaar veel korter en eenvoudiger te maken zijn. Deze getuigenis, die op de ondervinding rust, doet bij mij meer af dan uwe magtspreuken, welke slechts uitvloeisels van uwe vooringenomenheid met het ou-

oude zijn. Want zeg mij eens gulweg: hebt gij het wel ooit beproefd?

VAN HOUTEN. Dat heb ik zeker niet; want ik ben altijd een vijand van nieuwigheid geweest, en sedert ik met mijne laatste Aanneming, door misrekening, ten gevolge der nieuwe Maat, niet wel ben uitgekomen, heb ik er nog grooter afkeer van gekregen.

WELZIGT. Maar hoe heb ik het nu met u? — Nog niet lang geleden, roemdet gij zoo zeer de inrigting der stoombooten, bij gelegenheid, dat gij een' uwer bloedverwanten, op *Walcheren*, in *Zeeland*, hadt bezocht, en nu, met de *Middelburger* boot, die reis van en naar *Rotterdam* in eenige uren hadt volbragt, daar gij, volgens uwe eigene getuigenis, vroeger, met zeilvaartuigen, zoo vele dagen aan het doen dier reis moest besteden. — Is de stoombooten-inrigting dan geene nieuwigheid?

VAN HOUTEN. Ja; maar daarvan heb ik het goede bij ondervinding leeren kennen.

WELZIGT. Juist. Omdat gij dit beproefd hebt, noemt gij deze nieuwe inrigting goed. Hadt gij nu ook van het gebruik der nieuwe Maat onbevooroordeeld de proef genomen, en dezelve in beoefening gebragt, zou dit gewis bij u dezelfde uitwerking hebben gehad; want bij allen, die dit deden, was zulks het geval.

VAN HOUTEN. Het is mogelijk.

WELZIGT. Ja, wel zeer zeker. — Bovendien hadt gij daardoor vele voordeelen kunnen genieten, die gij nu, tot uwe schade, hebt moeten laten voorbijgaan. Immers zoudt gij, door het dagelijksch gebruik van den nieuwen Duimstok of de El, daarmede meer gemeenzaam en bekend geworden zijn, zoodat gij, bij de enkele lezing van een bestek, u dadelijk van alles een juist denkbeeld hadt kunnen vormen, en, zonder het nieuwe, daarin vervat, eerst op het oude over te brengen,

daar-

daarnaar even vaardig uwe berekening kunnen maken. Gij hadt alzoo naar de ophanden zijnde Aanbesteding ook kunnen mededingen, en misschien daarbij een aanmerkelijk voordeel kunnen erlangen, waarvan gij nu, door het u aanklevend vooroordeel, volstrekt moest verstoken blijven. — Want, als gij het zeggen wilt, er zullen wel al eenige Bestedingen hebben plaats gehad, daar gij anders naar medegedongen zoudt hebben?

VAN HOUTEN. Ja; onder andere twee, waarbij ik weet, dat derzelver Aannemers zeer goed gestaan hebben, en welke mij, wanneer de bepalingen in de bestekken naar de oude Maat gesteld geweest waren, zoo als mij van achteren bleek, zeker niet ontglipt zouden zijn.

WELZIGT. En daar het nu overgenoeg bewezen is, dat het vooroordeel alleen u tegen het gebruik der nieuwe Maten opzet, moet gij immers zelf erkennen, dat dit allerschadelijkst werkt op uw tijdelijk belang?

VAN HOUTEN. Hoor, Meester! ik geloof, dat ik ongelijk had, en bedank u hartelijk voor al hetgene gij mij daar gezegd hebt. Ik wil het eens beproeven, en hoop u dan, na verloop van eenigen tijd, mijne bevinding deswege mede te deelen.

WELZIGT. Ik vlei mij, dat die zeer voldoende zal zijn, en volkomen bevestigen hetgene ik, ter aanprijzing van de nieuwe Maat, heb aangevoerd.

NE-

NEGENDE ZAMENSPRAAK.

WELZIGT. Rijdt gij ook op den eerstvolgenden marktdag naar *G.*, STRIJDHORST?

STRIJDHORST. Waarschijnlijk niet, Meester!

WELZIGT. Dat spijt mij. Alzoo ik noodzakelijk daar eens wezen moet, zou ik, in dat geval, u om een plaatsje op uw rijtuig hebben verzocht.

VELDMAN. Ik heb plan er naar toe te rijden, Meester! — Gij kunt er dus een op het mijne krijgen. — Maar, Buurman! gij plagt altijd zoo gezet naar de markt te rijden, en nu, als ik niet misheb, zijt gij er al in geen vier of vijf weken geweest. Hoe zit dat?

STRIJDHORST. Men kan zoo van zijne gewoonten afraken.

IJSBRAND. Ja, ja; ik weet het wel: ARIEbuur ligt die varkenshistorie nog in het hoofd.

STRIJDHORST. Och, IJSBRAND! zwijg daar meer van. Praat liever over wat anders. Wij hebben daar immers al genoeg van gehad.

IJSBRAND. En daarover moeten wij het nu juist eens hebben. Gij wildet mij geen gelijk geven, toen ik u zeide, dat het uwe eigene schuld was; en daar ik bij mijn gestelde blijf, geloof ik, dat ik u zelfs een' wezenlijken dienst zal doen met die snaar eens te roeren; ten minste als gij, door den Meester, even als Baas VAN HOUTEN, ook eens zoo ver gebragt werdt, om uwe gehechtheid aan het oude Maten- en Gewigten-Stelsel voor altijd te laten varen, dan zou uw gezegde, *dat men zoo van zijne gewoonte kan afraken*, waarheid worden.

WEL-

WELZIGT. Zoo zoo; is de historie van dien aard, dat zij ons bij het onderhavige onderwerp onzer gesprekken zou kunnen te pas komen, dan moest gij mij dien knoop eens ontwikkelen, STRIJDHORST! — Wat is dat geweest met dat varken?

STRIJDHORST. Als ik het dan zeggen moet, Meester! ik heb voor eenigen tijd te *G.* een varken gemarkt. — Een mij onbekend man vraagt mij naar den prijs van hetzelve. Ik eischte 20 Zeeuwsche Rijksdaalders. Hij gaf voor, er de meeste kennis niet van te hebben, en dus niet zeer juist te kunnen schatten, waarom hij liever met het gewigt wilde koopen; en, om zijne gewaande eerlijkheid nog meer te doen uitkomen, voegde hij er bij, dat dit ook daarom verkieslijk was, omdat wij dan zeer zeker geen van beide, door mede- of tegenvallen, schade konden lijden. — Daar het mij om het even was, vroeg ik hem drie en een Oordje voor het Pond; en met loven en bieden het eens geworden zijnde, sloeg ik den koop toe voor drie min een' Duit. Daarop werd het varken op de Stadswaag gewogen, waardoor bleek, dat het 173 *Nederlandsche* Ponden zwaar was. — In de herberg komende, meende ik van hem *f* 49 - 14 - 12 (*zegge negen en veertig Gulden, veertien Stuivers en twaalf Penningen*) te ontvangen, omdat ik op het oude Pond gerekend had; maar hij beweerde met de betaling van *f* 24 - 17 - 6 (*vier en twintig Gulden, zeventien Stuivers en zes Penningen*) te kunnen volstaan. Hierdoor ontstonden tusschen ons hevige woorden, en in een oogenblik was de herberg opgepropt met menschen. Deze gaven mij, gene hem gelijk. Kortom, het was eene kakelpartij van belang; en daar wij geen van beide van ons vermeend regt wilden afstaan, bleef de zaak onbeslist. — De mij aangebodene som niet willende ontvangen en de levering van het varken, tegen dien prijs, wei-

ge-

gerende, bragt de kooper de zaak voor den Regter, en het was niet, dan na vele moeijelijkheden en bespotting, terwijl ik mij daarenboven ook nog al eenige onkosten moest getroosten, dat ik eindelijk voor den Vrederegter, na eene mondelijke bestraffing van denzelven ontvangen te hebben, van mijn' verkoop werd vrijgesproken.

Bij zulke proefondervindelijke onaangenaamheden, uit dat Nieuwe Stelsel voortspruitende, heb ik althans, hoe men hetzelve ook wil opvijzelen, geene reden, om het zoo zeer te prijzen.

WELZIGT. Maar ook geene, om het te verachten.

STRIJDHORST. Niet? — Als een man, die ter goeder naam en faam staat, ten gevolge daarvan, van een' hoop gemeen volk, zoo als men doorgaans op de varkensmarkten en in de daarbij gelegene herbergen aantreft, wordt bespot en uitgejouwd; die zich geene enkele daad, welke openbare bestraffing waardig is, heeft te verwijten, door een' Regter, even als ware hij een misdadiger, hoort toespreken, zou die hetgene daartoe aanleiding geeft niet mogen verachten?

WELZIGT. Ik beken, dat dit een hard geval voor u moet geweest zijn; vooral, daar gij van uwen kant in zooverre onschuldig in hetzelve gewikkeld waart geworden, als gij u niet aan het voornemen van bedrog te plegen hadt schuldig gemaakt. — Maar bezien wij de zaak eens van nader bij, dan twijfel ik niet, of gij zult, in plaats van dat onaangename alleen (*) aan het Stelsel te wijten, u zel-

(*) De naamverwisseling van Kiliogramme in Pond kan daaraan misschien ook wel iets toebrengen; — gelijk ook de niet te prijzen gewoonte der groote handelaren, van, bij voorbeeld, voor 59 *Nederlandsche* Ponden, 118 ℔ of 118/² te schrijven, de gewenschte hervorming in dezen, bij den minderen stand, maar al te zeer tegenwerkt. — Dit schrijven-

zelven als de aanleidende oorzaak mede niet geheel vrij kunnen pleiten.

Aan den ouden slender blijvende hangen, hebt gij u, bij uwen eisch, eene Gewigtshoeveelheid voorgesteld, die, door de tegenwoordige Gouvernementsverordeningen daarop, welke toch elk burger verpligt is te eerbiedigen, geheel vervallen is. Behalve de bedoeling van het oude en afgeschafte Pond, hebt gij onderhandeld naar prijsbepalingen, vreemd in het wettig *Nederlandsche* Muntstelsel, en u daardoor schuldig gemaakt aan het in den wind slaan van hetgene u, en elken *Nederlander*, door de Overheid geboden is. — De bepaling van Stuivers, hoewel mede niet rigtig, toegegeven zijnde, omdat de waarde daarvan steeds door Centen betaalbaar blijft, zijn immers de Duiten insgelijks reeds lang afgeschaft, en voegt het nog veel minder, bij eischen en dingen, van de vroeger denkbeeldig bestaan hebbende Oordjes te gewagen; ten gevolge hiervan zijt gij beide overeengekomen voor eene som, volstrekt onbetaalbaar met de tegenwoordig gangbare geldstukken.

Aan vooroordeel wil ik het niet eens toeschrijven, maar het, voor het minst, louter gewoonte noemen, die u, en velen met u, zoo doet handelen; want de bepalingen daarom-

om-

---

vende, hebben wij eenen *Rotterdamschen* Graanmarktbrief voor ons, waarin *letterlijk* uitgedrukt staat:

» ——————— In vreemde Tarw is niet veel ge-
» passeerd; er is verkocht 156/2 ℔ oude Rijn *f* 270, 155/2 ℔
» oude Wismar *f* 267, 153/2 ℔ oude Pommer *f* 240, 151/2 ℔
» oude Bovelandsche *f* 238, 153/2 ℔ Neder-Rijn *f* 213, *f* 220,
» 156/2 ℔ Reval *f* 200, 158/2 ℔ Kubanka *f* 250.

» In Publieke Veiling is gedaan 150/2 ℔ oude Boveland-
» sche *f* 230, *f* 232, 152/2 ℔ Gedroogde *f* 190, *f* 193.

» ——————— van vreemde Rogge is verkocht
» 144, 145/2 ℔ Koningsberger *f* 183, *f* 185, 150/2 ℔ nieuwe
» Bovelandsche *f* 180," enz.

Is dit in particuliere Berigten reeds af te keuren, hoe onverschoonlijk is het dan niet, wanneer dit, op dezelfde wijze, in Couranten of openbare Nieuwsbladen nog steeds vermeld wordt!

omtrent kunnen thans wel niemand zoo onbekend meer zijn, dat zij in dusdanige gevallen niet met evenveel gemak zouden na te komen zijn, als de wijze van handelen, die gij volgdet. — Of zoudt gij niet even vaardig den eisch op drie en dertig Centen het *Nederlandsche* Pond hebben kunnen bepalen, en den koop op acht en twintig en een' halven Cent toegeslagen hebben?

STRIJDHORST. Dat zou ik zeker wel; maar, gelijk gij wel zegt, men is dit zoo gewoon, en dan blijft men daar zoo al bij.

WELZIGT. Bij gevolg ligt de oorzaak niet in het Stelsel; want gij verklaart het zelf als zeer gemakkelijk, om in beoefening te brengen. En, door mij toe te stemmen, dat men dit zoo gewoon is, en te zeggen, dat men daarbij dan zoo al blijft, hebt gij de schuld, die ik u wilde doen gevoelen, dat bij u zelven is te zoeken, reeds volmondig erkend. Bij een weinig nadenken dus, zult gij geheel in de overtuiging moeten deelen, dat de aangevoerde reden, om het te mogen verachten, van allen grond is ontbloot, en dat men, door zich naauwkeurig volgens de Wetten, die ter handhaving van maatschappelijke orde en ter verkrijging van elks goed regt zijn uitgevaardigd, te gedragen, al zulke onaangenaamheden kan voorkomen, als waaraan gij u, door eene tegenovergestelde handelwijze, hebt blootgesteld.

STRIJDHORST. Gij hebt te overtuigend gesproken, dan dat ik iets ter verdediging mijner onjuiste gevolgtrekking, waardoor ik de schuld van dit ongeval op het nieuwe Maten- en Gewigten-Stelsel wierp, in het midden zou kunnen brengen. Gij hebt mij doen inzien, dat ik dit enkel aan de nalatigheid van oude gewoonten af te leggen te wijten heb. Neem daarom mijne bekentenis aan, dat het mij leed doet, verkeerd gehandeld, en de uitspraak van den Vrederegter, die ik voor zeer onregtvaardig hield, onbillijk beoordeeld te hebben. Van-

achteren wordt dit laatste mij nog duidelijker; wanneer ik mij herinner met welk een' ernst hij mij in het bijzonder toesprak en zeide: « Het is elks pligt, zich naar de bestaande ver- « ordeningen te gedragen. Geene gehechtheid « aan Voorouderlijke bepalingen moest iemand « daarvan terughouden. Het tegenwoordige ge- « val kan u zoo nadrukkelijk als iets leeren, « dat gij dit reeds te lang hebt gedaan, en « dat zulks in de gevolgen, even als nu, al- « tijd op schade moet uitloopen. Vergeet « daarom deze les, die gij, helaas! al te duur « betaalt, nooit, en leer er uit, gehoorzaam « aan uwe Overheid te zijn, en u onderwor- « pen aan hare Wetten te gedragen; gij zult « u daardoor voor schade en schande bevei- « ligen." — Ik had tot heden altijd deze woorden beschouwd, als mij toegevoegd, om mij het grievende van dit geval nog grievender te maken; maar, door u voorgelicht, gevoel ik nu, dat zij uit een edel hart zijn opgeweld, en ik er den man voor had behooren te danken.

WELZIGT. Dat was inderdaad uw pligt geweest. Het gevoel daarvan strekt uw hart tot eer, en doet mij met grond verwachten, dat gij u steeds deze les ten nutte zult maken. Hoe geschikt intusschen is dit geval van u, om ook anderen ter waarschuwing te verstrekken, en als met de daad te bewijzen, hoe schadelijk het kan zijn, langer bevooroordeeld te blijven tegen het Nieuwe Stelsel van Maten en Gewigten, en nog steeds de waarde der dingen naar de afgeschafte Muntspeciën te bepalen! Men stelt zich daardoor toch bloot, van door kwalijkgezinden bedrogen, of in kostbare twistgedingen gewikkeld, en door laaghartigen, die vreugde smaken in eens anders verdriet, bespot te worden; terwijl het beklag van betergezinden weinig baten, en de herinnering daarvan slechts dienen kan, om het nadeelige der te groote gehechtheid aan het

oude hen, die er het slagtoffer van worden, te pijnlijker te doen gevoelen.

STRIJDHORST. Mijne gewaarwordingen in dit oogenblik bevestigen de waarheid van uw gezegde. Ja, ook mij pijnigt het naberouw. Ik reken mij echter gelukkig, dat dit, ten gevolge uwer redenering, waarvoor ik u hartelijk dankbetuig, mij ten prikkel zal verstrekken, om mij, bij het koopen en verkoopen, steeds overeenkomstig de Wetten te gedragen.

WELZIGT. Niet alleen bij het koopen en verkoopen, maar bij alle bepalingen eener hoeveelheid behoort men dit te doen, wil men zich, door dit na te laten, niet nu of dan daarover te beklagen hebben. Zoo werd mij onlangs verteld, dat elders een bouwman, die om familiezaken een paar dagen van huis moest, zijn' knecht, vóór zijn vertrek, last had gegeven, om een stuk land met gerst, en tevens met klaver te bezaaijen; ten einde dit hem, bij het ontblooten van de schoof, vervolgens tot weiland zoude kunnen verstrekken. Hij geeft hem het benoodigd getal Ponden klaverzaad op, dat hij op het dorp te halen en vervolgens te verzaaijen had. Letterlijk wordt de last door den knecht, die juist de snuggerste niet was, uitgevoerd. — De bouwman had oude Ponden bedoeld, en de verkooper gemeend nieuwe te moeten leveren. — Bij het opkomen van het gezaaide, is men verwonderd over de buitengewone veldbekleeding met klaver; en bij den verderen opwas werd daardoor de groei der gerst zoo aanmerkelijk onderdrukt, dat de oogst naauwelijks eene halve schoof opleverde; terwijl de naderhand ingekomene nieuwjaarsrekening van den zaadkooper het raadsel oplost. Het verkeerde, van nog de dingen bij het oude Pond te blijven bepalen, moest alzoo door den bouwman, boven de schade van den mislukten gerstenoogst, nog geboet worden met eene verdubbelde betaling van hetgene hij gemeend had schuldig te zijn.

STRIJD-

STRIJDHORST. Een voorbeeld, dat mij te meer zal aansporen, om nimmer iets meer bij het oude Pond te bepalen.

IJSBRAND. Mooi zoo, ARIE-buur! nu heb ik mijn doel bereikt. Ik dacht het wel, dat de Meester u tot andere gedachten brengen zou, en hoop nu maar, dat gij op mij, omdat ik die zaak heb opgehaald, ook niet meer boos zult zijn.

STRIJDHORST. Neen, vriend! maar ik mogt van dat varken niet meer hooren. Als ik er om dacht, stelde ik mij altijd dat geval voor op eene wijze, die mij het bloed deed koken, door mij als geheel onschuldig te beschouwen. Ik zie nu zelf maar al te wel in, dat gij gelijk gehad hebt, met het aan mijne eigene schuld toe te schrijven, en gij hebt mij dus dienst gedaan met er van te spreken; waarlijk, dachten nu allen als ik, dan werd er van de oude Maten of Gewigten, of van de afgeschafte Muntstukken niet meer gerept of geroerd.

Vrouw HOUWELING. Ja, gij hebt goed spreken; maar als gij, zoo als ik, met het beheer van een huishouden belast waart, zoudt gij er wel anders over praten.

WELZIGT. Zijt gij dan, door hetgene gij mij daar met Baas VAN HOUTEN en STRIJDHORST hebt hooren spreken, nog niet overtuigd geworden van het schadelijke, gelegen in de gehechtheid aan het gebruik der oude Maten en Gewigten, en de bepaling van den prijs volgens het vervallen Muntstelsel; en was dit nog niet in staat, om u, even als hen, het voornemen te doen opvatten, van u in het vervolg geheel naar het Nieuwe Stelsel te schikken?

Vrouw HOUWELING. Nog niet ten minste, Meester! en ik geloof ook niet, dat gij mij zoo gemakkelijk zoudt overhalen, als u dit met VAN HOUTEN en STRIJDHORST gelukt is.

WELZIGT. Ik zou dit toch weleens willen beproeven; doch op een' anderen keer. Gij wilt er toch wel met mij over praten?

Vrouw HOUWELING. Zeer gaarne; want ik beken, dat uwe gesprekken mij altijd aangenaam zijn.

WELZIGT. Tot eene volgende gelegenheid dan. Ik zal er mij intusschen — want er zullen nu zaken van een' mij meer vreemden aard te berde komen — eens ter dege opscherpen.

TIENDE ZAMENSPRAAK.

WELZIGT. Gij zijt dus nog niet overtuigd, Vrouw HOUWELING! dat het gebruik der nieuwe Maten en Gewigten, en de bepaling van den prijs naar de nieuwe Munten, in dagelijks voorkomende gevallen te verkiezen is boven de wijze, waarop men een en ander voorheen plagt te doen?

Vrouw HOUWELING. Dat dit in affaires — en in mannenzaken, gelijk ook bij den inslag en verkoop in het groot, gaan kan, en, omdat er tegenwoordig op alle punten naauw gelet wordt, van belang, en daardoor soms voordeelig is, wil ik gaarne gelooven, en ben daarvan, door de gevallen van VAN HOUTEN en STRIJDHORST, ook eenigzins overtuigd; maar die op vrouwenzaken, op dingen, die het bestuur van een huishouden betreffen, en op de aanschaffing van kleinigheden en dagelijksche behoeften toe te passen, dat kan volstrekt niet. — Ook kan ik niet vinden, dat daaraan zoo veel gelegen is. — Dit ten minste is zeker, dat daardoor geene processen in de wereld zullen komen. En wat raakt het in alle gevallen een' ander', hoe ik koop, en de kooplieden en winkeliers verkoopen, als wij onderling naar genoegen omtrent hoeveelheid en prijs overeenkomen?

men? — Het zou dus te wenschen geweest zijn, dat alles maar zoo gebleven ware, als het altijd geweest is, en die nieuwerwetsche dingen nooit in de wereld waren gekomen; want nu men in het groot bijna gedrongen wordt, naar het Nieuwe Stelsel te handelen, en dit in het klein bij de meesten op den ouden voet blijft, is er veel minder eenparigheid dan voorheen.

WELZIGT. Ik wil wel gelooven, dat eene verstandige en eenigzins geoefende huishoudende vrouw onder het Oude Stelsel in staat was, om, bij de aanschaffing der dagelijksche behoeften, hare huisselijke voordeelen te berekenen. Vroeger heb ik dit, in tegenwoordigheid van Vrouw VELDMAN, breedvoerig besproken, en ik twijfel niet, of zij zal u dit wel hoofdzakelijk medegedeeld, en gezegd hebben, aan welk ongerief zij was blootgesteld, toen zij hier is komen wonen, door het verschil, dat er, in de door haar verlatene streek, en hier ter plaatse, tusschen de Maten en Gewigten aanwezig was. Al waren er dan geene andere redenen, dan dat dit verschil bijna overal bestond, was de invoering van een nieuw en algemeen Stelsel nog eene wenschelijke zaak. Allen, die er zich met oordeel van bedienen, juichen daarom de invoering toe als eene wezenlijke weldaad, daardoor der natie aangebragt, ook in de voordeelen, die het door de aanschaffing der huisselijke noodwendigheden oplevert, en in de beveiliging voor bedrog gelegen.

Wat nu uw gevoelen, omtrent de geoorloofdheid, om bij het oude te blijven, betreft, daarin gaat uw oordeel bijster mank. Op allen, zonder onderscheid ook der omstandigheden, rust de verpligting, om zich van het van Gouvernementswege bepaalde Stelsel te bedienen. Herinner u, hetgene de Vrederegter, ten aanzien van deze verpligting, tot STRIJDHORST heeft gezegd; en geloof mij, dat dit ook in nadruk van toepassing is op de aan te schaf-

fen kleinere hoeveelheden voor dagelijksch en huisselijk gebruik; ja, dat men niets bij toe te meten of te wegen hoeveelheden koopen of verkoopen mag, ten zij dezelve aan het Metrieke Stelsel onderworpen zijn.

Eenheid te bevorderen was eene der voornaamste redenen van de invoering van dit Stelsel. Het zij u dus toegegeven, dat, wanneer sommigen de wettige bepalingen volgen, en anderen dit nalaten, er nog meer verscheidenheid bestaat dan eertijds; maar ik vraag u: is dit dan de schuld niet der zoodanigen, die met u aan het oude blijven hangen, en daardoor het voorgestelde doel doen missen?

Vrouw HOUWELING. Dat is zeker zoo. Maar als ik u nu zeg, dat het voor vrouwelijke zaken niet in beoefening is te brengen, en in die enkele gevallen, waarin ik het beproefd heb, mij altijd schadelijk is uitgekomen?

WELZIGT. Uwe afkeurende beoordeeling zal zeker ook wel een gevolg zijn van gehechtheid aan eens aangenomene gewoonten. Blijft gij u daaraan houden, met betrekking tot de Maten en Gewigten, nu het Nieuwe Stelsel op Hoog Gezag is ingevoerd, dan moeten uwe berekeningen naar het oude altijd falen, omdat zij maar zelden in overeenstemming met de bestaande verordeningen kunnen worden gebragt; ja, dan kan het niet anders, of gij moet van tijd tot tijd ondervinden, dat gij niet zoo voordeelig kunt huishouden als voordezen; maar — dit gevoelt gij wel — dan is uwe schade aan uwe gehechtheid aan het Oude, en niet aan de invoering van het Nieuwe Stelsel te wijten. Ongelukkiglijk evenwel schrijven vele menschen dit aan het laatste toe; daardoor blijven de vooroordeelen er tegen bestaan; ja, wat meer en nog erger is, zij worden, door de bestendige schadelijding, die er aan verbonden is, al meer en meer versterkt.

Vrouw

Vrouw VELDMAN. Daar scheelt het juist aan bij Buurvrouw, Meester! Ik heb haar dit al zoo dikwijls aan het verstand willen brengen, en haar van tijd tot tijd ook aleens gezegd, wat gij ons vroeger van het voordeelige, gelegen in het gebruik der Nieuwe Maten en Gewigten, verteld hebt. — Meermalen heb ik met haar beredeneerd, hoe wel ik mij bevind met mij geheel naar het Nieuwe Stelsel te schikken, en alles, wat ik noodig heb, naar de bepaling der *Nederlandsche* Maten en Gewigten te vragen en te koopen. Maar wij schijnen dat nooit eens te kunnen worden. Misschien dat ik mij niet duidelijk genoeg weet uit te drukken, om haar te overtuigen van het schadelijke, dat daarin voor haar, en voor elk, die als zij denkt en doet, gelegen is.

Vrouw HOUWELING. Ja, als men het hoort bepraten, klinkt alles even fraai; en ik geef toe, dat het goed is voor menschen, die er ter dege mede bekend zijn. Maar waar zouden wij vrouwen ons het hoofd mede gaan breken? — Elk moet op zijn voordeel zien; dat behoort ook tot eene onzer duurste verpligtingen. Tot zoo lang ik het dus gedaan kan krijgen, blijf ik, van twee kwaden het minste kiezende, koopen, zoo als ik gewoon ben, met de oude El, het Pond van 32 Looden, het Vierendeel, het halve Vierendeel, enz.

WELZIGT. Deze handelwijze is het juist, welke u het meeste schade aanbrengt. — Gij koopt, om met de Lengtemaat te beginnen, met de oude El, en men meet het u met de *Nederlandsche* toe; want de oude mag in geen winkel meer voorhanden zijn. Is de koopman, van wien gij koopt, nu een eerlijk man, dan zal u dit zeker weinig schaden; maar is hij dit niet, wat is er, dat hem dan aan eene regtvaardige meting bindt? want de bepaling der lengte, die gij van hem begeert, staat aan hem, en hij maakt die eigendunkelijk. Dit blijkt daaruit, dat men die in onderscheidene winkels vrij

verschillend aantreft. Hier is de lengte eener oude El bepaald op 68, dáár, en dit is de met de ware lengte het naast overeenkomende bepaling, op 69 nieuwe Duimen; terwijl men haar elders weder, als het gemakkelijkst in de berekening der verhouding tot de nieuwe, op 7 Palmen heeft gesteld.

Vrouw HOUWELING. Daarom koop ik maar veel van MARCELIS den Kramer, die met zijn pak langs de huizen loopt, deze heeft wel eene nieuwe geijkte halve El bij zich, om aan het oog te voldoen, zegt hij, maar meet het mij toch altijd met de oude El toe. Daar kan ik beter uit wijs worden.

WELZIGT. Maar wie waarborgt u de deugdelijkheid zijner oude El? — Zij kan toch niet geijkt wezen; want geene andere dan de *Nederlandsche* worden dit gedaan.

Vrouw HOUWELING. Dat weet ik niet. Hij meet het goed met zijn' wandelstok. Geijkt is die zeker niet; maar dan weet ik toch zeker, dat ik eene El heb; want hij heeft die, benevens de halve El, het Vierendeel en het halve Vierendeel, met krabjes daarop ingesneden.

WELZIGT. Gij weet niet, dat gij eene El hebt; want die wandelstok, niet geijkt zijnde, is door geen' daartoe bevoegden Ambtenaar als zoodanig erkend. Als nu MARCELIS eens oneerlijk was — hetzij evenwel verre van mij, hem te verdenken — kon hij die wel een zestiende korter hebben afgeteekend, waardoor hij, op de zestien Ellen, er eene meer zoude kunnen uitmeten; en wanneer u dit bij de uitkomst eens werkelijk gebleken was, zoudt gij er volstrekt geen verhaal op hebben.

Vrouw HOUWELING. Zoo ver heb ik nog nooit gedacht. — Dat is waar ook; daar is het ijken voor, dat wij niet bedrogen zouden worden.. — Nu gij dat daar zegt, ik heb laatst 21 Ellen linnen van een' vreemden koopman gekocht, die mij het goed ook met zijn' stok toemat, om zes hemden te laten maken.

De

De naaister heeft dit linnen in zessen verdeeld, maar zij zijn wel zoo klein, als ik ze anders uit die lengte gewoon was te hebben. Daar kan waarlijk wel zoo iets aan wezen!

WELZIGT. Dat is geheel niet onmogelijk. Evenwel, het linnen niet nagemeten zijnde, hebt gij geen' grond genoeg, om den man verdacht te houden, van u het uwe niet gegeven te hebben. — Het kan wel linnen geweest zijn, dat meer dan gewoonlijk gekrompen is. Maar gesteld, dit is het geval geweest, immers bestaat de mogelijkheid, dan is het uwe eigene schuld, dat gij op die wijze bedrogen zijt geworden. Hadt gij met de *Nederlandsche* El gekocht, dan had hij u niet kunnen bedriegen, ten minste niet, wanneer gij op de voormeting acht hadt gegeven; en zoo hij u dan te kort had gemeten, hadt gij u over hem kunnen beklagen.

Vrouw HOUWELING. Maar daar zit ik juist mede: ik zou niet weten, hoe veel ik dan hebben moest.

WELZIGT. In dat geval zoudt gij, in plaats van 21 oude Ellen, met de *Nederlandsche* Maat 14 Ellen en 7 Palmen hebben moeten koopen. — Voor het overige is die zwarigheid klein. Eene ervarene naaister zou u daarin wel kunnen onderrigten. Ook weten de koopHeden het wel, als gij maar zegt, waartoe de stoffe, die gij koopen wilt, moet dienen, of, zoo gij slechts opgeeft, met hoe veel van de u meer bekende oude lengte de door u in de nieuwe Maat begeerde moet overeenkomen. Dit is evenwel maar eene tijdelijke behoefte; want indien gij oplettend zijt, hebt gij dit voor alle onderscheidene kleedingstukken slechts eenmaal te vragen, en gij zijt er zelve mede bekend. En meent gij, dat dit nog ongenoegzaam zou zijn, dan weet ik u een' nog beteren raad te geven. Schaf u dan zelve eene *Nederlandsche* heele of halve El aan, — immers be-

bezaten de meeste vrouwen, en misschien ook gij wel, de oude El, tot huisselijk gebruik, in eigendom, — en gebruik die in alle gevallen, waar u eene bepaling van Lengtemaat te pas komt. Daar nu 7 Palmen geen noemenswaardig verschil met eene oude El maken, kunt gij, dit wetende, in alle gevallen, de verhouding zelve juist berekenen. — Dit doende, zult gij daarmede spoedig zoo gemeenzaam worden, dat gij, zelfs met het bloote oog, nagenoeg de lengte van hetgene gij ziet, naar de nieuwe Ellemaat zult kunnen bepalen, en in de verbeelding u zult kunnen voorstellen, hoe veel gij, van dit of dat, voor een en ander zult noodig hebben.

Vrouw HOUWELING. Maar de kooplieden zeggen zelve, dat het beter is met de oude El te koopen; dat komt beter uit, meenen zij.

IJSBRAND. Hoor eens, vrouw! die zijn juist het minste te vertrouwen, en hebben daarbij zeker hunne oogmerken. Want de groote kooplieden, van wie zij hunne waar koopen, leveren het goed met de oude El niet meer af; zij koopen het dus bij het stuk, waarvan zij heel wel weten, hoe vele nieuwe Ellen er aan zijn, of met de nieuwe El zelve; en dan zoude het beter uitkomen, met eene andere Maat uit te meten! Wien maken zij dit wijs? Beter uitkomen voor hun eigen belang, meenen zij, omdat zij dan wat naar zich toe kunnen meten, zonder dat het ontdekt wordt, en zij dus daarop niet achterhaald kunnen worden!

Vrouw HOUWELING. Maar, IJSBRAND! nu maakt gij het toch waarlijk wat grof.

WELZIGT. Er zijn zeker geene regels zonder uitzondering. Maar over het algemeen heeft IJSBRAND het zoo kwalijk niet. De nieuwe Maat is, door hare eenvoudigheid, veel gemakkelijker voor den handel; en de koopman, die dom genoeg is, om dit niet in te zien, is niet in staat, om, ook met het gebruik der oude Maat, koopman te blijven; dus hebben zij, die den

koo-

kooper het gebruik der nieuwe Maat afraden; er zeker hunne oogmerken mede, en met dezulke zou ik ook liefst niet in onderhandeling komen.

Het ontbreekt tevens niet aan de zoodanige, die door proeven trachten te bewijzen, dat het koopen naar de nieuwe Maat nadeelig is. Ik ben daar zelf eens getuige van geweest. — Mijne vrouw koopt alles naar het ingevoerde Stelsel. Nu was er, eene week of wat geleden, bij ons aan huis een kramer met een pak, die een stuk gebloemde stoffe bij zich had, waarvan mijne vrouw een' jas verlangde te hebben. Naar den prijs vragende, merkte zij aan zijnen eisch al dadelijk, dat hij met de oude El begeerde te verkoopen, maar liet dit echter niet blijken. Zij kwamen overeen voor 70 Centen de El. — « Hoe veel « belieft de Jufvrouw te hebben?" vroeg hij. — « Zes en eene halve El," zegt zij, waarop hij, maar evenwel met de *Nederlandsche* El, begon te meten. — Mijne vrouw, daarop lettende, voegt hem toe: « Hei! hei! niet smok« kelen, vriend! Gij moet de El ten einde « toe uitmeten." — Dat had hij zoo niet gemeend. Hij had op de oude El gerekend. Dan kon hij het voor dien prijs onmogelijk geven, en moest zij naar rato meer betalen. — « Daar ik uit den prijs reeds uwe bedoeling, « van met de oude El te verkoopen, bemerk« te," vervolgde zij, « heb ik daar niets te« gen, ofschoon ik, naar regt, het goed « tegen 70 Centen de *Nederlandsche* El ge« kocht zoude hebben, en gij, als eerlijk « man, verpligt zoudt zijn, het mij daarvoor « te leveren. Leer er slechts uit, op een' « ander' tijd voorzigtiger te handelen; want « gij zoudt er bij ieder een' zoo gemakke« lijk niet afkomen, enz." — Om kort te gaan, want hierop werd de oude El nog als voordeeliger uitkomende aangeprezen, hij

mat

mat 6 Ellen en 5 Palmen, en wilde daarop mijne vrouw uitrekenen, dat hij nu tegen *f* 1,05 de El moest ontvangen, want eene nieuwe El was anderhalve oude. — Hij liet zich evenwel, daar er eene oude El te berde kwam, spoedig overtuigen, dat hem slechts *f* 1,-- toekwam.

Deze man beweerde nu ook, dat met de oude El te koopen beter uitkwam, en toonde immers, in zijn' eisch, na de gedane meting, mede niet strikt eerlijk te zijn. Had hij nu met onkundigen te doen gehad, die zijne sluwe streken niet opgemerkt hadden, zoo was zijn gedrag juist in staat geweest, om het ongegronde gevoelen van velen, dat het koopen met de nieuwe Maat schadelijk is, te versterken.

Ik meende dit geval u te moeten mededeelen, opdat gij er u, in een dergelijk, tegen zoudt kunnen wapenen, en er uit leeren, dat het zeer noodzakelijk is, zich vooral in het gebruik der nieuwe Maat te oefenen; want, geloof mij, onkunde is de hoofdoorzaak van alle misbruik der nieuwe Maten en Gewigten, en het daaruit voortvloeijende vooroordeel tegen dezelve.

Vrouw HOUWELING. Maar die man kan ook wel uit onkunde aan de nieuwe Maat gefaald hebben.

WELZIGT. Gesteld, dat hij dit gedaan hebbe, dan zou hij, uit die onkunde, mijne vrouw voor $6\frac{1}{2}$ oude El, bij eene ruime toemeting, 4 Ellen $3\frac{1}{2}$ Palm, nieuwe Maat, hebben afgesneden, niettegenstaande haar eene lengte van 4 Ellen en $5\frac{1}{2}$ Palm toekwam, waardoor haar dus het koopen bij de oude El 2 Palmen schade zoude hebben aangebragt. — Om het even dus, hoe men de handelwijze van de oude bepalingen voorstaande verkoopers beschouwe, zij loopt altijd in het nadeel van hen, die zich daarmede tevreden houden, of,

moest

moest ik liever zeggen, van de koopers, dien zulks aangenaam is, en die daardoor het gebruik der oude bepalingen bevorderen.

IJSBRAND. Ging het intusschen allen gelijk dezen bij de vrouw van den Meester, dan zouden zij wel van zelve genoodzaakt wezen, een ander liedje te zingen en anders te handelen; en dan werd er niet langer aan vooroordeelen, en gehechtheid aan het oude, voedsel gegeven, om daardoor, ten nadeele en met goedkeuring van den kooper, de waarachtig zeer wijze Wetten te ontduiken; zij zouden dan ieder wel het zijne *moeten* geven.

Vrouw HOUWELING. De zwarigheid omtrent de Ellemaat is nu bij mij geheel opgeruimd, Meester! Maar als ik bij den grutter meel of grutten laat halen, hoe moet ik dat maken? dat heb ik, tot nog toe, altijd bij de oude Maat gekocht.

WELZIGT. Gevraagd, wilt gij zeggen; want de grutter, dit weet ik stellig, meet volstrekt met de oude Maten niet meer.

Vrouw HOUWELING. Neen, gekregen ook. Want ik stuur altijd om een Maatje, of om een' halven Vierling, ook wel een Zakje genoemd, en ik krijg het altijd.

WELZIGT. Ja, zoo gij denkt; maar gij krijgt altijd eene met die nieuwe Maat gemetene hoeveelheid, die het naaste met de *door u gevraagde*, naar de oude Maat, overeenkomt, en in de meeste gevallen te weinig met de naar de afgeschafte Maten begeerde verschilt, dan dat men dit, zonder daarop naauwkeurig acht te slaan, ontdekt.

Vrouw HOUWELING. Wel, dan kan ik hierbij ook wel al menigen Gulden nadeel gehad hebben; want ik verzeker u, dat er in mijn huishouden wat meel en grutten, en, als de aardappelen wat uit den tijd raken, ook al wat erwten en boonen, die men mede met die soort van Maten meet, gebruikt worden.

WELZIGT. Hierbij geloof ik nu niet, dat gij

zoo

zoo veel schade zult gehad hebben, omdat meel en grutten tot plaatselijk vastbepaalde prijzen worden verkocht, en de waarde der overige waren, als erwten en boonen, enz., vrij algemeen, naar den marktkoers daarvan is gesteld. Zij mogen dus naar de oude Maat geëischt worden; zij worden toch met de nieuwe toegemeten, en daarnaar ook steeds de betaling berekend. Alleenlijk heeft men te zorgen, dat men zich niet, door in gebruik blijvende oude benamingen, onwillekeurig late bedriegen. Zoo hoorde ik u daar nog van een *Zakje* spreken. Deze dusgenoemde, voorheen op vele plaatsen een achtste Schepel bevattende, hoeveelheid heeft, en dit is jammer, aanleiding gegeven, dat men, onder die benaming, *hier* vijf, *elders* vier en misschien op andere plaatsen minder of meer Koppen blijft verkoopen. Gij gevoelt, dat men, door dit verschil, het meest nabij tracht te komen aan hetgene men vroeger daarvoor afleverde. Natuurlijk is, naar deze verschillende bepaling, ook de prijs onderscheiden. — Nu weet ik, dat iemand, het verschil in den prijs van een Zakje te *L.* met dien, welken men er hier voor betaalt, ontdekkende, er eenen geruimen tijd wekelijks met den schipper een paar (een met meel en een met grutten) mede liet brengen. Mij dit als voordeelig ter navolging aanprijzende, maakte ik hem opmerkzaam, dat *hier* een Zakje meel of grutten *vijf*, en te *L.* slechts *vier* Koppen inhield, en er dus zoo veel voordeel niet in bestaan konde. Maar verbeeld u, hoe hij te moede was, toen het hem, na deze ontdekking, bij de uitkomst bleek, dat hij door het verschil in de plaatselijke prijsbepalingen, boven het vrachtloon aan den schipper, steeds op de 5 Koppen 2 Centen meer betaald had dan het hier verkrijgbaar was.

IJSBRAND. Even als ik vroeger meende, dat een Morgen *hier* ook een Morgen *elders* was, zal hij ook gedacht hebben: een Zakje is overal een Zakje, en door zijn goed vertrouwen, dat

dit

dit Zakje nog evenveel bevatte als voorheen; is hij misschien magtig in zijn' schik geweest, dat deze hoeveelheid, volgens ouder gewoonte, nog steeds te verkrijgen was.

WELZIGT. Men ziet er intusschen uit, hoe verkeerd het is, de dingen niet bij hunnen regten naam te noemen (men kan toch even goed om 4 of 5 Koppen als om een Zakje vragen), en welke dubbelzinnigheden, verwarringen en verkeerdheden daaruit mede ontstaan kunnen; en ook, dat, in dit opzigt, hoewel minder dan in andere gevallen, en bijzonder dan in het Gewigt, de gehechtheid aan oude eenheidsbenamingen tot nadeel van den kooper kan uitloopen.

Dan daar wij hier een geschikt rustpunt voor ons tegenwoordig gesprek hebben, en alles nog niet afgehandeld is, zullen wij het thans hierbij laten, en bij eene andere gelegenheid ons onderwerp vervolgen.

ELFDE ZAMENSPRAAK.

Vrouw HOUWELING. Bij het einde onzer vorige zamenspraak zeidet gij, Meester! dat de oude eenheidsbenamingen van het Gewigt in het bijzonder tot nadeel van den kooper uitloopen. Kan ik er dan schade bij hebben, als ik, in den winkel om boodschappen sturende, bij Vierendeels en oude Looden aanvragen laat doen?

WELZIGT. Voor zooverre deze aangevraagde hoeveelheden niet in de vijf Oncen, als het naaste met het oude Pond overeenkomende, kunnen worden ingedeeld, zeker wel. Bij zulke eischen noopt men den winkelier tot herleidingen, welke juist te doen eene daad van on-

onmogelijkheid is; en het bestaande verschil, dit spreekt van zelf, loopt altijd ten nadeele van den kooper; want zelfs de eerlijkste verkooper zal althans wel zorgen, dat *hij* daarbij geene schade heeft.

VELDMAN. Zeg mij toch eens, Meester! hoe maken zij dat in die gevallen, welke met het *Nederlandsche* Gewigt niet te vereffenen zijn?

WELZIGT. Ja, dat kunt gij begrijpen. Men moet dan de zoo regelmatig ingedeelde nieuwe Gewigten door de onregelmatige vereeniging met kleinere onderdeelen verknoeijen; en daar, waar dit het beste geschiedt, lijdt er, gelijk ik zeide, de kooper nog altijd schade bij.

Gij gevoelt, dat voor een half Pond 2 Oncen en 5 Looden, voor een Vierendeel 1 Once, 2 Looden en 5 Wigtjes kunnen gegeven worden; deze herleiding is rigtig. Maar voor een half Vierendeel gaat het reeds niet, omdat in het Stel van een verdeeld *Nederlandsch* Pond, in de winkels gebruikt wordende, het kleinste Gewigt een Wigtje is; aldus schiet er de kooper een half Wigtje bij in. Immers moest dit 6 Looden en $2\frac{1}{2}$ Wigtje zijn. Voor twee oude Looden geeft men 3 nieuwe, benevens 1 Wigtje; voor een oud Lood 1 nieuw en 5 Wigtjes, en voor een half oud Lood niet meer dan 7 Wigtjes.

Wanneer men nu de schade, die iemand beloopt, door hoeveelheden bij het oude Lood te vragen, berekent, zal men bevinden, dat die juist vier ten honderd bedraagt.

Vrouw VELDMAN. Ik merk dus, dat het koopen met de kleinste hoeveelheden nog het allerschadelijkst is. Dat is inderdaad voor menschen, welke dit inzien, een bedroevend gevoel; want deze schade drukt daardoor het meest op de behoeftigste menschen, die, uit hoofde hunner armoede, wel alles in het klein *moeten* opdoen. Onlangs, dat ik bij KOOPS in den winkel was, kwamen er verscheidene daggeldersvrouwen om een Loodje en een half

Lood-

Loodje thee en koffij, en om nog meer andere waren, alles nog bij het oud Gewigt. Ik beklaagde die vrouwen toen al, dat zij niet wijzer waren; maar nu, — nu ik dat gehoord heb, heb ik waarlijk nog meer deernis met hare onkunde.

WELZIGT. Ja, en de herleiding, die ik daar opgaf, is nog de beste, en die van de naauwgezetste of eerlijkste verkoopers. — Het is eene jammerlijke waarheid, dat niet alle menschen in hunne daden zich door het beginsel van eerlijkheid laten besturen! Vrees voor ontdekking wederhoudt velen van bedrog. Bij de zoodanige wordt het kwaad door de blijvende gewoonte van niet weinigen, om alles op den ouden voet aan te vragen, duchtig in de hand gewerkt. Immers heeft de dwaling dezer laatste haren grond in de onbekendheid met het nieuwe, waardoor zij volstrekt buiten staat zijn en blijven, om na te gaan, wat men hun in de handen stopt, en ongemerkt kunnen de eerste zich met bedrog verrijken, onder den schijn van eener ouderwetsche regtvaardigheid toegedaan te zijn. — Na dit aangemerkt te hebben, zal het u dus minder verwonderen, wanneer ik u verzeker, dat men in sommige winkels, wanneer er om een Vierendeel gevraagd wordt, bij de 1 Once en 2 Looden, de 5 Wigtjes vergeet te voegen, — voor de twee oude Looden, slechts 3 *Nederlandsche* Looden toeweegt. — en één oud Lood met een nieuw gelijk durft stellen.

IJSBRAND. Als men het wel nagaat, verdienen dezulken ook niet veel beklag. Laat hen vragen, zoo als het behoort, om Ponden en Oncen, bij het Nieuwe Stelsel bepaald. Wie regt vraagt, dien zal wel regt gewogen worden. Maar: « De wereld wil bedrogen zijn," hoorde ik eens een' Dokter zeggen, bij gelegenheid, dat de raad van een' Kwakzalver gevolgd werd boven den zijnen, en mij dunkt, ik zal het zoo

mis niet hebben, wanneer ik hem die woorden in dit geval volkomen nazeg.

WELZIGT. Dat dergelijke handelwijzen slechts dienstbaar waren, om allen verkeerdhandelenden de oogen te openen, ten einde te spoediger de noodzakelijkheid ingezien wierde, om zulk eene schadelijke gewoonte af te leggen!

Vrouw HOUWELING. Wel, Meester! ik sta er verbaasd van; — dat had ik nooit durven denken, dat zulks zoo nadeelig kon uitkomen. Wel, als ik nu alles eens naga, en bedenk, hoe lang ik mij al op die wijze heb laten bedotten, dan beklaag ik waarlijk het kostelijke geld, dat men al van mij opgestoken heeft. — Hoor, het gebeurt nooit weêr! — Dat ik niet weet, zal ik wel leeren. Alles zal, in het vervolg, volgens nieuwe Maat en Gewigt gekocht worden. — Kijk, zij zullen nooit weêr van mij moeten zeggen (want ik voelde dien zet wel, IJSBRAND), dat ik bedrogen wilde wezen. — Neen, dat zeg ik nog eens, dat had ik nooit durven denken. — Wel, wel! wat kan mij dat al een geld gekost hebben!

WELZIGT. Ja, maar in het besprokene is nog niet *al* de schade gelegen, welke geleden wordt door de gehechtheid aan de oude eenheidsbenamingen. — Men wijkt, door de aanvrage in oude Maat- en Gewigtbenamingen, ook af van de Tientallige verdeeling, die, bij de bepaling van het Nieuwe Stelsel, is in acht genomen; en alzoo wordt het verband verbroken, dat daardoor tusschen dit en het nieuwe Muntstelsel bestaat, en waardoor beide vereenigd, zoo voordeelig boven de vroeger bestaan hebbende verordeningen werken. — Dit is insgelijks allerschadelijkst voor den kooper, omdat het niet te vereffenen verschil nimmer door den verkooper geleden wordt. Dit nadeel, misschien gelijk staande aan hetgene wij u reeds hebben doen kennen, veroorzaakt,

staakt, dat de schade der nog bestaande voordeelen tegen de nieuwe, en der gehechtheid aan de oude eenheden van Maten en Gewigten, voor zooverre wij die tot hier toe opgaven, nog aanmerkelijk vermeerderd, ja — want wie kan dit juist bepalen? — welligt verdubbeld wordt.

Vrouw HOUWELING. Ik merk dan wel, dat gij aan de verwisseling van Centen voor Duiten almede gemak en voordeel toekent.

WELZIGT. Ja zeker. Derzelver invoering is zoo nuttig, dat men zoo min als alle eenheidsbenamingen van oude Maten en Gewigten, ook de namen *Duit*, *Stuiver*, *Dubbeltje*, enz. niet meer moest hooren noemen, maar alle waardebepalingen in Guldens en Centen uitdrukken. Dit zou elk, bij een opgevat goed voornemen, om zich van het Nieuwe Stelsel uitsluitend te bedienen, bijzonder helpen in het ten uitvoer te brengen. Gaat daarom allen, voor zooveel gij dit nog niet gedaan hebt, van die gewoonte af, en gunt de eer niet aan onze kinderen, die thans, in de scholen, bij het onderrigt in het gebruik der *Nederlandsche* Maten en Gewigten, daartegen met nadruk gewaarschuwd worden, deze hervorming in ons spraakgebruik te zullen daarstellen. (*)

Vrouw

(*) Om dit met kracht te bevorderen, behoorde men, bij het lager onderwijs in het rekenen — voor zooverre dit slechts gegeven wordt met toepassing op zaken in het dagelijksche leven voorkomende — zich, met uitsluiting van alle andere Rekenboeken, eeniglijk van de zoodanige te bedienen, waarin volstrekt van geene oude Maten, Gewigten of Munten, even als hadden zij nooit bestaan, gewag werd gemaakt. — Immers zijn, bij de geheele afschaffing derzelve, zelfs herleidingen van oud in nieuw niet alleen overtollig, maar leiden tot eene grondige bekendheid met iets, dat het ouderlijke vooroordeel stijft; terwijl het de jeugd in gevaar stelt, van het, in het betere, bij de beschouwing te laten, en het verkeerde, door navolging, in beoefening te brengen. Het zal toch ook wel in dit geval geldende zijn: *Onbekend maakt onbemind.*

Vrouw HOUWELING. Als ik hierop eene aanmerking mag maken, Meester! hoe kan men toch met Centen, nu er geene Duiten meer zijn, de waarde van een Oordje, een' Blank, een' Braspenning, en van alles, wat met één' of twee Duiten uitkomt, betalen? — Dat is immers volstrekt onmogelijk. Wanneer men nu een' Duit schuldig is, vordert men een' Cent; voor een Oordje, anderhalven; voor drie Duiten, twee; voor een' Blank, drie en een' halven, enz. Dit veroorzaakt bijna ieder oogenblik schade. Als men, bij voorbeeld, maar eene El Oordjesband, eene stopnaald of eene *Goudsche* pijp, welke beide ook een Oordje kosten, moet hebben, dan verkeert men al in dit geval. (*)

IJSBRAND. Daar heb ik u, Vrouw HOUWELING! gij zoudt u naar de nieuwe Maat schikken, en gij spreekt alweêr van eene *oude El* Oordjesband.

Vrouw HOUWELING. Gij hebt gelijk, IJSBRAND! maar eene stopnaald en eene pijp toch, die worden niet gemeten of gewogen?

WELZIGT. Het zal derhalve noodig zijn, om met de stopnaald en de tabakspijp mijne verdediging der Centen te beginnen. — Ik geloof, dat de inkoopsprijs der pijpen bij het gros, (†) van de goedkoopste soort zelfs, den verkoop van ééne pijp voor een' Cent, zonder schade voor den verkooper, onmogelijk maakt; — met dien van stopnaalden ben ik minder bekend; maar gesteld, dat dit ook het geval zij, wel dan zal men, met er twee tevens te koopen, en daarvoor twee en een' halven Cent te betalen, toch

(*) Indien het mij niet meer dan eens voorgekomen ware, dat dergelijke nietigheden door bevooroordeelden geopperd worden, en mij dit gezegde, Vrouw HOUWELING in den mond gelegd, niet eens werkelijk ware toegevoegd, zoude ik daaraan misschien niet gedacht hebben. Nu rekende ik het, als uit de ondervinding ontleend, niet te mogen achterlaten.

(†) Eene hoeveelheid van 144, bevat wordende in eene gewone pijpenmand.

toch geene schade hebben. — In allen gevalle staat deze kleine zwarigheid gelijk met de vroeger en altijd bestaan hebbende, wanneer men voor twee dingen drie Duiten moest betalen. — De waarde van een' Duit was meestal toegekend aan bijna nietswaardige dingen, waarvoor men thans veelal maar een' halven Cent betaalt; dus wordt de schade, die men bij sommige dingen heeft, waarvoor nu, in stede van een' Duit, een' Cent geëischt wordt, daardoor weder, en misschien rijkelijk vergoed. — En wat uw Oordjesband betreft, misschien zou men dit, de *Nederlandsche* El, u thans wel voor anderhalven Cent kunnen verkoopen; in dat geval hadt gij er voordeel bij; en zoo niet — het is mij wel wat vreemd in vrouwelijke zaken raad te geven — koop dan, want ik wil u in geene verzoeking brengen van in uwe aanvrage de oude El te verdubbelen, 7 *Nederlandsche* Ellen tegelijk, die u, naar ouden prijs en Maat berekend, op twaalf en een' halven Cent komen.

Immers zal eene goed huishoudende vrouw als gij, bij de veranderde omstandigheden, zulke gemakkelijk te berekene voordeelen wel in acht nemen, en dagelijks te pas komende behoeften, waarvoor vroeger een en twee Duiten betaald werden, zeker niet bij het stuk, en geen Oordjesband bij de enkele El koopen. Uwe geopperde bedenkingen tegen de Centen kunnen dus, noch voor u, noch voor iemand, die met oordeel te werk gaat, eenig wezenlijk bezwaar opleveren.

Vrouw VELDMAN. Wel, Buurvrouw! hoe kunt gij toch op zulke kleinigheden hechten? Gij weet even goed als ik, dat de 6 oude Ellen van het zoo dikwijls te pas komende sloopenband altijd en overal een' Stuiver hebben gekost; dus zou ik u daaruit even goed kunnen bewijzen, dat de oude Munten, ten minste de Duiten, niet deugden; want hoe

kondet gij dan het bedrag van ééne El, volgens dezelve, juist afpassen?

WELZIGT. Dat is zeer juist aangemerkt, Vrouw VELDMAN! — (*vervolgende tegen Vrouw* HOUWELING) Wat nu uw bezwaar betreft van een' Blank, Braspenning, enz. wanneer gij alles volgens het Nieuwe Stelsel in Maat of Gewigt vraagt, en u daarnaar wordt gemeten en gewogen, verzeker ik u, dat gij nimmer in het geval zult geraken, van juist eene som, waarbij dergelijke hoeveelheden in aanmerking komen, schuldig te zijn, maar wel als gij bij de oude benamingen van Maten en Gewigten blijft koopen; derhalve is dan de daarbij geleden wordende schade een gevolg van de gehechtheid aan het oude. — Koopt gij, bij voorbeeld, een Vierendeel stoffe van 7 Stuivers de oude El, dan is het bedrag daarvan 14 Duiten of 7 Oordjes; dit veroorzaakt schade, want die laten zich niet juist door Centen afpassen. Gelden, om maar iets te noemen, de koffijboonen 9 Stuivers het voormalige Pond, dan komt gij in het geval van 3 Blanken voor het Vierendeel te moeten betalen; dit loopt alweder in het nadeel; — met den eisch van mindere hoeveelheden, bij voorbeeld, van oude Looden, wordt dit natuurlijk nog erger; en zij, die zich daardoor tegen de wijze en goede bepalingen in dezen verzetten, boeten alzoo ongemerkt, en onberekenbaar duurder, dan men zich kan voorstellen, voor deze overtreding, daar de schade juist het meest geleden wordt in die kleinigheden, welke dagelijks tot huishoudelijk gebruik worden aangeschaft.

Vrouw HOUWELING. Maar kan ik nu voor dergelijke schade, door steeds de nieuwe Maten en Gewigten te gebruiken, behoed blijven?

WELZIGT. Wel zeker. Het Nieuwe Stelsel in alle gevallen Tiendeelig ingedeeld, en de tegenwoordige verdeeling der Munten mede

op

op dien voet gebragt zijnde, volgt van zelf, dat er tusschen alle deelen en onderdeelen, zoo van het eene, als van het andere, een zeker en juist verband bestaat. Zoowel als de Palmen tot de El, de Koppen tot het Schepel, de Oncen tot het Pond, enz. in eene Tiendeelige verhouding staan, staan dit ook de Centen tot de tien-Centenstukjes, en deze weder tot de Munteenheid den Gulden. Het kan dus niet anders, of elk onderdeel van eene aangenomene eenheid van Maten en Gewigten, ten zij het zich tot niet noemenswaardige kleinigheden bepale, kan ook met een bepaald en betaalbaar getal Centen of halve Centen betaald worden; en zoowel kooper als verkooper blijven door deze nieuwe Muntstukken voor schade beveiligd; te meer, daar de aard van dit Stelsel onmerkbaar eene wijze van prijsbepaling heeft ingevoerd, waardoor de effenmaking der betalingen aanmerkelijk bevorderd wordt. — Gelijk toch bij het Oude Stelsel de waarde der dingen meestal in een rond getal Stuivers voor eene hoofdeenheid, bij voorbeeld, voor eene El, voor een Pond, enz., bepaald werd, zoo heeft dit bij het Nieuwe doorgaans plaats met een getal Centen, dat voor eene Tiendeelige verdeeling vatbaar is, en dus tot eindgetalmerken eene nul of eene vijf heeft. Om u nu volmaakt te overtuigen, zal ik mij van de zoo even genoemde voorbeelden bedienen, die u aldaar met toepassing op het Oude Stelsel het schadelijke daarvan bewezen, en hier in betrekking tot het Nieuwe gebragt, dienen zullen, om u dit als voordeelig aan te prijzen. — Eene El dan, 35 Centen kostende, is de prijs van eene Palm 3ˢ (drie en een halve) Cent; en een Pond 45 Centen geldende, geeft men voor een Once 4ˢ (vier en een' halven) Cent. In beide gevallen dus volmaakt betaalbaar met de door u daar straks zoo zeer schadelijk geoordeelde Centen.

Het is zoo, en dit wil ik niet verzwijgen,

 op-

opdat u de ontdekking daarvan niet in den waan zoude brengen, dat ik mij, in mijn onderrigt, door vooringenomenheid had laten besturen, er zijn gevallen, waarin de eigenlijke waarde niet juist te vereffenen is; maar welke alleen dan bestaan, wanneer men van den, door mij opgegeven', regel is afgeweken, om de waarde der dingen door een niet Tiendeelig getal Centen te bepalen; — of, zij betreffen kleinigheden, die, om derzelver nietigheid, bijna nooit gevraagd worden. — De laatste komen dus niet in aanmerking; en de eerste: ook die bestonden bij de oude bepalingen, en hadden zelfs plaats bij de regelmatigste prijsbepalingen.

IJSBRAND. Dat is zoo, Meester! — Ik herinner mij nog heel goed, dat, toen ik nog een aankomende jongen was, en door een pijpje te rooken reeds den man wilde uithangen, ik een tabaksdoosje had, daar niet meer dan een oude Once tabak in kon. Dit vol koopende, moest ik altijd vier Duiten betalen voor eene soort, die 7 Stuivers het Pond gold. Hier was dus ook de rekening niet te vereffenen.

WELZIGT. Dat was zij evenmin in alle gevallen, waar men twee Looden begeerde van eenige waar, welker waarde op een getal onevene Stuivers was bepaald. — Uwe herinnering komt dus hier wel ter snede, als een bewijs opleverende, dat onder het *Oude Stelsel*, in verband met de afgeschafte Duiten, bij den koop van kleinigheden, *dikwijls* niet effen te maken berekeningen bestonden, die onder het *Nieuwe*, met behulp der Centen, maar *zeer enkel* voorkomen, en, door den minder dan een' Duit waardigen halven Cent, daarbij altijd nog *minder schadelijk* voor den kooper blijven.

Deze weinige voorbeelden, Vrouw HOUWELING! zijn, dunkt mij, bewijs genoeg ter uwer overtuiging, alzoo zij u in staat stellen, om die op alle mogelijke gevallen toe te passen. Bij verder nadenken zullen zij u dan ook in uwe over-

overtuiging bevestigen, en doen zien, dat gij, door u, in allen deele, naar het onlangs ingevoerde Stelsel te gedragen, niet die nadeelen ondervinden zult, door het vooroordeel daaraan, zoo geheel ten onregte, toegekend, en welke alleen, gelijk wij zagen, door de gehechtheid aan het Oude, en daaruit ontstane verkeerde aanvragen, veroorzaakt worden.

Vrouw HOUWELING. Hoor, Meester! ook *ik* geef u alles gewonnen. Gij hebt mij geheel van gevoelen daaromtrent doen veranderen. Ik kan mij niet gelukkig genoeg rekenen, dat ik eenige avonden in uw gezelschap heb doorgebragt, en dank u daarvoor ook hartelijk. -- Voor één ding evenwel ben ik nog bevreesd: bij voorbeeld, om in dingen, daar het gebruik eener juiste hoeveelheid eene volstrekte behoefte is, nu net de Maat en het Gewigt te weten. Om maar iets te noemen: als ik in den slagttijd rolpens, worst, beuling, enz. moest maken, dan wist ik altijd hoe veel oude Ponden vleesch of spek, en hoe veel Maten gort ik moest hebben, en juist hoe veel Gewigt van zout, peper en andere kruiden daarbij behoorde gedaan te worden; dit zal nu in de Novembermaand, die weder ophanden is, maar op de gis moeten gaan, en daardoor misschien minder goed uitkomen dan voordezen.

WELZIGT. Daarvoor weet ik u alweder raad te geven. Men heeft tot dat einde, en voor alle mogelijke gevallen, die van dien aard in een huishouden kunnen voorkomen, altijd hulpmiddelen gehad, waarvan vele verstandige huisvrouwen zich bedienden. -- Ook naar de tegenwoordige omstandigheden is almede in die behoefte voorzien. Mijne vrouw heeft zich aangeschaft een boekje, getiteld: *Nieuw Burger-Keukenboek*, (*) waarin de voorschriften berekend

(*) Uitgegeven te *Rotterdam* bij J. J. WIJNHOVEN HENDRIKSEN. — Dit verdient ook daarom, boven vele boekjes van dien aard, aanprijzing, omdat het zich enkel tot spijsen

kend zijn naar het hedendaagsche Stelsel van Maten en Gewigten. Dit laat haar in niet een eenig geval verlegen, en zij heeft mij weleens gezegd, dat haar dit ook in dezulke, als waarvoor gij vrees hebt, den besten dienst heeft bewezen.

Vrouw HOUWELING. Zulk een boekje moet ik ook hebben; want het is nu mijn stellig besluit, mij geheel naar het Nieuwe Stelsel te schikken, en er mij door niets van te laten afbrengen. — Ik heb, zoo als ik nu wel kan opmaken uit het besprokene, al schade genoeg gehad, met mij zoo lang aan het Oude te houden.

WELZIGT. Ik twijfel ook niet, of gij zult u daar op den duur wel bij bevinden; en bij de ontdekking van hierdoor uw voordeel en gemak te bevorderen, zal de bewustheid, van zoo doende overeenkomstig uwen pligt te handelen, nog de schoonste belooning zijn, die gij daarvoor zult inoogsten.

Ik ben intusschen hartelijk verblijd, u allen tot de overtuiging gebragt te hebben van het goede, gelegen in de bepaling ten dezen van *Nederlands* beminden Koning, en u alzoo te hebben overgehaald tot de gehoorzame opvolging zijner aller heil en voordeel bedoelende Wetten.

Ja, mijne vrienden! heeft Hij door al zijne bemoeijingen aanspraak op de dankbaarheid zijner onderdanen, onder deze is niet de minste de voor de natie zoo weldadige invoering van een eenvormig Maten- en Gewigten-Stelsel, en de verbetering in het Muntwezen. Nog het nageslacht zal Hem daarvoor de dankbare hulde bewijzen!

Hier-

---

en drankbereidingen voor gezonden bepaalt, en dit voor de zieken aan de Geneesheeren laat verblijven. — Hoe noodlottig toch kunnen de gevolgen niet zijn, wanneer men, door dergelijke voorschriften misleid, in den waan gebragt wordt, van wel zijn eigen *Medicus* te kunnen zijn!

Hiermede werden de gesprekken *over de voordeelen, welke uit het genot van een algemeen en eenvormig Maten- en Gewigten-Stelsel voor elke beschaafde natie ontstaan; over het gemak, hetwelk, bijzonder in het dagelijksch gebruik, van het Metricke Stelsel, in verband met het nieuwe Muntstelsel, gelegen is; en over het schadelijke der nog bestaande vooroordeelen hiertegen, en der gehechtheid aan de oude eenheden van Maten en Gewigten, bij de aanschaffing der dagelijksche behoeften* besloten. — Worden zij geoordeeld, aan het doel, dat zich de Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, met de opgave der Prijsstoffe, over dat onderwerp, voorstelde, bevorderlijk te kunnen zijn, o! mogten zij dan op allen, die dezelve in handen krijgen, en tot hier toe nog eveneens dachten als de daarin voorkomende personen, vóór zij die met WELZIGT gevoerd hadden, dezelfde uitwerking doen, zoo zouden wij de uren, die wij tot derzelver bijeenbrenging hebben besteed, als niet nutteloos doorgebragte zegenen, en ons niet beschaamd gemaakt vinden over de ternederschrijving der spreuk:

De Nederlander kenmerkt zich steeds door het goede boven het gebrekkige te beminnen.

